

شعر کوردی باشوور

یادهوهری شاکه و خانمه سویر 2001

عزلی حسین فهیلی

شوکرانهم پید بوو بینای بان سهر
کووره گاللان لافاو گرتته وهر
شوکرانهم پید بوو کەس سەر مهزانا
سفید پەر له روی سهرزه مین شانا
شوکرانهم پید بوو ههر وهخت مهیلت ههس
وه بی نم سهوزهی گولان کهل مهس
شوکرانهم پید بوو نهی بارلاهی
زه مین یهخ بهسا تا گاه ماهی

شاکه و مه سویر

دهزگای رووشنهویری و بلاوکردنهوهری کورد فهیلی شهفهق

لایچنامهی دویمین فستیفال

شعر کوردی باشوور

یادهوهری شاکه و خانمه سویر

2001 ئسلام ئاباد

نویسه: عهلی حسین فهیلی

ئه لگهردانن له فارسی وه کوردی : شووش شاوز

چاپ بهکم

دهزگای رووشنهویری و بلاوکردنهوهی کورد فهیلی شهفهق

پیرست^۷

۶۶	جوورہیل شعر و گورانہیل نہوانہ
۶۶	قہ سیدہ یا چامہ
۶۷	غہزل یا شعر (دلدارى)
۷۱	مسنہوی
۷۵	چوارینہ (روباعی)
۷۷	دو بہیتی
۷۹	پیوہ شعر
۸۲	شعر نوو
۹۱	ئاواز تاریخ
۱۰۰	ناو مایہی شعر
۱۰۸	پہی نویسہیل
۱۱۴	شيعری کوردی باشوور

۷	قسیہی نہ لگردن
۸	توام ہمیشہ نہ بارہی کرماشان بوشم
۱۰	بوش نیلامی و کہ لہوری و چوین دەسہ بہنی جوورہیل زووانی
۱۲	دہزگای قسیہ (قاج):
۱۳	چوین یہک بوین یا جفت بوین (کار و کارکہر)
۱۳	دەسہ واژہیل (اصطلاحات):
۱۵	چہو وہ پی خسنیگ وہ فہرہ نگ و ویژہی کوردی باشوور
۲۰	تہ ماشایل:
۲۴	خہت و شیوہی نویسان:
۲۸	کیشہیل نہ نویسیای
۳۲	داخوژہیل یا داواکارہیل
۳۷	رہ سائہت (پہ یامدان)
۴۲	پہ یوہندیہیل
۴۴	قہ نہ مہیل
۴۶	ترس و دنہ پارا وکیبہیل
۴۷	فہرہ نگہ نہرا گیشتی
۴۹	نوورسنیگ نوو
۵۲	نہ نجام و کوتایی قسیہ
۵۸	نوورسنیگ گوزہری وہ شعر کوردی باشوور
۶۳	سہرہتای نہ دبیات کوردی

قسبیە ئه لگەردن :

من ك نهی لا پینج ویزه بییه نه فارسی نه لگهردا نهی وه زووان کوردی (بویش خوار)، یهکی نه زامه تهیل کیشیای نه باوهت بویش خوهمان بوی ك بنویس نهی مژاره نهرا فستیخال شاکه و خانمه سویر نامادهی کردویگ ، نهویش نه سهرده میگ که فره کار نه سهر نه دببات کوردی وه تابییهت بویش خوهمان نه ناو ئیران وهل رفلكسه یلیگا رویوه روی بوی!.

ئمجا وه سهر یهوهو ك بویش ئیمه کهمی فه قیر مه نیه و زووانیگه ته نیا وه پی قسیه کردنه و بری جاریش وه پی شعر وه تنه ، وهی نهویسه زوانی نویسان ویزهیی و نهرا وه رزاره و هاوردن شونه واریگ ویزهیی نهیوا که وه راسی وه نهو قوووتهگ زووان فارسی دیرید نه وه رایوهر بویش خوهمان ، کاریگ فره ساکار نهوی و نهرا نه لگرتن نه مانه تداری نه کار نه لگهردانن و گیان یا رووح نهو باسهگ نهو زووانه بنویسه گهی هاوردییه ، تا نهورهگ وه پیم کریا یا واژه نه رایان دروس کردم و یا نهرا یهگ ته مام شوون دهسم وه کوردی دیارود نه بویشهیل ترهک کوردی که لک وهر گرتم.

ئاوهختی نهوه دیرم ك نهی کو له باسهگ چوی قسیه نه لگهردن کردم ، نه لیم قه بول بکهین.

نه لگهردن : شورش شاواز

توام هه میشه له باره ی کرماشان بویشم

ههر چهن ئیوه ویرستن، وهی کاردانه و نهرا یه کم جار ئاز و تووان نهی بویشه یله بخینه و دهشت، وهی خو یه چیشتی درووکانیی نییه و کهسی له خوهی دهر هاوردویدهی، راسییه گه ی یه سه نهی بویشه یلیشه ههن و بایه ته وه پینان بنویسه بیت و دیر یا زوی مهردم کرماشان، ئیلام، له کسان و ... هووکاره بوون ك وهی بویشه یلیشه بنویسن، دروسیشی هه یه سه.

نهی کاردانه تویه نی بووده پایه و ریشه ی فرده کارهیل ترهک، یهکی لهو کاره یله یه سهک دهس زووانناسهیل واز تره و کهید تا بتویه نن راحت تر یه ی زووان یه کگرتی (واحد) نهرا کوردهیل نه لوژنن و ئیمه له ی شیواشیو دهرارنه و دهشت، ههر چهن ك نهی کاره هیمان فرده جای کار دیری و ههم وهخت و ههم دهسمایه و سهرمایه ی فره یگ تواید، ئیمه بایه د نهو قهره کار بکهیمن ك فهرق زووان وهل بویشه نه و دوای لهق و په لهیل زووان بزانیمن، وه گیشتمان جوور یه ی زووان قورپدار و خاوهن ریز بنوریمن ئمجا نه و ساتویه نیم بقامین ك کامه یان تویه نی وه جیالی زووان گیشتی و ستاندارد وه کار بچوود.

وه پیدان ئویشم: ك وه لهکی ههم چیشت چاپ بکهین، نهرا یهک ههم خه لکیان فره سه و ههم زووانه گیان ك خوهی بویشیگه له کوردی، فرده وه له منه و پره و نه لکه فتیی ...

من باوهرم یه سهک ئاخری رووژی ئیمه ییش بویمنه خاوهن یه ی زووان ك هن گیشتمان بوود و گیشتمان له لی نه و ره سیمن.

نه ی کاره ئویه سهر له زووان کوردی نه شیونید، چوون نه ر ئویه خاس بنورین، دوینین ك له فره له ولاتهیل تره کیش، له یه ی ولات چهن زووان ره سمی هه سه و ههر کامیان هن به شی له و ولاته نه، ك ههم وه پینان نویسه بیت و ههم خوه نیه بیت، ههر چهن ك له تاکمه جایگیش، بیج له نه ی زووانه یل نه ته وهیی و ناوچه یی، یه ی زووان نیانه نهرا گیشت نه و ولاته، ئینگه وه ههر ده سپیچگ زانستی یا ویزه یی یا

سیاسی و ... بود.

بایه‌ته‌لومر چاودان بود ك "زووان نویسانن" بایه‌ته‌وهل زووانیگ ك گیشتی وهپی قسیه‌كه‌ن جیاوازی داشتوود و كوردی له‌باوت و خاتر یه‌گ بویشه‌یل فرده‌پیرید و له‌تاكمه‌جاریگیس ئه‌ی بویشه‌له‌فره‌له‌یه‌ك دویرن و دویره‌و كه‌فتنه، ئه‌ی كاره‌كار سه‌ختیگه.

دویم؛ یه‌كی له‌ی بویشه‌له‌بكه‌نه بویشی بنه‌ما، ته‌فلا بكه‌ن ك وهو بویشه‌یل نزیک‌تریه‌و بكه‌ن، چیشتی جوور هه‌ی كاره‌گ ك ئیرنگه، ناوینه‌كه‌ی. من هه‌میشه‌وه‌تمه "ناوینه" مه‌جه‌له‌یگه‌گیشت كه‌سی تویه‌نی له‌ل ئه‌وره‌سی، هه‌ر كه‌سی ك یه‌ی بویشی كوردی بزانی یا قسیه‌پئ بكه‌ید، تویه‌نی وه‌ناسانی مه‌جه‌له‌گه‌بخوه‌نیئد. خوه‌م ك كرماشانیگم راحه‌تر له‌مه‌ج‌له‌یل تر، تویه‌نم به‌شه‌سورانیه‌گه‌ی بخوه‌نم و لیشی ئه‌و ره‌سم.

ئه‌ی ره‌ویشته، خاستره‌كه، ئه‌را یه‌گ گیشتمان تویه‌نیم به‌شی له‌زووان "ده‌ستوور زووان" دیاری و بنچینه‌ی زانستاریگ بره‌سیمن. چهن فه‌گته‌ر و ئه‌ساس هه‌س ئه‌را ره‌سین وه‌زووانه‌دیریمن:

۱) خوه‌مانی بوین ئه‌و زووانه، وه‌ی مانا ك بایه‌ته‌ئه‌ی زووانه‌له‌ولاته‌یل كوردنشین وجود داشتوود و زووان دهره‌کی نه‌وود.

۲) پيشینه‌ی ویزه‌یی داشتوود، جوور(هه‌ورامانی) ك فره‌شیره‌وه‌ی بویشه‌سه‌و ئه‌وسا زووان پیوه‌ر كورده‌یل بویه

۳) تایبه‌تمه‌ندیه‌یل زووانی ك بایه‌ته‌بوود، داشتوود و وه‌پیه‌و بووت تا مه‌ردمیش فه‌بوولی بكه‌ن

۴) مه‌ردممان، دو فیشر ئه‌وانه‌گ خوه‌نینیان هه‌س وه‌به‌راورد گرتنی خاس خوه‌یه‌و بنورنه‌پیو وه‌کاری بارن

۵) مه‌ردم فیشری له‌ی بره‌سنه‌و یا وه‌پی قسیه‌بكه‌ن
زنه‌یای دوکتوور حشمت الله‌ته‌بیی

مارگه‌یا سه‌رچاوه: ناوینه، ۱۳۷۴، ژماره‌ی ۲۱ و ۲۲، لا ۸

بویش ئیلامی و كه‌له‌هوری و چوین ده‌سه‌به‌نی جووره‌یل زووانی

تا ئینگه‌شییه‌و كه‌ریل فره‌یگ وه‌كار ده‌سه‌به‌نی بویشه‌یل جیا وه‌جیای كوردی ده‌سدانه‌و له‌وره‌گ ئه‌ی شییه‌و كه‌ره‌یله‌جار وه‌جاریگ قوناغه‌یل جوگرافیایی، بوین واژه‌یل هاوبه‌شو باروه‌ز تاریخی و جه‌مگایی كردنه‌سه‌سه‌رچاوه‌ی خوه‌یان و وه‌ئه‌رارزابه‌نی بویشه‌یل كوردی له‌بنه‌ماییل جیاواز سوود وه‌رگرتنه له‌ئه‌نجام ده‌سكه‌فت زامه‌تو کاریان ده‌سه‌به‌نی ئه‌ی بویشه‌یله‌وه‌جووره‌یل جیاواز دهر كه‌فتیه.

له‌باوت بویش ئیلامی(فه‌یلی) و كه‌له‌هوری ك باوه‌له‌پاریزگی ئیلام و كرماشان جیاوازی رای و وه‌پیاچینیگ فره‌تره‌کی هه‌س.

بازیگ له‌شییه‌و كه‌ره‌یل، ئه‌ی جووره‌یل زووانیه‌وه‌سه‌رنامه‌ی بویشه‌یل كوردی یای له‌لییان كه‌ن(سارایی، ۱۳۸۰، خورسه‌ند، ۱۳۷۶، ئه‌فشار، ۱۳۶۶) و بریگ تریش ئیلامی و كه‌له‌هوری له‌بویشه‌یل لوری زانن(ئه‌دموندز، ۱۹۷۵، ئه‌راهیمی، ۱۳۷۷) ئه‌ی جیاوازی رای و هویر و بوچوونه‌له‌یه‌سه‌رچاوه‌گرید له‌چهن خالی ك هه‌س، وه‌له‌ژیر ناماژه‌وه‌پییان كه‌یم.

وه‌رای بریگ له‌خاوه‌ن رایل و هویره‌یل(لوری) وه‌زووان مه‌ردمانیگ ئویشیه‌ید ك له‌پاریزگیل لورستان، چوارمه‌حال به‌ختیاری، بازیگ له‌به‌شه‌یل فارس، خوزستان و ئیلام باوه.

وه‌باوه‌ر ئه‌ی بره‌لوری خوه‌ی وه‌ره‌و فارسی كیشیدو په‌لی له‌كوردی نییه(ئامان الهی، ۱۳۷۰) ئینگه‌نیشته‌جییه‌یل وه‌تیای خوه‌یان وه(لور) زانن و بویشه‌یل پاریزگی ئیلام و كرماشان ك وه‌كوردی ئیلامی و كه‌له‌هوری قسیه‌كه‌ن خوه‌یان وه‌كورد زانن و نه‌لور، سه‌لینه‌ر یه‌سه‌گ ئه‌ی جووره‌روانگه‌ی ك بویش ئیلامی و كه‌له‌هوری به‌شیگ له‌په‌له‌یل زووان كوردیه‌نه‌لوری و گروویگ تره‌كیش له‌تویژه‌ره‌یلش لوری فره‌پیه‌ن تره‌ك له‌یه‌ته‌مasha كه‌ن و لوری وه‌ په‌لیگ له‌بنه‌ماییل زووان كوردی زانن و وه‌ئه‌ی خاتریشه‌نه‌ته‌نیا ئه‌وه‌گ ئه‌را ئه‌ی جووره‌یل زووانیه‌ك له‌لییان

وھتیم وھکار تیھرن بەلکەم بازیگ جوورھیل زووانی چۆی ئیلامی و کەلھوریش، ک بۆیشەیل ئەوانەخوھیان وھکوورد زاننیش، وھژیر پەلیگ لەلوری تیھرنانەو ھساو. وھکار ھاووردن دھنگەیل لەمانیل جیاوازی لەدەس کەفتگەیل زانست تا ئەورھگ دویر لەنەقس و گیشەس ک خوھنەرھیل لەمەبەس تاییبەت نويسەرھیل بزانی و نەودەوھیکە رشیان مانیل و کەژ فامی.

لەوھر چەو تیھید ک یەکی ترەک لەمەمەرھیل بۆین جیاوازی لەباوھت جیگە بۆیشەیل ئیلامی و کەلھوری یەسەک بریگ لەتۆیژەرھیل کەفتەنەسەژیر بانووور(تەئسیر) فەکتەرھیلی بیجگەزووانی،چۆی قۆناخ جوگرافیايي و تاییبەتمەندییەیل جەمگایی. وھبۆوھگ خاس بنورن و دیقەتگ بەنەخەرچ و ھەملایانەبنورن، ئەی بۆیشەیلەلمەقام دویرەو کردنیان وھل بۆیشەیل لوری چۆی: لوری خوړم ئابادی(خوړموه) و بەختیاری زانسنەسان تا بۆیشەیل کوردی ک باوھلەپاریژگایل کوردسان و ئازەربایجان خوھرناوا.

وھئەساس شیھەوکردنیك ئەنجامدريای وھراشکاوانەوھتویەنیم بۆیشیم ک زووانەیل و بۆیشەیل ھاوسا وھراھەتی لەیەکتەرمکی وازەدەرھکی لەیەک گرن و دوای ماوھيگ لەوانەبۆین وازەیل ھاوبەش ک لەدەیشتەوگریانەتۆیژەرھیل بخرەید ناو لەیوا روانگەي ک فکر بکەن وازەیل ھاوبەش قەرزى وھمەمەر ھاوړیشەبۆین جوورھیل زووانیھە.

ئەي رویدایەلەوانەبۆین لەباوھت بۆیشەیل کەلھوری و ئیلامی رویداوید و بازیگ لەخاوەن رایل وھتەماشا کردن وازەیل ھاوبەش باو بوی لەئەي بۆیشەیلەو بۆیشەیل لوری لەیوا ھویرەو بکەن ک ئیلامی و کەلھوری وھلوری وھمانای بەسیای ترەکی نزیك ترەکتا وھبۆیشەیل کوردی.

لەسەر ئەي ئەساسەدیاری کردن جیگەي جوورھیل زووانی لەدەسەبەنی زووانەیل و بۆیشەیل وھپیشت بەسان وھفەکتەرھیلی بیجگەزووانی چۆی قۆناغ جوگرافیايي و تاییبەتمەندییەیل جەمگایی یا تەنیا بەس زانین، بۆین وازەیل ھاوبەش تویەنید سەر لەلیمان بشیونید. دەسەبەنی جوورھیل زووانی تەنیا وھي جوورەتویەنید وھل واقعییەتا جوور باید ک وازەیلی زووانی لەروانگەي دەزگای

دەنگ ، چوارچۆھي وازەیل، چوارچۆھي چۆین وھتن و چۆین پیکھاتنی یەکەیل زووانی گەوار ترەک، وھل یەکا بەراوردیان بکەیم و ئەجا لەئەي چۆینەبەراوردیگ وھبن چینەي جیاوازییەیل و چۆی یەک بۆینەیل جوورھیل زووانی دەس وھبەشەو کردن بۆیشەیل و بۆیشیل جیاواز بەیمن.

دەزگای قسیه (قاج) :

لەدەووربەر ۱۴۰ شومارفاج لەزووانەیل ئایەم ناسیاس و لەناو ئەي شومارھیلەلەھەر زووان یا بۆیشیگ وھئەندازەيگ ناوھینی،لەناوہەر ۳۰ تا ۴۰ گلەلەي دەنگەیل وھکاریان تیھرن. لەزووانەیل و بۆیشەیل ئیرانی، شومارھیلی لەئەي دەنگەیلەلەناو گیشت بۆیشەیل ھاوبەشن و ھەر وھي جوورەلەوانەبۆین شومارھیلی لەئەي دەنگەیلەتاییبەت وھجووړیگ زووانی بووت و لەناو بۆیشەیل نەوینیەید.

وھئەساس شیھەو کردنەیلگ ئەنجام دریایە، دەنگ/W/ وھعینوووان یەي قاج سەر وھخوھي و جیا لە/V/ لەناو بۆیشەیل سورانی، ئەردەلانی و ئیلامی وھکار تیھید.

لەھەر سی بۆیش وازەیلی تەماشا کریھید ک تەنیا جیاوازی ئەوانە لەوھکار ھاوردن/W/ وھجی/V/ وھئەي جیوھجی بۆینەبۆیەس مەمەر یەگ جیاوازیگ لەمانا و پیکھیان کەلەیل نوو بوود یا وھي مانا جفت کەمینەپیک بارن.

ھەر وھي جووړیشەلەھەر سی بۆیش دەنگ (ر) یا/R/ وھدو جووړ(ر) کیشیای و (ر) ساکار وھعەنووان دو قاج یا قسیه ی سەر وھخوھي بارنەي و لەئەي بۆیشەیلەتویەنیەید وازەیلی پەيا کرد ک جیاوازی وانەتەنیا وھمەمەر جیاوازی ئەي دو قاجەسەو ئەي جیاوازیشەکیشایەوھجیاوازی مانا و پیک ھاوردن دو وازەي جیا لەیەک یا بۆیسەجفتیگ کەمینە.

وھي ھاوکارەرزاری دەنگ (ل) یا(L) وھدو جووړ (ل) پەین و (ل) ساکار لەي بۆیشەیل تیھریەیدەزووان و ھەچۆی باوھتەیل وھرجلەئینگەوھکارھاوردنیگ یەکسان دیرن، تویەنید وھعەنووان یەي تاییبەتییگ ھاوبەش و تاییبەت وھجووړیگ

زووانی وهساو باید.

یانی نه‌ته‌نیا له‌گیشته بویشه‌یل کوردی ئەه‌ی هه‌یشت فاجه‌هه‌سان و وه‌کارهاوردنیگ یه‌کسان دێرن، وه‌لی له‌هویج بویش ئێرانی تره‌کیش هه‌له‌فارسی، لوری، گیله‌کی و... ئەه‌ی هه‌یشت فاجه‌ئه‌ی جووره‌وه‌کارهاوردنیگ نه‌یرن.

چوین یه‌ک بوین یا جفت بوین (کار و کارکه‌ر):

وه‌چه‌واشه‌ی ئەوانه‌ی تره‌ک بویشه‌یل ئێرانی هه‌چوی فارسی و لوری ک کار وه‌شه‌ش جوور تیه‌رنه‌ی و سه‌رف یا گه‌ردننه‌ی، له‌کوردی کار(فعل) ئەه‌را یه‌گ وه‌ل(کارکه‌ر- فاعل) چوین یه‌ک بوون و جفته‌و بووت وه‌په‌نج جوور سه‌رف یا گه‌ردننه‌ی.

وه‌ل که‌میگ هویرده‌و بوین تویه‌نیه‌ید یه‌بگریډ ک بویشه‌یل سورانی، ئەرده‌لانی، که‌له‌وری و ئیلامی وه‌یه‌ی جیاوازی فره‌یگه‌و وه‌ل بویشه‌یل لوری و فارسیا دێرن و ئەوه‌یه‌سه‌گ له‌فارسی و لوری شه‌ش دانان(صیغه) و له‌بویشه‌یل کوردی په‌نج دانان کار هه‌س وه‌ یه‌یه‌گیگ له‌تایبه‌تمه‌ندییه‌یل سه‌رف - نه‌حو جووره‌یل زووانیه‌ک بویشه‌یل ئەوانه‌خوه‌یان وه‌کورد خوه‌نن و بویشه‌یل ئیلامی و که‌له‌وریش ئەه‌ی جوور تایبه‌تمه‌ندییه‌یلی دێرن.

ده‌سه‌واژه‌یل (اصطلاحات):

له‌گیشته‌ زووانه‌یل پیکهاته‌یلی په‌یدا بووت ک له‌کوومه‌ی مانای ئەندامه‌یل وانه وه‌ مانای ته‌مامی ئەو هه‌مگه‌ پیکهاته‌ جیاوازه‌، مه‌خله‌ز له‌فارسی ره‌سته‌ی {سربه‌سر گذاشتن (سه‌ر وه‌سه‌ر ناین)} وه‌ مانای هه‌نه‌ک کردنه‌و سه‌ر وه‌سه‌رناینه‌وه‌ئه‌نقه‌ست و نییه‌تیش ئازار دانه‌و مانای گیشته‌ی ئەه‌ی ره‌سته‌هویج په‌یه‌وه‌ندیگ وه‌ل که‌لیمه‌ی (سه‌ر)و کار(ناینا) نه‌پێرێد. وه‌ی مانا ک هویج په‌یه‌وه‌ندیگ وه‌ئه‌ساس مه‌نتیق له‌ناوه‌ین ئەندامه‌یل ره‌سته‌و ته‌مامی مانای نییه‌.

وه‌ئه‌ی جووره‌پیکهاته‌یگ (اصطلاحات یا ده‌سه‌واژه‌) وه‌پێ ئویشن.

له‌ده‌سه‌به‌نی جووره‌یل زووانی، ده‌سه‌واژه‌یل له‌ی باوه‌ته‌و گرنگن ک ده‌سه‌واژه‌یل، فره‌کونر(که‌م) تره‌ک له‌واژه‌یل تویش ئالشته‌و بوین بوون و له‌ته‌ماشا کردنیگ شایه‌د یا وه‌سوتفه‌یی فره‌دویره‌ک دو یا چه‌ن واژه‌له‌ناو چه‌ن سه‌ده‌هزار یه‌ی زووان وه‌جوویگ سوتفه‌یی وه‌ل یه‌ک پیک بان و وه‌مانای جیاواز له‌و مانای ئەساسی خوه‌یان بیه‌ن.

ئمجا هه‌ر وه‌خت دو جووره‌ی زووانی ده‌سه‌واژه‌یل هاوبه‌شیگ داشتن وه‌باوه‌ری وه‌قوه‌ته‌و له‌نوورسنیگ تاریخی و ریشه‌یی وه‌ل یه‌کا نزیک و قه‌ومی دێرن... ده‌سه‌واژه‌یل فره‌یگ له‌بویشه‌یل سورانی، ئەرده‌لانی، که‌له‌وری و ئیلامی وه‌کار هاتیه‌ک وه‌دیقه‌ت کردن وه‌پیکهاته‌یل و مانای وانه‌وه‌تایبه‌ت هین بویشه‌یل کوردین و له‌بویشه‌یل تره‌ک ئێران چوی فارسی و لوری هویج وه‌کار نیه‌تیه‌ن.

دوکتوور که‌ریم دوسان

سه‌رچاوه‌: فره‌هنگ ئیلام، ۱۳۸۱، ۹، ۱، ص ۱۶

چه و وه پي خسنیگ وه فەرهنهنگ و ویزهی کوردی باشوور

عهلی حسین فهیلی

لهی وهخته له زهمان وهگه شه کردن ئیمکاناتو دهر فەرتهیل قه له مرو (ئيجبار) ئهرا فەرهنهنگ و زووان کوردی بویچهگو بویه و له قه له مرو ئازادی و ژانن و ئه نجامداین بهین تره و بویه. مه مەر ئه ی کاره نه ته نیا کوینه بوین و گوزه یشته ی ئه و بویه، به لکو یه ده سه گه فت گورانکاریه یلیگه ک له مه میدان تواناییهیل ئیمه وه فزه و بوین شوماری که سه یلیگه ک ئه ی شهرت و شروته وهل خو هیانا دپرن، خاسه و بوین بارو وه زع په یوهندی وهل یه کا، گه شه کردن مه میدان کار و تیکوشان، ناسین دهر فه ته یل قانونی، ئه و بان بردن زانین و کارامه یی که سی و گرووی، به هر گرتن له ته کنۆلۆژیای تازه و سه قام و ئارامی حاکم وه گیشته جه مگا وه دی هاتیه. گومان نییه ههر ئه نجامیگ پیویسته باوه تیگ خوه ی وه وه سیله ئه سپاو و ره و یشته یل، وه دی هاتگه یل خوه ی بوود باوه ت خوه نین و له دهس پی کردن ئه ی کاره رووشن و ئاشکرا و وه بی خه ش و تیه ریکی وه جووریگ ریگ و پیک، به شیگی تاریف و سنوور ئه رای دانریه یل. لهیره پیویسته یه ی باریمن ک دو جوور چه وهری بوین له رافه و شهرح له ی باروه زعه گ ههس، تیه ده دی ک وه نه ساس ئه وه بایه د وه ت:

(۱) فامین و زانین عه و امانه له یه ی جو یله ی فەرهنهنگی و باوه ت وه که سه یلی ک کار له ناوی که ن.

(۲) فامین شیکاری و زانستی و چه و خسه وه دیاری کردن سویکه یل گوماندار و رووشن کردنی ئه ی ئارمانجه وه دهس که سه یلی ک په یوهندی وه پیا نه و دپرید. سروشتیه کوینه وارده یل و ئاسواره یل تاریخی بیستون، دهریشار، زیویه و ... هویچ کامیان له باوه ت وه یا بوینیان و بینایان و له هه یس له ش و بار خو هیان نه وینه سه مه مەر یه گرتن و ته بایی نه ته وه بی.

وهلی هال وه وه ای باوه ریگ داشتنیگ له وانگ له زهین و هویر مه ردم جی گرتیه، زنجیره یل یه گرتن له ناو پیله ی فەرهنهنگی پیک هارودیه.

بی مه مەر نییه ک وه تنه له باوه ت ئه ی شوونه وارده یل تا سه دسال و مرجه ئینگه، ناسینیگ چوی ئمرووژ ک دیریم، نه ویه. وهلی هویر یه که وگرتن و ته بایی داشتیمه. راز ئه ی مه تله ودها لهیره ک له ی باوه ته یله و کار کردنیگ ئه وشاریای به شه یل مه نیگ و ئه وشاریای فەرهنهنگن ک روی خو هیان نیشان ده ن.

هه ئه ی زنجیره یله ئه وشاریایه سه ک کوومه ی جوورایجوور سه رزه مین ئیران، یه ی کوومه ی نه چوی یه ک وه دی هاوردییه وه پیشکه ش کردن به ره یل خوه ی لایه یل وه قوه ت و پوزۆتیف فەرهنهنگ ئاشکرا که یل.

یه یه ی بنچه ی قه بول کریایه ک ئه گه ر ئیمه له دوسی وهل مه ردم یا به یمه گه ز و له سه ری جه خت بکه یمن، دوسه یل خاسیگ په یا که یم، وهلی وه ی مه رجه گ یه کم جار بایه د دوس خاسیگ ئه را خو همان بویمن تا وه ره و یشته ی هه لسه نگیای و بنه وانیه ی وهل بوینه یل خو همانا په یوهندی بکه یم، مادام ک هاوگامی، بوینه یل و ته ماشا که ره یل له ناو مه میدان خو همان توایم وه ناچار ی پیویسته بچه مه ناو ئه وان و تا به شیگ له هاوبه شی و به شداری و هاوگامی خو همان وه لیانا بچه یمه و ده یشت.

له لای تریشه و هویره و له یه کرده و مرجه فەرهنهنگ ، وه تابه ته ی له باوه ت ویزه یل نویسیای جیگه ی نه یرید. بایه د نوورس و دی ده ینامیک کار فەرهنهنگی چه س؟ ئه را یه گ رای و نورینیان باریمه دهس، چ ئه نگیزه ی و ئارمانجیگ بایه د بنیه مه وهر چه ویان. ته ماشا و ئه نجامدان جیا وه جیا و بریای بریای و بلاوه و جار هیلگیش دژ وه یه ک، وهل یه کا بایس چ قه یرانیگ بوود.

ئمجا ته ماشای ئامیری - سیاسی وه فەرهنهنگ و بنه وانیه یل، ره فته ره یلی ئانۆمی و دژ وه فەرهنهنگ کوردی له دو یای خوه ی وه لا تیه رید. ئه وه گ له ی ته ماشا کردنه هایمه شوونی، باس ویزه یی و نویسیایل کوردی باشوور که چاره نویسیگ فره خاس نیاشتیه. ههر ئه و جوورگ دیاره و ها له وهر چه و ئارمانج فەرهنهنگی ئه وی له ته مامی باوه ته یل فره تو یل و دریزی نیاشتیه ک رووشنه و که ر ئه نجامه یلی بووت. هه وه ی جووریشه له قورۆان پیرووز هاتیه، هویچ کهس بار گونا و تاوان کهس وه کوله ونیه گرید.

ئینگه نه خسه رشانن نادروس ئه را مانایل یا جیوه جی کردن ناقس یا گه ن

و شکیایان له چوارچپووی و هتن ناجوور، یا مه مه رهیل ترهك ك باوه تیگه نه را
فه ارادان بوینهیل و گووش گرهیل یا بی ته فاوتی وان وه قووت تره كه یید، خودی
هه وه جهی وه بهر وارد گرتن فیشره (ئه وهگ دیاره پوهیشت و میتود ئینگه وه کار
نیه تییهید).

بایه د قه بوول به کهیم ك بوین و دهر کهفتن کیشیل گه وار (چوی مه سنه له ی
زووان نویسانن و...) له ناو مه ردمه یلی چوی قه وم کورد ك له نه ره سینه ییل و
کوتاییه ییل فره ی مهینه ت کیشه، نه وه قه رجی نه لاجه وی هاتن نه یرید.

وه بیجی نییهك وه ردمه وام له سه ر وه دی هاتگی جه خت کره ییده، نایه م وه په ییدا
بوینه وه ی نزیکه و بووت، وهل وه ختی وه نسبه ی په ییدا بوی دل به سی و که فته و
شوون په یا کردنی وه نامازه یل په ییدا بوین هه م وه دسه هاورد، له ناخره و وه جوانی
و نه رمی و دهقیقه ییل ره سیگ . یه شیه بویشیمن (مه ردم دوزمه ن چیشتیگن
ك نیه زاننه ی). هه ر چگه فره ترهك بزائن که م ترهك شه ری که ن. وه ی ئه ی
په یشروه گ دایم، وه یه وه و ك بریگ ناسین کوومه یی له فه کته ره ییل دهره کی و
دهرونی نه لاقه دار وه ئه ی مه سنه له وه، هه وه جه وه ناسین و جیاوه و گردن دیرن.

هاتنه دی خواز یایل فره هه نگی، پیویستی وه گورانکاریه ییل فره هه نگی له باوه ره ییل،
نرخه ییل و دینه ییل و ته ماشایل مه ردم وه نسبه تی نارمانج وه گیشتیشت وه دسه
هارودن نه وانیه یه.

بوین هالی بوینه ییل نادروس و نه انجامداین نادروس خود، نیه تویه نید ته مام
تومه ته ییل بخه یید سه ر مل که س ترهك!

ناسین کوومه ی فه کته ر دهره کی و دهروونی تیکه ل له ئه ی مه سنه له هه وه جه ی
وه ناسین و له یه که و جیاوه و کردنه. دهر خسن داخواز فره هه نگی پیویسته گورانگی
له باوه ره ییل، قیمه ته ییل و روانگه ییل مه ردم وه نسبه تی نارمانج وه گیشتی ته مامی
وه دسه هاوردگه یلیه.

پیویسته وه نه و هویر خسنه، (کوومه ك وه گه شه گردن و بال واز گردن زووان
و فره هه نگی یه ی قه وم نه مایه ی جیاوه و بوین و خودی ته برا کردنه له تیره ی
زووان بن مایه یی قه وم، به لگوو میه ت دهره ئه را سفته و بوین په یگه ییل فره هه نگی

نه ته وه یی) ۲ هه ر وه و جووره گ ك زووان نامیری که نه نامانج.

ئه یه ك ویژره کار که ریك ئاتیفی و ههستی زووانه و له سه ر گرنگترین نامیره یل
فهره هه نگی فره هه نگی دروس که ره، فره یشت بی ری نییه، له نه انجام وه نه اندازه ی
کووه ی هویره و له مه یدان خودی داوه ن ده یید و نه وه وه به ها و نورمیک نه لگه ردنید
له راسی مه یدان و زه مینه ی ئه را جیوه جی بوین درس مانایل و نارمانجه ییل
له وه ره وه ول خوده ی دروس که یید.

وه جوور تره کیش تویه نید متمانه بووت تا په یامه ییل ره سید و ئه ی کاره یشت
مومکین نییه مه گه ر له ری بواری نوورسنه و گام نه لگیره یید.

بیگومان (ئیران میلکان دالگی کورده یله) ۳ و فره هه نگی کورد هاوشان وهل
فهره هه نگی قه ومه ییل ترهك له ی میلکانه به شیگ جیاوه و نه وی له ی فره هه نگی
ئیرانه و وهل فره هه نگی نه ته وه یی له چه ن باوه ته و چوپینه هاوشانه و تیکه له و بویه ك
دهره فته جیاوه و گردن و مه حاسبه ی نه اندازه ی ته ئسیرنان هه ردو له وه رایوه ر یه K
فره سه خته.

بیشك نه وین ئیمکانیه و نه و دویای ته نگیه ییل، ناسانن فره هه نگی کورد ك
شوناسنامه ی سه روه خودی دیرید له جه مگای ئیرانی کیشه که فته سه نوای. (یه گ
تایبه تمه ندیه ییل نه وه هه وه ره و خودی کیشان و هه م له خودی دویره و کردنیشت
له ئه ی مه سنه له سه رچاوه گرید) یه له هالی که جوورای جووری و تازه وه بوین و زاین
له ئه وه ره وانه و پیویستی شه.

ئیمه له یه ئاگایم (ته نیا له کوردسان زیان گردن، دلنگ کوردی له وه ر کردنو
وه کوردی قسیه گردن نیه تویه نید فه کته ریك وه قووت بووت ئه را دبضاع
و پاسه وانی و به رزه و گردن فره هه نگی مللی، نه وه گ ئیمه هه وه جه مان نه و
پییه خودی ئاگاووه گردن تاریخییه وه نسبه تی فره هه نگی و میراته ییل نه وه سه و
فامین نه ی نسبه ته تویه نید وه ناسین قوناغ ئینگه ی فره هه نگی کوومه ك بکه یید) ۴.

هه ره و جووره گ له یه و وه ر نامازه وه پی بوی، ئه گه ر باس باروه زع هه ریمی و
شه رتو شروت سیاسی و فره هه نگی وه ئه ی مه سنه له له وه ره چه و بگریمن، ئیران
زه وی، ولاتیک کوینه وار و سابقه دارهك له قه دیمه و تا ئینگه مه رکه ز وه یه که وه زیان

قهومهیلو تایفهیل جوورایجوور وهل رهنگارپهنگی فهرهنگ پهینی بویه. ۵. نهگه له پروانگه ی بارووزع جیهانییهو تهماشای بکهیم، نمر ووژده تهمامی شارستانییهیل و فهرهنگ قهومهیل نهوچوینه وهل یهکا تیکهل بویهو نزیکه و بوینه: ک ههتا له باووت پرووسه ی جهنگ و ناشتی یا رهسین وهنارزووهیل جهمگای نایه می، لاوردن ههوهجهیل و دهرمان دهردهیلش چاره سه ریهیل کهم تا فرهچوی یهک پیشنیار کریهید. وه سه رچاوه گرتن له نهوه و هناچار ههر قهومیگ بایه د نهی راسییه وه جووردهیل نهره خودی دهر بخهید ک وه جیگه ی و بارووزع خودی زهره د نهرسنید.

له دهوورهر باسیگ ها له وهر چهو نیمه دوکتوور مه هاجرانی ئویشید: (نیمه له وهرایوهر نهی جیهانی بوینه و یهکسان سازییه، پؤلورالیزم خهیمه نوا و باس له لی کهیم). خاس له وهر چهو تیهید ک له مهیدان مللیش بایه د ههر وهی جوورده نوورس و نه انجامیشدا.

له مهیدان مللیش هم نیمه بایه د وه جووریگ کار بکهیم ک ناسنامه ی فهرهنگی قهومهیل ئیرانی شه قه زیله ی نهوینید. نهره پاریزراوهمه نین نهی ناسنامه ته نیا قسیه و دهنگ بهس نییه. یانی نهیه گ بویشیم ک نیمه وهل یهکا ته بایی دیریم و نهره نهی ته بایشه ته نیا له دو رهوت هه ولدهیم که به له ی نیمه وه نه ساس نهی دور رهوته و ک) ۱) موسه لمانیم ۲) نیمه گیشتمان ئیرانیم.

یهی رهوت تره کیش نهره ته بایی پیویسته وه نهویشه رهوت فهرهنگییه، نه لبهت نهی فهرهنگه سروشتییه ک هم ئیرانی بوین و ههم موسه لان بوین وهل یهکا په یوهنده، یانی نهگه نهی جوورده وهر بگریم له یه ی سویکه و ریشه ی دینییه، یه ی سویک تره کیشی سه رزه مینیگه له ناوی ژیان کهیم، سویک تریشی ههم چوین ژیان کردن ک زووان له تکیه و وسایهس. ئیرانی بوین وهرایوهر وهل فارس بوینا نییه. ئیرانی بوین وهرایوهریسه وهل کورد بوین، به لوچ بوین، قه شقای و لور بوینه. وهرایوهره وهل عهرو بوین و تورک بوینیش) ۶.

تهماشایل:

یه قسیه قه ریبیگ نییه ک له گوزه یشته ی نه فردهویر، دریزی و پیه نی نوورسن وهه ریم فهرهنگ کوردی و دوساره یلی له ناسو سیاسی نهولا تره ک نهچییه. به لگه ی دورس بوین نهی قسیه (نهگه ر نایه م گه نی بناسیاد، وهره و گه نی نیه چوود) ۷. نهگه ر وهی نهی باوهره برهسیم ک خاسترین نه سپاو پاراستن نهره پاریزووانی و پاسه وانی له گیان فهرهنگ نه ته وهی و نه هلی و له وهرایوهر ههر جوورده په لاماریگ، سه لاندن توانایل فرمه و قوهت و شایسته گییه یل زاتی وهسه. بایه د قه بول کرد ک پیویسته گه ن نوورسه نه یل نهی جوورده زهره دار، ته ماشایل له نوو بگریه د و گیانی بی ته فاوت بوین بنریه یده و لا.

وهلی وهراسی چ فه که ته ره یلی مه مه ر دروسکه ره نهره گه ن بینی و بی ته فاوتی، ره سنه نه و نه ندازه یله ک وه قوناغی رهسیمن ک فره ی له مه ردم هه تا له زووان دالگی خوهیان قه یز که ن و له فامینیش هویره و نیه که ن. نهره یای گرتن و وهتن دروسی هوچ کارگیش نیه که ن!؟

وهله وهر چهو گرتن سه روه خوهی نه ندام و ناو خوهی بوین کارهیل ههر گرووپ یا رهوت فکری وه نه وانه کاریگ نه یریم وهلی له باووت بارووزع گیشتی مه ردم، وهکولی تویه نیم نهی نه انجامه دهر بخهیم:

۱) وهناشکرا وهی نه انجامه رهسیم ک دهسکه فته یل هه مه گیر نهوی به نسبه تی نه و دویای زووانه یل فرمه که مه! هه قیه تیگ تیهل یه سه ک نهی نوورسنه سه نین و فروتن باو بویه هه تا له ناو باووت زووان و فهرهنگیش خودی نیشان دایه!

۲) یه کم که م بوین به ره یل فکری و قه له می له باووت ویزه ی کوردی له باشوور، نه نه و قه ره سه وهر چهو بگرید ک هه وه جهیل به یده و لا و پریانه و بکه یه د. نه ندازه ی سه رمایه نان له مهیدان فهرهنگ زووان کوردی جوواو دهر هه وه جهیل مه ردم نییه.

۳) ناوه ختییه یل وه دویارووژ و چه و خسن زووان و فهرهنگ کوردی له ی ناوچه ی

ئەو قەرەجى رەزامەندى نىيە.

۴) دەمەمەر بويىن جوورايجوورى لەبويش باشوورى و دەمى بويىن ويژەى كوردى لەناوى، نەوين زووان نويسانن و خەتيگ هاوشان وەل ھەووجەى خوھيا، ھەر وەى جووريشەكيشەى باوهرى نياشتن وەخوھنەرەيل و نوپەسەرەيل و شاعر و... لەلى كەمەو كەيد.

ئىنگەفرەلەسەنەدەيل يا بەلگەيل نويسيى و دەمەمەر ئەى كيشەى چاپ نەوينەو مەنيەسان. ھەر چەن تەنيا رى، گرتن زووان و ھەووجەى مەردمەو تايبەتى چين ئەمرووزى ك وەل توندى جيۆھجى بويەپەيام لە تايبەتمەندىل ئەوسە.

وەلى كەم كەمەگەى لەدەوورەر باشوور ئەى چوينەديارەك يەى ھەستى ھەمەگر ھەس وەى مانا ك لەكول رەوتەيل فەرھەنگى (زووان كوردى) جيگەى ئەى جوورەگ بايەد داشتوود نەيريد و لەباووت بەشدارى وەپيكردن سسى و كوتايى كرىيەيد. ھەوەى جوورەگ ئيمەو ھەنازادىو رەويشت كار خوھمان ئەلوژنيم، خوھنەرەيليش ئازادانەھەواو فەزاي دل بەقرچ خوھيان ئەلوژنن و ئەگەر ئەى ھەق ئەلوژاننەفام نەكرىيەيد و وەپيشى بەھا نەيرىيەيد قەدر و پاىەى جمشەيل فەرھەنگى و پەيام ئەى جوورەدەزگايلى لەدەرگاي رەمانەوسايە.

شايدە يەكى لەمەمەرەيل پيگھينان (جېھەى رەد) لەوەرەيوەر جمشەيل فەرھەنگى و نياشتن شانس گيشتى لەى خالەبووت.

و دەوەرچەو گرتن يەگ فەرھەنگ جوورەگ رەوت گرتن و لاگىرى زىھنى مللەتەيل، گرووپەيل جەمگايى يا كەسەيلەك كيشيدنە (۸)، روى نان وەفەرھەنگى ئەھلى و دين ئەوى ئەرا فامين رەفلكس و خوازيارەيل ئەوى وەخاوەنەيل قەلەم و ھوير كوومەك كەيد.

بارنەوەرچەو خوھدان ك لەگوزەيشتەى نەفرەدوير، شاعرەيل ناودار ئيمەو ەردەوام فەرەوى ترين وەسفەيل و تايبەتمەندىيەيل پۆزوتيف پەخشان كارەيل سەعدى و حافز و جامى و... كردنە.

وەل ئاسمان شعر فارسى و ھسارەيل بريقەكەرى ئاشناوينەو وەل كەلام و پەيام رووشن ئەوانەھەمدەميگ كوينەداشتنە. (۹)

وەلى لەكەش ئەوى لەئيشق كردن وەويژەى كوردى لەسەرچەم بويشەيل شعر كوتايى نەكردنە. راستەك يەسەك بويشەيد ئەوگ لەدريژى سەدەيل يا بەلكەو ھەزارن سال لەباووت فەرھەنگىيەو ھاتىەسەدەسمان، رەسانەيل ژنەفتن و تەماشا كردن لەماواى چەن دەھەئەو جوورەنانەسەى ژير تەئسیر خوھيان ك مەخەلەز وەچەواشەى گوزەيشتەكەمتر كەسيگ تويەنيد بويينيدەو ك بەيتەيل لەشعر شاكەو مەسویر لەبەرى نەود. ھەر چەن بايەد قەبول كرد ك زەمان ئەلگەردياس وەلى ئايا ئەى ئەلگەرديانەبايەد تەمامى بنەوايل ئەلكەنيد؟

ماموستا مەحمەد تەقى جەعفەرى ئويشيد: جى ديريڊ ھويچ وەخت لەھوير وەنەويمن ئەرا پاراستن قوناخ ھال خوھمان و يا وەمەمەر يەگ لەترس روپوهروى بويىن وەل راسيەيل تازە، جوواو پرسەيل ئەو جوورەبەپيچمەيەكەو بەيمەى ك مەخز پرسياركەر لەيەك بپيچيەيد.

و لەنوو خوھنين كارنامەى خەباتەيل وەر جەلەئىنگەئاشكرا بووت ك ئيمەلەباووت مەسئەلەيل ئىحساسى قارەمان بويمنەتا لەباووتەيل پرووژەيل بنەرەتى فەرھەنگى!

بەشيگ لەقسىيەيلەتويەنيم (ئەودەيشت خسن) ناويان بنەيم. وەلى ئەى جوورەئىعترافيگ نەبايەد ئيمەلە لای ھەول بەيد ك وەل واقەعيەتەيل ناوھين داشتوود و لايەنەيل پۆزوتيف گوزەيشتەبخەيد ژير كارگەرى خوھى. پەيغەمبەر گەورا ئىسلام وەبەلگەھاوردن لەدەستوورەيل وەحى و ئايەيل رووشن چوين (ھل يستوى الذين يعلمون و الذين لا يعلمون... ۱۰) موسەلمانەيل وەياى گرتن و پەرورەدەبوين زانست چريد.

لەپەى جوورى فەكتەرەيل ركۆد كارەيل فەرھەنگى وەخالەيل فرەيگ روپوهروى بويمن ك يەى باووت ئەو ەبايەخدان وە(رياكارى)يە.

بيگومان كارەيل فرەيگ لەمەيدان فەرھەنگى كرياس شومارەيگ لەوانەھەم خاسوينەو ھەم مەننەو ەشومارەيش زوى گوزەرەو مردنە.

وينەكردن بوين جوورەيل ھويرى و بوين دەزگاييل جيا وەجياى فەرھەنگى جى قەبول كردنە. وەلى ريكارى لەمەيدان فەرھەنگى جمشت قويليگەك دەورانى

ئەوقەره پائىدار نىيە.

كەم كەمگەكى وە سويك چەو و جياوازى نوورسپن و لەرويوەروى بوين دو جوور تەماشا كوردنو دين ناسينەيل تازەوودى تەيد.

لەيەى لاو ئەوانەى ھانەزېر تەئسېر فەكرەيل و باوەرەيل گوزەيشتەو دەرفەت تەماشا كوردن راسەى راس و لەنو نوورسپن و ئالشت نورەين لەباوەرەيل خوەيان نەيەرن، وەئەى سەبەبەتواناى واقعيەتەيل ئينگەنەيرن و لەلای تريشەو لەوەر چەو تەيد گرووپی لەكاركەرەيل ئەمرووژى مەيدان فەرھەنگ ئيمەتويش يەى جوور ئاوازەو ئوتۆرپتەى فەكرى بوينەك دەرفەت ھویرەو كوردن و تەماشای سەرۆخوەى و راي و دادوهرى بېجگەلەوگ وەپپان وەتنە، لەليان گرياه.

ھەتا ئەى جوورەكاروودەسەيلی شايەد لەفرەكيشەيل لەباوەت كار ناوخوەى جەمشتەيل فەرھەنگى بى خەوەرەون.

سروشتيەئەگەر چوى يەك بوينەيل ئەسپاوەيل و رەوش كار دەزگایل فەرھەنگى بنيمەو لا. ھەر ناوچەى لەمەلەوند خوەى خاوەن تايبەتمەندىيەيلە.

لەئەى روييەو بلاو وەو كوردن يەى فەرھەنگ لەزەوى و خەفتنگەى و زەمان خاسيگ وەپى كار كەن نەلەناو بردنى، چوى يەمىنيد ئەنجامدان ئەوگ توایم ھەتا وەل شوعارەيليا ناوەين داشتوودو ھەر وەى جووريشەخوئەرەيل دوسدار زووان و ويژەى كوردى نەزانن چەبەكەن، ئايا بوەر يا بوواخ ئەى سەنين و فرووتنەنە.

يارەيل ھویر و ئەنديشەيش وەگەى خوەى نەزانن وەل ئەى شيوہكارە، بينايينەر رەوشيگ بەھادار و مەنگەيا مەسرفى و بمرە.

مەخلەز وەسەر يەوئەوئەين زووان ويژەيى و زووان وەتن كوردى ھەر رووژ وەرپوژ فرەترەو بووت.

وەمەمەر وەكار نەھاوردن زووان ويژەيى ئەى بەشەبەيدنگەو يەيەشيەئەرا ھەر زووانيگ چوى يەيسەگ نافوس مردن ئەراى بەيدەلى.

ھەر چەن زووان وەتن وەسەبەب وەكار ھاوردن رووژانەھەوەرپى خوہيا چووود وەردەوامە. وەلى ئەى دو بەشەبالەيل فرين يەى زووانەندەو زووان جيا لەيەك.

ئايا وەيەى بالەو بووت بال بگريد؟

خەت و شيوەى نويسان:

ئەيەگ زووان كوردى خوەى بويشەيل فرەى ديپيد و ھەر كام لەئيمەيليش جيگەو سويكى لەدان لەو جيەوئەمانەت نايمە، ھەقيقەتيگەك نەوود ھاشاى بکەيد وەلى سەنەديل نويساى و زووان نويسان ھەر قەومىگ نەوود پەخش و پەلای بکەيد. وەسەر يەوئەساس زووانەيل ناسياى لەدنيا، زووان نويسان و وەتن بويەسەيەكى وەلى لەباوەت زووان كوردى وەئاشكرايەوئيمەتويش چەن جوور زووان نويسان ھاتيمە.

- زووان نويسان كوردى ناوئەينى(سورانى)

- زووان نويسان كوردى باكوورى كرمانجى و بويش باشووريش ھەئەيجوورەمەنەسەبان دەس و چارەى ئەراى نىيە. يەى راسيگەنەبايەد كتمان لەلى بگريەيد.

زياتر لەيەيشەوەكار ھاوردن ئەلف و بەى عەرەوى و فارسى و لاتين و سىرليكىش مەينەت و زامەت يەى خەت نويسان فرەترەك كريدە. يەيەشەبويشيمەن ك زووان وەتن ئيمەكوومەى وژەيل ديپيد ك تويەنيم ناويان بنەيم(ئۆميانە). وەلى زووان نويسان بايەد وەئەساس قانوون و ئەرا خوەى پرنسيپك داشتوود.

وەتن ئەى خالەپيوستەك لەئەساس نەتەينا لەباشوور بەلكم لەئەو دويای ناوچەيل نيشتەجى كورد لەئيران تا وەئمرووژ وە سەبەب نەوين پەرورەدى رەسمى و ئاكادميك زووان كوردى، ئەوگ كرايەتەنيا نەتيجەى زامەت و كوشش كەسەيل يا گرووپەيل بويەك وەفەرھەنگ و زووان خوہيان ئيشق داشتەن(كەمىنەيل دلسۆز، زامەتكيش و سەبەردار). دەرفەتەيلو سەرمايەيلى ك بوينەسەبايس ئەى گوران گەورا بوينەشومارەيگ كەم بروشور و كتاوہيلە ك وەگەى خوہيان لەئەنجام كار بيوچان و فيداكارى و تەجرۇبەى كەسەليگەك لەى رپەگام ئەلگرتنە. ئەگەر بويشيمەن زانست و دادوهرى ئيمەئەلگرداننە(وەل پرنسيپەيل و تايبەتمەندىيەيل زووانەيل ترەكا وەدادوهرى لەسەر زووان كوردى

نیشیمن)، ئەو قەرەدویر لەهەقیقەت نییە.

وەی وەسفەو توپیل جوان ئەوی جمشەتەئالشت بویەوهدار قەویگ . ئەوی قسیەچوی چیشتی تازەك دویمەو نییەك بویشم؛ ئمروو بویش سورانی ك لەزووان عەرەوی بەش بەید و لەلای تریشەو لەزووان فارسی بەش گرید. لەمەلۆند بویش باشووری جیگەوی خاسیگ نەیرید وەلی وەسەرنامەوی زووان نویسانن كوردی لەئێران ناوبانگ دیرید.

دیارەهەر كام لەبویشەیل كوردی لەزەمانیگ و وەختیگ وەعینووانی زووان وێژەیی و نویسانن ناو داشتنە وەلی ئینگەلەسەدەوی هیژدەوئەو دویا بویش سورانی وەسەرەكەوی زووان خوەنین و نویسانن خوەوی نیشاندایەو هاتیەوەرەو نوا، یەخوەوی باس ترەكەو بایەد قەبول كرد ك نەلەباوەت قەومی بەلكو لەرەوانگەوی وەپەك بەسیای بوین، بەرژەوئەندی و تەماشای كردن هەتا بویشەیلی لەدو ولات ئێران و عێراق وەپیشینەوی چەن سەد سالی ك سورانی دیرید، جیاوازییەیل ئاشكرای وەلی یەكا دیرن.

(لەزەمان جەنگ سەفەوی و عوسمانی عێراق لەژیر دەس عوسمانیەیل بویەو لەئەنجام وەلەناوچین ئەوی ئیمپراتوریەو وەلی دی هاتن دەولەت عێراق لەهەشتا سال وەرچلەئینگە، ناوەینیگ كەفتیەسەناو كورد ئێرەو كورد ئێران وەجووریگ ك وەتن ناو شارەیل، كەسایەتەیل جیاوہجیا، دەستەواژەیل سیاسی، ئابووری، وەهەتا فەرەهنگی وەشیوہیگ عەرووی ئویشیەید و لەوێژەوی عەرووی پەیرەوی كەید نەفارسی).

وە سەر ئەوی مەسئەلەیلەو، یەوی قەیران بی چارەسەری نەویەبەلكوو واقعیەتیگەقەبول كریای ئەگەر بزانیم ك وەلی بەهەرگرتن لەرەوشیگ چوی(قەزگان هاوچووش) ۱۱ لەكوومەوی بویشەیل ئەوی هەوزە، زووانیگ گیشتی بگمانەوی و مەردم پەسند بووت دروس كرد ك سالیل پشیت سەریەك وەكار هاتیەو كار پی بكریەید وەلەفرەباوەتەیلەو مەورەسا بوود و جیگەوی خوەوی تا ئەندازەپگ بچەسپنید.

ئەپەگ چەسپانن هەر جوورەخەت و رەد یا قەبول كردن واژەیلی کاریگەگەورا و

سالان كوومەو بوین و وەتن رای و نەزەر فەرەهنگستان تواید، كەسیگیش نەتویەنید بوودە نوینەر یا دەم گەورای یەوی ناوچە، قسیەوی قابیل پەسینیگە وەلی لە هەوزەوی باشوور بازیگ نواداوەری و وە كار هاوردن سەلیقە و زەوق شەخسی و تاسب نەوہجی ك ئاوخوہری نەزانین و یا نەتوانا بوین كەسەیلیگە ك لە مەقام تاریف و تەفسیر و یا هەر باوەتیگ زویزی دەس وە كارەو بوون و چوی شوعارداین كار كەن، لەوی باوەتیشەو ناھالی بوین و ئەونەرسینیگیش وە بار هاوردنە.

وە سەر یەوومە ئەوی جوورە ھالەتیگ ك هاتیەسە دی لە روی ناوگایی یا دوژمنایەتی بووت چیشتی سەقامگیر نییەو لەرزەوی نەخسیەسەو ناو باوەر داشتن وە یەگ بوین یەوی خەت نویسان هاوبەش چوی بنەمای هەتا ئەوی كورد خواری وە دی ناید(هەر جوورە خەت نویسان ك وە كوومەو بوین خاوەن رایل و لە باوەت تایبەتەندیەیل ئەوی بویشە ئەلۆژیەید). چوین ئەساس و ژیربەناوی تەمامی ئالشتەیل فەرەهنگیەو گرنگترین ئەسپاوە ئەرا زووانە. وە چەواشەوی باروزع ئینگە ناوچەوی باشوور ك هەم لە خەت نویسانن دیاری و گونجیای و هەم لە بویش وێژەیی گونجیای و بتەو بوی خوەوی ئەرا نویسان بی بەشە.

تەرافە و گەرازە و توانای زووان نویسان ئمرووژی كوردی(سورانی) گەورترە لە گەرازەوی یەوی هەوزەوی جوگرافیایی و بویش تایبەتیگ وەردەوام ها لە پەینەو بوین و گور گرتنە.

ئەلبەت ئاوخوہر سەرەتایی زووان تویەنید مارگەوی بوود ئەرا بویش یەوی ناوچەوی تایبەت وەلی تەنیا لە شوون بتەوومەو بوین و جی گرتنی رەنگ و بوو و تام ناوچەیی كەم رەنگەو بووت.

وە ئشارە وە یەگ ئیمە تەنیا وە كار هاوردن دەسەواژەوی بویش یا بویش رەسەن و یا خاسترە بویشیمن یە رەدەو كەیمن. وەلی وە یانەشە قائلیم ك گەرازەیل جیاواز هەن و ئەرایش بەھا دەیم و هەر كام لە بویشەیل تایبەتەندیەیل خوەیان دیرن و لە یەگ جیاوازن.

لە دادپەرەری وە دویرە ك یەوی بویش وە بەد گومانی تاوانبار بگەیم و لە وە كار هاوردن تەجرووبەیل و دەرڤەتەیل سەر داملكنیم. دیارە نموونەیل زانستی

له نیشان کردن سنوور ناوهین زووان مهردمی و زووان پرنسیپ و تهمامی کارکهره.

ههر کهسیگ وه زانین کهمیگه وهل کهمی بهراورد گرتنا، یه دهر خهید ک گیشت بویشهیل سورانیس ههر چهن له باوهت زووان ویژهبیه و وه نویسان کوردی قوناخئ نانهسه و پیشت سهر وهلی له بوئت خهت نویسانن و له باوهتهیلئ وهل دهسهواژهیل ویژهبی باو بوی کیشه دیرن.

شیوهی یای گرتن و پیهنه و کردن ئه دببات نویسانن، ئهوانهیش ههوهجهی وه پهروهده بوین دیرید!

وه سهر ئهی ههمگه باوتهه و ک شوماریمان، زووان باوهت باس له سالهیل دوپاییه ئالشتهیل و گورانینگ گهورا وه خوهی دییه. سهدان واژه هاوبهش له ناو بویشهیل وه نسبهی کهم تا فره جیاواز وه ناو خوهی ری دایه.

ئهی روی کردن ئینگه یه رهسنید ک بوین بویشهیل باشوور و باکوور له ئهی زووان کتاوییه ها له فرهه بوین. باوهت کوردی باکووریش وه ئهی سهبک و رهویشته ها له هال گهشه و گور گرتن وهلی هویچ ئه نجام و کاریگ له باوهت بویس کوردی باشوور خوار و پیشینهی فره خاس نهکریاس و نهیوینییه.

کیشیل نه نویسیای:

سهیرانگهی گهورای ههس ک دهریا ناوی نانه، سهیرانگهی گهوراترهک له وهیشه ههس ک ئاسمان ناوی نانه. سهیرانگهی گهوراترهک له یانه ههس ک وژدان ئایه مه ۱۲.

ئه یه یه راسییه ک قانون بنهرهتی رژیم ئیسلامی ئیمه وهره و جورایجووری فرههنگی و زووانی بهید و رییهیل گونجیای ئهرا ئیهتامدان و گرنگی وهره و نوا چین و بهرزه و بوین زووان و ویژهی قهومی ناسه وهر دهسمان. قانونینگ له یه وهر نهویه و وهزعیگ لهیه وهریش ههر ناماده نهویه. وهی وهسفه و ههرگیز بههاو قیمهت کار و کوشش وهردهوام خزمهت کهرهیل لهی مهیدانه ک له گوزهیشه و کردن چهو له لییان نهقویچنیم.

گهورا زانسن و قهدر گرتن له جمشتهیل فرههنگی و ههر کار پوزتیفی پبویسته و رووشن وئاشکرایه.

ههر وه و جووردهگ مهنن ئهی فرههنگه وهل ئهی شهرت و شروتا فیشتز چوی موجزه مینید. وهلی نهبایهه له هویره و بچوودمهردمییه و کردن مانای رهسالهت ئیمه وه ههر رهویشتینگ ک راسی و مههمه ری دیار نییه، وه جی نییه و لهوانهیشهسه ته نانهت ئهرامان زهرهه داشتوود.

وه بهلگه داناین ئهی وهزع فرههنگی کوردی باشووره تویه نییهید بویشهید: له هال و وهزع ئینگهی توانای ئهوه نهیریم ک بتوایم له تهمام باوتهیل کاراتره بویمن.

(له نهوین دهسلات دروس کردن زووان ئه ندازه و پهیمان، توانا و سهرمایه ی پیکهاتهیل فرههنگی ئه هلی فرهمی و جیا له دهولت له ئه و ئه ندازه نییه ک جوواو دهر تهمامی ههوهجهیل و چاره سهر کیشیل بکهید).

ئاشکرایه بی چاره کردن ئهی گرفت و دانان سیاسه تیگ دروس، کیشیل فره گهورا تره و کهید. به تایبهتی وه له وهر چهو گرتن ئه یهگ ههوهجهیل تازه ک

هان له رڼې.

یه له هالیگه ك نیمه ئینگه‌یش له‌ی زه‌مانه توانای نالشت کردن نه‌ی وه‌زعه نه‌یریم.

له‌ی باره‌وه وه کولې تویه‌نیم له‌یوا بویشیمن: مه‌مه‌ر نه‌ی جووره نه‌قه‌سیل و که‌م توانا بویه‌نه‌یله نه‌لگه‌ردیگه‌وه وه ناسین نه‌ی باوه‌ته ك له بنه‌ره‌تا تا چهن شهرت و شروت تازه فامیمنه.

نه‌گه‌ر نه‌ی جمشته بکه‌فیده‌وه شوون باوه‌ته‌یلې ك له گوزه‌یشته خه‌ف‌ه‌ت خوارادیبه‌وه توینس‌یبه وه‌زع ئینگه خه‌فه‌ت‌دارتریانه‌وه بکه‌ید. وه خاسی تویه‌نی‌د رپه‌یل خاس نه‌را خاسه‌وه کردن و نوا گرتن له خه‌فه‌ت خواردنیا‌ن بگریده‌وه وه.

فه‌کته‌ره‌یل وه قووه‌تې هه‌س ك نه‌گه‌ر نیمه له هویر یه بویمن ك گوزه‌یشته‌مان وه‌وه خاسی بویمن و داگریمه‌ی، بایه‌د فره له باوه‌ره‌یل باو بوی له ناو کار فره‌ه‌نگی قه‌بول بکه‌یم.

له سه‌ریانه‌وه له‌ی دنیا‌ی ك هه‌ر رووژ تازه‌وه بوود بایه‌د ره‌ویشته‌یل جیاواز و سه‌لیقه‌یی جوورایجوور وه هساو باید.

شایه‌د پېداویستی زووان به‌لگه‌یی به‌شېگ له راسی و خه‌یاله‌یل نیمه بووت ك وه سه‌ر ته‌مامی نالشته‌یل و گرنگی نه‌وانه ته‌نانه‌ت نه‌را کوردی باشووری پاوه‌جې بوون و له گرنگیان که‌مه‌وه نه‌وو. وه‌لی چوین بوین زووانه‌یل به‌لگه‌ییش جیاوازه. برپېگ له بویشه‌یل به‌رز و بلین و پرڼ له شوور و زه‌وق ژیان و باوه‌ر، برپېگیش لاواز و که‌م توانا و نییه‌فامیمنه.

بایه‌د وه کوومه‌مک جیوه‌جې کردن باوه‌ره‌یل جیاواز و پرشنگدار پوژوتیف ئیراده‌ی گېشتې له شوون نالشت بوینیگ گېشتې جه‌مه‌وه کرد و قووه‌ت بریه‌یده پې، چوین یه مه‌ردمن له زووان پاسه‌وانی که‌ن نه فره‌ه‌نگستان و ...

نه‌وه هویر هاوردن نه‌ی خاله‌ گرنگه ك وه سه‌ر نه‌ی هه‌مگه کېشه‌وه، له ناخره‌وه هه نه‌وه جوور ناسیه‌یم ك کار که‌یم. نه له باشوور و نه له هوچ جیگ زووان نویسان نه‌یوه وه زووان وه‌تن جیې بگرید.

قسیه وه‌تن رې سروشتی خوه‌ی دیرید و جه‌وه‌هر زاتی نایه‌مه، هه نه‌وه

جووره‌گ نمروو نویسان به‌سیایه وه جوور و هه‌وه‌جه‌وه و تایبه‌تمه‌ندییه‌یلې یه‌ی ته‌کنوژتیه‌وه هه‌تا زووان یه‌ک ره‌سانن ده‌نگیه‌وه یا وینه‌ی بوود وه‌رجله یه‌گ دینی و یا ژنه‌فتنی بووته نویسانن.

زانیمن ك وه چهن هاوکار له سه‌ریانه‌وه کېشه‌ی خه‌ت نویسانن و حاکم بوین دینه‌یل خوژمالي، شیوه‌ی نویسانن وه سه‌رنامه‌ی یه‌ی نه‌رزش و به‌ها دان نه‌وه قه‌لم نیه‌تیه‌رنه‌ی.

وه داخه‌وه خه‌ت نویسان باو بوی کوردی ك بایه‌د هاوکاریگ بووت نه‌را سفته‌وه کردن پایه‌یل فره‌ه‌نگ و ناسانه‌وه کردن نویسانن و چون جیوه‌جې کردن زانسن و ناگاداری، وه‌ل شهر گه‌ورایگا رویوه‌رویه. نه‌ی کېشه‌ی زوورم سه‌سایه‌ته‌یل له باوه‌ت وه کار هاوردن بویش تایبه‌تیگ خسییه‌سه ژیر ته‌نسر خوه‌ی وه جوورپېگ که‌م تره‌ک خه‌ت نویسانن گرنگی وه پې دریه‌ید.

وه کار گرتن دو یا چهن بویش وه چهن شیوه خه‌ت نویسانن جیاواز له یه‌ک هه‌ر تازه نه‌ونواوه‌اتگې تویش کېشه‌ه که‌ید. شایه‌د له مه‌مه‌ره‌یل ته‌نسریدار نه‌را فره‌ار کردن کورد باشوور(خوار) نااشنا بوین وان وه‌ل خه‌ت نویسانن و بویشه‌یه‌یل له وه‌رچه‌ویان بووت ك له هساو وه کتاوه‌یل که‌سه‌یل تره‌ک که‌م تره‌ک وه پې بایه‌خ دریاس.

نه‌ی وه‌زعه نیمه وه‌ی راسیه‌ی رینمایي که‌ید ك له‌ی جوور شه‌رتیگ وه‌تن و باس کردن مه‌سه‌له‌ی زووان به‌لگه‌یی و گېشت گیر و وه‌کار هاوردن نه‌را گېشتې ك میکانیزمه‌یل گونجیای نه‌وه له نوای ده‌س نییه ته‌ینا وه سه‌سایه‌وه بوین نه‌ی باوه‌ته زیایه‌وه که‌ید.

هه‌ر نه‌وه جووره‌گ جه‌خت و پاوه‌گه‌زدان له سه‌ر لاوردن بویشه‌یل نه بود هاوکار ره‌وا بوین و نه بووده سه‌نته‌ریه‌تې نه‌را پاسه‌وانه‌یل نه‌ی جووره هویری.

ته‌نانه‌ت ره‌وايه‌ت کاروه‌ده‌سه‌یل مه‌یدان ویزه‌یی کوردی ناوه‌ین ك له لای خوه‌یانه‌وه له وه‌تن شعر نه‌را بویش باشووری که‌می مل چماننه‌وه هاتنه‌سه‌وه خوار یه‌ی باسیگه ك هوچ گرنگی نه‌یرید.

ئینگه هوچ که‌س له کورسی دادوه‌ریبه‌وه له نه‌وه جوور ره‌وايه‌تیه‌تیگ جې نه‌یرید

ك دستوور ئەنجامدان بەيد. ھەر چەن ئىمە (ئەنجوومەنى زووان و فەرھەنگ و ھونەر كوردى) خودى وە سەرىگ بەش بويچگى لە لەش فەرھەنگ و زووان ئەى قەومە پىداوئىستى وەيە دىرئىد زووانىگ نويسان و خەت يەكگرتگى ئەراى وە رووشنى ھەست وە پى كرديمە، وەلى ھويچ باوەر وە زويىزى و خەراو كردن و زەوچال كردن ئەو دوياى بويشەيل نەيرىم!

وہ ئەلبەت خەت نويسان لە مەسئەلەى بويش جيا زانيمن. لە ھوير نەكەيمن سازين دنياى ئمروو ئيمە وەل راسيگا رويوەررويە ك لە لى وە عينووان(سەدەى ناگادارى) ياي لە لى كردنە.

يەكسانەو بوين و پەرورەدەى خەت نويسانن و گيشت گير بوين ئەوى وە نەسبەت ئەو دوياى مەسئەلەيل ھا لە نوای گيشتيانەو تا يەگ كارى و خەباتى ئەرا فرەوہ كردن و پەينەو بوين و گەشە كردنى يەى لايەنەى بويشى تايبەت بوود.

تا ئەى خەفتەگى نامادە نەوود بلاوہو كردن و قووتدان وە زووان نويسانن يەكگرتى(واحد) كاريك سەختە و دەسيش وە پى نەيرەسييد.

داخووزەيل يا داواكارەيل :

لە ئەساس ناوہين ئەو كەسەيلە ك توان فەرھەنگى باو بکەن و كەسەيلى ك توان وەليا پەيوەندى داشتوون، داين و سەننى ھەس ك لەيە وە بەشدار بوينى وەل متمانە و باوەر وە يەكا داشتن لە لى ناو بەن.

ئەى پەيوەنديەى و داين و سەننە بەرھات يەى جوورە ھاوبەشى وەل مەتمانەو باوہرى وە يەك داشتنە نەچيشت ترەك. بيگومان(دوسەيل باوہت متمانە داشتن وە يەك، مارگەى يەكترەكبين). ۱۳

زەمانىگ وە باس يەك قەبول كردن لە شيوہى كار خوہمان، ئەنجامى ئەى جوورە دەر كەفئيد ك زەمينەى فەرھەنگى ئيمە لە باوہت داين و سەنن ھوير و شيوہيل كار سەرکەفتى توپش جوورىگ دوياكەفتى بوين ئەوشاريابە، ھەر ئەو جوورەگ لە ھەريم ئەوہ لە باوہت چوين بوين ھيلەيل قرمز دوينەيد ك ھا لە ژير تەئسير يا رەكيف پەيوەنديەيل ناوخوہيە.

بيگومان ئەگەر كيشەيل و گيروگرفتەيل ئەى مەيدانە وە نۆرمەيل رەفتارى(ئەلسان نيشتن) وە سەبر، مەنتيق، ئەقلى و بەلگەو سەند ھاوردن بوياتاگە باوہت قسيە و دەمەتەقەو ناو وازكارى بکريا، گريەيل فرەى واز بوى و ئمروويش بازيگ لە گيروگرفتەيلە چارە بوين و لە جى نەمەنن.

لەى ئەى روييەو ئويشەيد، ھەر وەخت دنيا وە چەو ھاوجوورەيل خوہمان بوينيمن جياوازى لە نوورسەنەيل و شيوہى كار كەمەو بووت!

وہى مەمەرەگ بى مەيلى وە ئەى ھەقيقەتە ك چە فرەن لە باوہريل ئيمە ك وەيەكا رشين و ئەلپاچين! ئيمە بايەد چەوخسەنەيل قەشنەگى دروس بکەيم و كەسەيل ترەك ھە وەى چەوہ تەماشايان بکەيم. ۱۴

ھەر جويلەى ك لە خەفتەگى فەرھەنگى گونجياى و لە سەر بيناي باوہريل مەردم بتويەنيد وە خەلق كردن و نووھاوردن و پابەندى وە بەھايلى و ئەرزشەيل لە ھالەتتى وسيای و لەناوچين دەر چووت و لە چوارچوو رى پەيا كردن گونجياى

وه جوورهیل جیاواز بوین خودی بهرهنسینگ و قووت بهیده پی هه وهجهی وه تزویر و خودی رووشنهو کردن نهیرید.

کهم نیین کهسهیل ک وه سهر گوزهیشته سالهیل سال هیمان، قولهل نهدهبی نهی مینگه ناسن و نه تایبهتمهندییهیل دوسدارهیل نهوی.

وه نهی نهجامه نههسینه ک جوور تهماش و ئاوخوهر رووشنهویری نهی میلکانه له گوزهیشته و ئینگهیش وه نهاندازی ک وه ئالشتهیل شهردارهو ... مهسئهلهیل گهورای فرههنگی له ناست مللی چیهو وه مهسئهلهیل ناوچهیی و قهومی هویچ گرنگی پی نهریاهه.

نهوهگ دیاره له نوو خوهنن نهخش و نوورپن و جیگهی کهسهیل قهدر داری چوین: مامهخان، نهبولقاسم لاهوتی، سهیدحهسن کهزازی، نهو دوایی پیشگامهیل مهیدان تیگوشان و له رویدایل موکهم و پایهدار رووشنهویری نهی میلکانه مهسئهلهیل فرهی رووشنهو کهید له دیاری کردن تایبهتمهندییهیل ههوزهی فرههنگی کوردی باشووری و نوورسن وه پی تهئسیردار و کارگهه.

وه پهی نهی جووره بهلگهی له سهریه و توینهیهیل یه کوممه چیشهتهیل له لییان چهو نویقان، وهی بایهه قهبول کرد ک نهی چهو قویچانه بویسه بایس وهزعیک ک له فره باوتهیل فرههنگ کوینهی نهی میلکانه بهخیده ناو خهتهه.

ههر نهو جوورهگ زنه یای دوکتوور ئاریهن پوور نویسد: (فارسی کتاوی، زووان رهسی مهملهکهت ئیمهس، وهی فرهتر له سی بهش مهردم ئیران نههزاننهی. ئایا له ناو نهو سی بهشه زهوق شاعری و شعر وهتن پهیدا نییهو؟ ئایا مانایل فره بهرز ک له زهین ساف و رهوان و بی خهوشیان ترنگه کهید و تیهیدهو دهیشت، بههاو نهرزشیگ نهیرید؟

ئایا شعرهیل و سهندهیل و شوونهوارهیل نهدهبی قیمهتدار و پرهبهیاان ک له ههر دهورهی له کوردی تا مازهندهرانی و گیلهکی و لوری ک هه بنیان نههتیهید و ههسان، نهبایهه وه پپان بهها بیریهید؟ ۱۵)

نهی ترسه ک وهروهو زووان دالگی (کوردی) چپن گپو گرفت دروس کهید له کوو

سههراوه گرید؟!

کورد باشووری(خوار) هه بایهه باشووری بمیینن و هه وهردهوامیش ساقی نامهی مهلا پهیشان، وه ستایشنامهی غولامرهزاخان نههکهوازی و وه هونهراوهی(مهنزومهی) ئیلهامی له باوهت حهماسهی کهربهلا ئیشق نهرای بکهه.

وهی وهختی بهشهیل چوی زووان خوهنن و نویسان نهی شوونهوارهیل ویزهیی نهرا بخوهن نهرووژی گپوگرفت بی جهواویگه چوین نهی فرمانه بایگه دی!؟.

پهیغهمهبرهیل له نههجام رهسالت خوهیان وه زووان مهردم قسیه کردن و نهی زووان، وه دلنیایهو زووانی نهویه ک نهفامیهید.

هه نهوقههه ک پهیام پهیغهمهبر بههادهه، نهی خاله ههم بایهه بهها داشتوود ک چوین رهسان و هاورد و بردن نهی گهوهههه وه چ شیوهی بوود. له هویرمانهه وه نهچوود، دوسداشتهیل دهفهرت گونجایی نهرا نزیکترهه بوین وهل خوهیا هاوردیه و له نهی دهرفهت وه دهس هاتیه نهرا ناسانن ئامانجهیل باوهتیمان، ئامانجهیل ک بووده مهمهه سروشتی و نهساسی تر یارهیل قهلهه، زووان و فرههنگ ئیمه جالبهه کهید تا وه پپان بهها بریهید و دوس داشتن ترهیانه کهید.

هه وهو جوورهگ سهید عهلی صالحی ئویشی: گیان لهشوونهوارهیل نهدهبی فرهی ک وه زووان فارسی بلاوهو بوین له بنهچهک هن دنیای کوردین و گیان شوونهوارهیل نهدهبی فرهی ک وه زووان و خهت کوردی بلاوهو بوینه، وه تهمامی فارسین ۱۶.

وه له وهه چهو گرتن نهی بنههه ک ههر کوششیگ یه نیشاندید ک ههوهجهی وه پی ههس، ئینگه نهی ههوهجه دهمی یا دریز وهخت بوود. لهیره ک باس له دهوربهه زووان کوردی و مهسئهلهیل دهوور و گردی له ههوزهی باشوور ها له نوا، نهی خالهگ فره جی گرنگیه ههوهجهی خوهنههه.

ههوهجهی ک بایهه وه شیوهی یه دیالکتیک وه قووت له ناوهین خوهنهه و دهزگایل فرههنگی له وه چهو بگریهید.

وه نهی تهماشاهو توینهیهید له باوهت نهی چنه ههوهجهی له یه تهماشه کردن

و باوهر و ستراتژی قسیه هاورد مهیان.

وہلی بایهده یه بزانیهید نیشاندهریل ئه‌ی هه‌وہجه به‌رقه‌را و دیاری نین. ریشه‌یل تونینیهید وسا و به‌قہ‌را له وه چهو بگریهید وهلی نیشاندهریل وه ته‌مامی هان له جوپله و ئالشته بوین و باسیگ ئیمه توایم بکهیم و هه له وهر چهومان له سهر باشووره ك وهل ئه‌ی دیاریه‌لا رویوهرویه.

به‌نا وه یه ره‌سین وه یه‌گ هه‌وہجه‌یل خونه‌ر ئمرووژی ئه‌ی فہرہ‌نگ کییه یه‌ی دیالکتیک وه قووت له ناوہین کاروہده‌سه‌یل و خونه‌ره‌یل تواید. بیگومان بی ئه‌یلا و ئه‌ولا خاسته‌یل ئمرووژی کورد باشوور و ته‌مامی مه‌ردم کورد وهل خاسته‌یل و ته‌ماشایل گوزہ‌یشتہ جیاوازیه‌یل ناشکرای دیرید. به‌نا وه یه ره‌سین وه هه‌وہجه‌یل ئه‌ی دهوره و رویوهری بوین وهل راسییه‌یل سه‌خته وهلی پیویستیشه.

له باوہت خه‌ت ئه‌ی باسه بایهده یه باریمه‌و یای ك ئامانج خه‌وشدار کردن هویج جمشتیگ نییه.

وه مہمه‌ر ئه‌گه‌ر بنه‌ما یه‌سه ك زات و جه‌وهر کار له ئه‌ی مه‌یدانه (چ وده‌س دہزگایل فہرہ‌نگی ده‌ولتی و چ گرووپه‌یل بیجگه له ده‌ولت) وه ئامانج دروس کردن له‌یه‌ك فامین و یه‌ك قه‌بول کردن و رووشنه‌وکردن به‌رنامه برشیه‌ید نه‌ کهنه‌سای جیاوازی حسن و دلخوهری دروس بکه‌ید.

له په‌ی ئامانجه‌یل تاکه کەسی، شایه‌د نه‌یرید سه‌ربکه‌فیم مه‌گه‌ر بازیگ له چوارچیوه‌ی گیشتی ئه‌را خوهمان دانه‌یم. ئه‌ی قاعیده یا چوارچوو گیشتییه بایه‌د پریه‌و بکه‌یم تا وهل په‌ره‌یز له ره‌ویشته‌یل نه‌پورپای و غه‌لت له شومارہی شق و کهنه‌یل کهمه‌و بووت.

نه‌ له باشوور به‌لکو له هه‌ر هالیگ و هه‌مه جی مه‌ردم:

- زووانیگ فامنه‌ی ك وهل باوهره‌یلیانا بخوهد.

- چیشتی قه‌بول کهن ك یه‌کم بفامنه‌ی.

به‌نا وه‌یه بایه‌د وه زووان ئه‌وی قسیه بگریه‌ید وه باوهریل و راپیلی ئه‌و بگریه‌ید و ئیحترام وه پیان بنریه‌ید.

بیگومان نوورسن یه‌ی کرماشانی یا ئیلامی و ... بویش، باوهره‌یل مه‌زه‌وی خوہیان، تاریخ و ئه‌دبیات هه‌وزہی خوہیان راسی ئه‌ی قسیه‌سه‌ك: هه وه ئه‌ندازه ك کەسی له وه‌راپوهر دوژمنی وه تن خه‌زیه‌و ره‌فتار کهد له وه‌راپوهر زووان و فہرہ‌نگ زاگه‌ی خوہی و هه‌تا خیل و تایفه و ئیل خوہی تواید دوسداشتن و وه‌فا خوہی نیشان به‌یدو. (پارامتریك ك له مه‌یدان فہرہ‌نگ له وهرچهو نیه‌گریه‌ید).

ئه‌ی هه‌سته‌و گرته‌ تازہ نییه ك وه ده‌س بردن وه زوور ری خوہی واز بکه‌ید. ئینگه له ئه‌ی ساته نویسه‌ره‌یل و شاعره‌یل وهل بالوازی فیشت و سه‌قامگیر بوی له زیان ئه‌ده‌بی خوہیان وهرده‌وامن، کرداریان به‌ها و قیمةت ئه‌وان دیار کهد ك وه چ ری و تا چ ئه‌ندازه‌یگ بایه‌د له شیوه‌یل وه بندو به‌س ره‌سی ناوہین بخهن وه‌لیا وه ره‌وشه‌یل گونجیای و تازہ بننه‌ جییان.

ئه‌لبه‌ت وهره نوا بردن ئه‌ی جووره روانگه‌ی و خاسته‌ی له مه‌یدانی ك هه‌تا خوہنهری دوس دیرید هه له‌یوا وه ئاسانی و ساکاری نییه.

وه‌ی مہمه‌ره‌گ، دروس کردن په‌یوه‌ندی ته‌ئسیردار بی وه‌گ یه له وهرچهو بگریمن ك ئالشته‌یل ك له‌ی مه‌یدانه ها له هال ئه‌نجامدان، کار نیه‌تویه‌نید له وهر بچوود.

مه‌خله‌ز له دهوره‌ی په‌یوه‌ندیه‌یله و ره‌سانن، گور گرتن و گه‌شه کردن فره‌ی ته‌کنولۆژیا، له باوہته‌یل رۆل پۆزۆتیف و نیگاتیف مانگه‌یل ده‌سکرد ئاسمانی فره‌و زویزی له حکوومه‌ته‌یل زه‌مینی ته‌ئسیردار ترن!

ئه‌گه‌ر وه‌ی ئه‌ی ئه‌ساسه داوهری بووت بنه‌مای نوورسن وه مه‌یدان ئه‌دبیات کردی باشوور و له وهرچهو نه‌گرتن جوورایجوری باوهره‌یل مه‌زه‌وی ك هه‌وہجه وه ئه‌و هویر حسن نه‌یرید وه چه‌واشه‌ی واقعی دینه. ئه‌ی روانگه هه‌سه‌ی ك زووان فارسی زووان ناوہین قه‌ومه‌یله. زووان مه‌درسه و ئیداره‌س. وهلی هویج کام له بویشه‌یل کوردی که‌م که‌مه‌گه‌ی له ناو ئیمه و له‌ی ساته ئه‌ی جووره وه کارهاتنی نه‌یرید.

به‌نا وه یه شایه‌د شەرح و وه‌تن ئه‌ی جووره وه‌زع‌یگ هویج وه‌خت وه زووان

شعر و وهتن شاعری دهرفته تی نهوود و نهبوود، ناشکرایه هویره وکهریل ک ههستی بوین ناوچهی خوهنهر خوهران نهناسن سزاوار گلهی کردن بوون!

رهسالهتا (پهيامدان):

مهلهکهل شوعهراي بههار له باره ی گرنگی نه لگرتن و نویسان بویشهیل ئویشی: (نهگهر له ناوهین قهوم و مللهتی، نه لگرتن و زهبت و رهبت و شهرح واژهیل و تهزهکهیل و مهخلهزهیل و وهتن ریشه کهلیمهیل و هاوردن دستوور نه نجامداین تیکهل بوییهیل وه نه نجام نه رسیگ، هویره ده هویره کهلیمهیل نهو مهردمه، ئالشتهو بوود و له هیل گورگرتن و گهشه کردن و ئالشتهو بوین ک له شهرهیل بی ئالشتهو بوین له سروشتهو له سروشتهیل په رهیز له لی نهوی جیهانه، نهوه زووان ژیروبانی کهیدو له گهردین سالهیل دریز، جووریز نهو زووانه ئالشتهو کهید ک دی کهسیگ نهویه نید له کتاوهیل قه دیمی باوگهیل خوهی بههره لییان بگرید و نهوانه بناسید) ۱۷

له هویرمانوود ک خودای گهورا هوچ په یغه مبه ریگ نهرا ناو قهومیگ کل نه کردیه مهگهر نهوهگ نهو په یغه مبه ره زووان په یامی وه زووان نهو قهومه ک په یام نه رایان هاوردیه بویه!

فکر وه کار هاوردن (بویش خوژمالی) و ئینکار هه قیقی بیوهگ هه وهجهی وه ئینکار نهوی داشتوود، دویره له راسییه. زووان کوردی بی هویره و کردن وه یا پا که بوینیگ ری خوهی وهره و ئامانجیگ دیرید واز کهید.

نهگهر قسیه له جی نهوود مردیگ نهرا کز و کووره ۱۸

بایه ده باریمه هویر ک هه ئینگه باشوور له زه مینه ی به شه وکردن، مهخلهز له باوهد مهزه و له ههوزه ی مهزهوی رسمی مهمله کهت جی گرتیه وهلی له ههوزه ی فرههنگ هال و وهزعی دیار نییه، مهحه مهده جهلیل بههاری له ی باوهدته ئویشی: قسیه ی خوسه ی نهی زووان نه ناسیای و قه ریب خه ورتاوا بویه له ناو نه چیه، وه کهم و کولییهیل وه تیای نهو دیای نه تیهید و سنوورداریشه نییه وود.

مهینهت و رهنج تره کیش ک وه راسی، مهیدان نهرا وهر دوام بوینی تهنگه و کردیه یهسه ک مهردم کهم خوهرشیان تیهید وه پی قسیه بکهن.

له فریه مالهیل، قسیه کردن وه زووان کوردی یا هه له ته مامی له هویره و چیه یا وه شیوه ی فره ی هه چوی زووان فارسی وهل یهکا قسیه کهن.

بریزگ تره کیش ههتا له داشتن بویش شیوه ی وه زووان هاوردن و لهنگه یان زووانیان و داشتنی نهرا وه زووان هاوردن فارسی وه بویش کوردی نهرا خوهران و مناله یلیان وه خاس نیه زانن و وه (دهرهکی) بوین له لی گوزاریشت کهن وه نهی جووره ناو له سه رنانی فره ژان که یگ له ی جووره وه خته یلی گووش له زنهفتنی کاسه و بریزگیش زووان خانزایه ی کوردی وه زووان مردگهیل زاننه ی وه نهوملیه و دانی و چال کردنی وه خاستر له یه زانن تا وه پی قسیه بکهن.

دژمنهیل قسیه کردن وه زووان کوردی و فرههنگ نههلی وه یه باوهر دیرن ک ده له لیدان و وهی مه بهسه وهل ئالشتهیل فره توندو وهره و نواچیین و پیشکهفتن نه لاجهوی هار زانست وهل یه یا نییه خوهدنی.

نه ی بره له پیشینیان و باوگ و باپیره یلیان، گلیه ی کهن و کوومه ی له ریو ره سمهیل وه جی مهنگ فره کهم و بی بهها زانن، نهگهر نهی جووره هویره و کردنیگ وهره دوام بوود وهی زویه یه دوینیمن فرههنگی ک وه سهدها ساله وهلیا ژیان کردیمه له ناو بچوود. ۱۹

وه مه مهر وهره دوام کردن و جوورکاریگ وه راسی کار فرههنگی کاریگه فره سهخت و دژواره.

نه بایه نهی جوور بوینیمن غه له تیگ ئیمه کهیم بایه ده که سهیل تره ک دروسییه و بکهن. (کورد بوین یا کورد نهوین وه که مترین زووان فهلسفه ی سهها ههزار کورد ئمرووژییه وهلی فهلسفه ی کروکپ و بیدهنگه) ۲۰.

یه تهنیا هن یه ی ناوچه نییه، به لکوو ته مامی ناوچه ییل کوردنشین گریده ناو خوهی.

وهختیگ بهختیار عهلی له رووشنهویرهیل کوردعیراقی تیهید ناو نهی باسه وه شیوه سه بک تره ک له روانگه ییل به هادری پیشتیوایانی له لییان کهید: (... وه دی

هاتن خاسه و رجای ئەوشاریای هەلاتن و دویر گرتن و شانە خالی کردن له ژێر بار بەرپر سيارهتی کورد بۆينه. وه بۆين سهدها ههزار کورد ك توانای خوهنين و نويسان وه زووان کوردی نهیڤن تهنيا لهو نهزايهید ئەنجامدهریل كهسهیل ترهك بۆون ك دهر وازهی هێر بۆين زووان کوردی وه روی کورد بهسینه. بهلکوو هه دەس كهه گرتن كیشهی کورد بۆين له لای کوردیشهو وه یه پهیوهندی دێرید).

وه ئیعتراف وه یهگ ئینگه هویچ كهس له سهدی له سهدی بێ لایهه نییهو وه گیشتی پێشداوهری كهه، ئەرا وهتن ئەرایل كیشهیل و پرسهیل نهویه نهیهید یه ی هویر بێجگه له زانستی وه کار هاورد ك له ئەوه وه تايبهت یه خاسه و ئەوه گه نه بهس بزانیهید.

وهردهوام بایهه له بانئهی مهسهلهیل جهختهو کرد ك ههر دوسدار وه گه ی خوهی ئەوقه ره بفا مید و وهل وانهیا پهیوهندی داشتوود.

ئینگه ك گرنگی فرمهو و پیه نهو بۆين ناسمان و ههوا ی فکری و خهباتهیل هه مه لایانه ی فرههنگی، وه فرمهو بۆين به شداری تیژ یارهیل قهلهم هه وزهیل جیاو وه جیا ی جوگرافیا یی و پابه نه بۆين وه پایهیل باوهت قهبول کردن ئەوانه یهکی له پێش هه وه جیهگه.

ئه تواد ك بزانیه شیوهی وهل یهكا بۆين و قهبول کردن وهل ئەهی هه وزهیا له كام جووره بویه!

وه بهرگه هاوردن له سهه ئەهی جووره روانگه ی ئەگهه سالهیل گوزه بهشته یارهیل قهلهم لهگامی وه خههه نهیا ن و مهخلهه به شیگ له شوونه وارهیل ویژیهی خوهیا ن وه هه وزه ی باشوور و نه بهته جیهیل وه تايبهتی بیاتانه پێ وه له ی خهباته یله کوومه ی بهرپر سيارهتی وه وانه بر دیا تا ئینگه ئەنگیزه و شهوق وهل یهكا بۆين بخوه نهیل ئەهی هه وزه وهل ویژیه ی زووان دالگیا فره وه قوهوت تر و زمامه نه تر بوی. (وه جوورینگ نه بهته جیهیل پاچهیل باشوور زاگرووس له گیژوگه رداو و كیشه گیش رویوه روی بۆين و پهیوهندی خوهیا ن وهل خاوه نهیل هویر و شوونه وارهیل ویژیهی وان و هه دهوام چهو وه ری ئەوهن ك رهوانگه ی خاوهن شوونه وار له باوهت خوهیا ن بسین وه پهیوهندی وه ئەنجامداین ئەوه وه تهمامی

بزانه.

له روی راسیهی وه ختیگ وهل وه زع فرههنگ و زووان رهسی کوردی گرو گرفتینگ نهیڤن ك یه ئحساس بکهه ته نیا ئەو به شه له راسیهیل ك وه قازانج و سوودیا نه (بوشینگ تايبهت) وه زووان نهیه تیهید.

ئه اندازه ی به شدار بۆين کورد باشوور له جمشتهیل فرههنگی باشوور (خوار) له دهر فره تیگ (ناوهین دههه ی هه فتای) هه تاوی وه جوورینگ وه چهو فره وه بویه وهل ئەهی رویکردنه به نا وه مه مه رهیلینگ کیشیا س وه رکۆد. وه جوورینگ ك له فیستیقاله یلی یا کۆوه بۆينه یلی چوی کۆنگره شعر نوو کوردی نهوین وان وه تهمام ههست وه پێ کریهید.

کورد باشوور بۆين پێشه یی، فرههنگی، له مهیدان ویژیهی کوردی قهبول کهه وهل نه سیاسی. جانبدار خهلق کردن فرههنگی هه له ئەدهبی و کهلامین له ئاست مللی وهل نه وه زووان شوقینستی ك قهیرانهیل نهوین فامکردن و زانین له یهکتا گیشتی له سههرا وه گرتیهو و فره کهسهیل وه رهو راسیزم هه ول دایه.

وه ههه هال خزمهت وه فرههنگ مللی ئەهی میلکانه له زوورم فهکته رهیل و نویسایهیل ها له نوای تهمامی کوردهیل، وه ئەوه ییش ئەنجامدانه. وه سهه ره وه تهمامی هاو به شه ییل قهومی و زووانی، ئەهه مه ردم کورد یه سه له ههه ناوچه یگه ك له ناوی ژیا ن کهه وه ریو رهویشتیك ئەرا هاوکاری و هاوشانی وهل دهوله تا ئەلوژنن (لهیره مه بهس کورد نه بهته جیهیل له ولاتهیل جیاوازه) ك گونجیا ی وهل وه زعیان بوود.

ههه فرههنگ باوگدار و راسگانینگ وه ئەساس بلاوهو بۆين گیا ن هاوکاری و ئاسانه و بۆين وهل ئەهو دویای قهومهیل ترهكا دار شهید و له ئەهی میلکانه جه خهت له سهه خیشی و نزیکه هه تا هه تايه ی زووان فارسی و کوردی ك سهه رچاوه ی هه ر دو گیا ن له خالیگ جه مهه بوود ك وه ئەوه ئویشیم ئیران یه ی گرنگی وه رده وامه.

یه راسیهگه ئینکار نهیه کریهید ك ههه دو مه جله ی کوردی (سروه - ئاوینه) وه سهه یهگ بلاوه و کههه بۆیش جوگرافیا ی بێجگه له باشوور بۆينه، وهل ئیمکانیه و

هیوهت کردن دهولت دامه‌زریانه.

مه‌رکه‌ز کار ناوخوهی و دهیشت له سنووری میدیایی هه چوی دهنگ و رهنگیش(میدیایی) وه ئەساس ئەی زووان پایه‌یان رشاننه. ئەگەر بوین ئەی جووره وه‌زعییگ له سهر هویرهو کردنهیل سیاسی و ریکلامییه و خوازینه‌ییل هویرهو کردنی به‌ره‌ژوه‌ندیخواز پییایل حکوومهت بوود، وه گه‌ی خوهی یه ره‌سنیگ گرنگیدان وه زووانیگه ک وه کاری تیه‌رن وه‌لی له باوهت بویش باشوور هه‌رگیز له‌یوا نییه نه ئیمکانیه‌ی ناماده‌یه و نه‌یش ئەرا ناماده کردنی کاری ئەنجام دریاس.

قه‌بول که‌یم ک مه‌یدان فه‌ره‌نگ جییگ گونجیای ئەرا شو‌عارداین نییه. وه‌لی وه‌ختیگ بخوهن له یه بره‌سیدهو هویچ چیشتی له خوهی له ناو ئەی جمشته نیه‌وینی، رفلکس نکاتیف له خوهی نیشان ده‌ید.(کاره‌ساتی ک باشوور هاتیه‌سه سه‌ری و به‌دییینه‌ییل فره‌تر له‌وه‌گ وه‌سفیان بکه‌ید وه‌ل خوه‌یا هاوردیه).

چنین یه‌ی بر شو‌عار له درییژی و پیه‌نی جه‌مگا و کۆوهو کردنه‌یل، دلخوه‌شه‌وه‌کر نییه). ئەوه‌گ مه‌ردم خوه‌شه‌و که‌ید نشاره‌ی رووشن وه ده‌سه‌که‌فتگه‌یله‌۲۱.

بیگومان کاره‌ییل ئەنجام دریاس وه‌لی هویره‌یل خاس و باش له هال وه‌رده‌وام بوینه، زه‌مان وه‌ دی هاتنیگ دیاری نه‌یرن. وه‌ تویه‌نیه‌ید ناوه‌ختی و ئومید بوود وه‌ پیشت به‌سان وه‌ وه‌زع ئینگه و وه‌رده‌وام کردن ئەی ریه‌و هویره‌وه‌کردن وه‌ ورده ورده زه‌مان فه‌ره‌نگ نویسیای ئیمه و هه‌یگه‌ی راسگانی له باوهت وه قووه‌ته‌و بوین کاروه‌یی کردن و دیفاع له ئامانجه‌یل خوه‌ی ره‌سید!

بیگومان داوه‌ریه‌یل بی به‌هاو بی بنه‌مای زانستی له باوهت چوی هه‌لو‌یستدانان و سیاسه‌ت رشانن وه جوورییگ کارگه‌ر نییه‌تیه‌یده ئەنجام خوه‌ی وه هه‌وه‌جه وه کامیله بوینو وه که‌مال ره‌سین له هه‌ر باوه‌تیگ ها له سهر ته‌مام خوازیاره‌یل و تواناییه‌یل ئایه‌مه‌و.

هه وه‌و جووره‌گ چوی که‌سیگ، هه‌سته‌یل که‌سه‌یل تره‌ک ک ئیمه دوس دیرن و ئیمه چیشه‌یل و خاسیه‌یل دوس داشتن دیریمن فره پر قیمته و ئەنجامیگ پۆزوتیف وه‌ل خوه‌یا تیه‌رید. هه‌ر ملله‌تیگ ئەرا خاستره‌و بوین وه ناچار بایه‌د

کار و کۆشش بکن. وه (هویچ قه‌ومییگ سه‌بر سه‌رکه‌فتنه‌یل خوه‌ی له ده‌س

نییه‌ید، ئەگه‌ر چه زه‌مانیش دریزه‌و بوود) ۲۲

وه دلنیا‌ییه‌و له خوره‌ند بوینی تویه‌نیه‌ید بویشیه‌ید: ئەگه‌ر یه‌ی ئالشته‌و بوین و گه‌شه‌کردنیگ فه‌ره‌نگی وه تابه‌ت نه‌بایه‌د له خه‌فتگه‌ی ئابووری و هاتو‌و‌چگه‌یل سیاسی چه‌وه‌ری بوی!؟

له ره‌هند تیوریک ئەرای بوود به‌رنامه برشیه‌ید، پیشنیار و نۆسخه ئەرا پیچیه‌ید، وه‌لی له گورنکاریه‌یل بنه‌ره‌تی له شیکاری و چه‌وه‌ئه‌لاوردن وه باوه‌ته‌یل فه‌ره‌نگی هه‌ر ملله‌تیگ گه‌شه و گوران و خاسه‌وه‌کردن وه شیوه‌ی کاره.

وه خوره‌ند بوین ئیمان و باوه‌ری داشتن وه‌و ئەندازه نه‌خش دروس کردن و ته‌ئسیری بوود ک تویه‌نه‌ید پرووژه و پیشنیار بریه‌ید. تا پاچه‌یل لیسک ئەی شه‌پوله له ری ره‌سین وه جییگ نادیار خوه‌ی شه‌که‌ت نه‌که‌ید.

په‌یوه‌ندیه‌یل:

ئه‌یه‌گ له سایه‌ی گه‌شه‌کردن ته‌کنۆلوژیای، ده‌رفه‌تیگ هاتیه‌سه دی تا که‌سه‌ییلیگ وه‌ل باوه‌ته‌یل فه‌ره‌نگی، جه‌مگایی، سیاسی، و... فره جیاواز و له ناوه‌ین داشتن و دویری فره‌یگ له یه‌که‌تره‌کی، په‌یام چوی یه‌ک بگرن. قه‌ناعه‌ت بویشه‌یل، بویش کوردی و بردن وانه وهره‌و ئەی باوه‌ره ک زووان یه‌گرتی و بنه‌مایی هه‌ق هویچ که‌س نیه‌نه‌دی ژیریا، ئاشکرا کردن یه‌گ ئیمه وه چیشتی بیجگه له یه هویره‌و نیه‌که‌یم هه‌م هه‌وه‌جه‌ی وه فه‌که‌تره‌یل رووشن دیرید و هه‌میش هه‌وه‌جه وه زه‌مان و هه‌م هه‌وه‌جه وه زووان به‌رز و گونجیای.

راس یه‌سه ئەرا په‌ره‌یز له هه‌ر جوور شه‌ک و گومان و قه‌یران دروس نه‌وین له فه‌ره‌نگ نویسان، بووه‌یده‌ی ئەرا ناو مه‌ردم.

ئایه‌م له هال سروشتی خوه‌ی نیه‌تواید و خوشیشی نه‌تیه‌ید مه‌ردم بزنانن چوی هویره‌و که‌ید. ئەوه هویره‌و که‌ره‌یلن ک خوه‌شیان تیه‌ید کالای فکری خوه‌یان بخه‌نه و ده‌یشت.

ئەگەر لە گوزەيشته نه فرە دوير، نهقل کردن و مهتەل وەتن باوه بويه، هەر مهتەل ئويش و نهقل كەرى ئەرا خودى رهويشت و شيوهكارىگ داشتيه و گونجايى وەل تايبهتمەنديهیل فەرهنهنگ سینه‌وه‌سینهی وەتن له مهتەل و ره‌وايه‌تهیل، ك دەس بردنه‌سه ناویانه‌و داگرته‌سانیش!

ئامانج تايهت باوهت باس ئيمه(مهیدان فەرهنهنگ) وه كوومهی له پاساوهیلی جهخت كهید ك فريان وەل يەكا دژن، وەلى له‌ورهگ خودمان مهیل دیریم ریگ بگريمه‌و وەر وه له شوونی بچيمن، وه‌يه‌شه مه‌مه‌ر شوور و هه‌ستیهگه ك له بواری ئەى ئامانجه دیریميه خودی يه پاساویگه له مه‌قام يه‌گ نموونه‌یل خاستره‌ك قه‌بول بکهیم.

هەر وه‌و جووره‌گ مه‌له‌وه‌ریگ ك زوی وه زوی لانه‌ی خودی ئالشت كهید وه شايد بى لانه‌يش بمنيید.

هويچ چيشتی ساده‌تر له يه نييه ك مه‌له‌وه‌ریگ يه‌ی لانه ئەرا خودی ئە‌لوژنيید، وه سه‌د ئە‌لبه‌ته(زووان و فەرهنهنگ ئيمه ئەو مه‌له‌وره نييه ك له‌سه‌ره‌تای وه دی هاتنی تا ئاخیر عومری هه‌ئه‌و چرینه‌گ له باوگ و داگی یای گرتيه هه دووباره‌يانه‌و بکهید) ۲۳ .

فەرهنهنگ و ئەدبیاتی ئيمه له دريژی ژيان خودی و شايد هه‌م هەر رووژيش له روی نائه‌لاجيه‌و فرە چرینه‌یل تازه وه‌تیه، دهنگ و پرووژه‌یل تازه‌ی ك جوواو‌ده‌ر ئامانجه‌یل مه‌ردم و هه‌وه‌جه‌یل وان له تى بوود.

جياوازی یا خام دەسی وه هەر جوورگی نواگره له وه دویایا چين ئەى جووره ئامانج نيه‌ود. له زانست وه‌ختیگ به‌هه‌ره گريم ك وه کارى باريمن ۲۴.

له دنياى ئيمه هەر بوشیگ باخ یا زه‌وى كشتوكال خودی دیرید. هەر چه‌ن پيه‌نى ئەوه كه‌م بوود وەلى ئەى قسيه هه له‌يره ته‌مام نيه‌ود. بويشه‌یل كوردی هەر کاميان وه گه‌ی خودی لايه‌نگره‌یلی دیرید و له يه‌ی چه‌و وه‌پياخسن كولو پوخته تويه‌نيه‌يد بويشيه‌يد: شعر له خه‌فتگه‌ی بويش باشوور(گورانی و ...) فرە دلنشين تره‌ك و قه‌شه‌نگ تره‌.

- بنيای رووشنه‌ويیری و نويسان وه كوردی له هه‌وزه‌ی بويش سورانی فرە په‌ينه‌و

بويه.

- توانا و قابليه‌ت واژه‌دروسکردن كوردی باكوور گه‌ورا و چوارچيوه‌يشی فرە مؤدیرنه‌.

وه سه‌ر يه‌وه زووان بنه‌ما نه‌تويه‌نيه‌يد له يه‌ك جيايه‌و بکريه‌يدو هەر پارچه‌یگ له لی بريه‌يده دەس بریگ به‌لکم ئەرا دروسکردنی بتويه‌نيه‌يد پارچه‌یل له بويشه‌یل جياواز كوردی وەل يه‌كا تيگه‌ل بکريه‌يد.

وه ناسين سيسته‌م خۆزمالی و به‌های زووان خودی و ئالشت شيوه‌ی له دهرخسن شوونه‌واره‌یل ويژه‌یی تويه‌نيه‌يد ناوه‌خته‌یلی فرەى په‌روه‌ده بکهيد. ئەى فەرهنه‌نگه بايه‌د بچووده ناو سيسته‌م هه‌ست وه پى کردن مه‌ردم. ئەگەر نچووده ناو کاروه‌پى کردن و په‌يوه‌نديه‌یل وه يا ئەگەر مؤدیل زانایدان و ره‌سانن ئەوه له ناو خودی قيمه‌ته‌یل و به‌هایه‌یل خودمانی نه‌ود، هويچ وه‌خت له ده‌فهرته‌یل باوه‌ت وەرچه‌و له لای مه‌ردمه‌و دەسى نيهره‌سيید.

وه ته‌کید سوپکه‌یل خاس فرەس وەلى له ئەى جووره باوه‌ته‌یلی یا خود ئەوانه له هويرو چينه‌ یا گه‌ن وه کاریان هاوردنه‌. له قورئان كه‌ريم هاتيه: هەر كه‌س خودی خاستر بناسيد خودای خودی خاستره‌ك ناسيد. ئيمه وه‌رده‌وام له هويرو ریگ نه‌ويم ك فەرته‌ره‌ك هاماره‌و بوید به‌لکم له هويرو ريه‌يليشی بويمن ك خودمان هاماريانه‌و كه‌يم.

قه‌له‌مه‌یل:

ئەگەر باسيه‌ل ناوخوه‌مان په‌يوه‌ندی وه باشوور له لیيان دەر چيم، نه‌توايم بويشيم ك شيوه‌ی کار ئينگه‌ی مه‌رکه‌زه‌یل فەرهنه‌نگی له وه‌رايوه‌ر كورد باشوور ده‌يشت له هويرو کردنه‌یل و ده‌يشت له چوارچيوه‌ی بويش ئەوى و ده‌يشت له هه‌وه‌جه‌ی ئەوى کار كه‌يد!

وەلى مه‌گەر نه يه‌گ له دنياى ئمرووژی ئەگەر کار وه پى کردن ئەرا هەر چيشتیگ بايه‌د بوود. بریگ هاتنه‌س دی ك بچه‌ شوونیان، بايه‌د دنيا بوی

یه که گرتنی له گرفت فەرهنگی ئیمه ههس ك قابیل دیفاع نییه!
له هالیگ ك وه مه مەر جوهری بوینیان و جیا بوینیان له دهولت پیکهاتهیل
فەرهنگی له مهیدان فەرهنگی و ئەدبیات کوردی گرو گرفت نهویندەرفهتهیل
سهخت ئەسپاوی و نهرم ئەسپاوی فرەس.

چهوهری ئەنجام کاریگ ك ئەرك ئیمه خوهمانه له بویشهیل ئەودویای بویشهیل،
ههم دویره له دادپهروهری و ههمیش دویر له راسییه.

شایه وه شهر یهوه ئەی ئەرکه بریهیده سەر شان دەزگایل دهولتی ك)
کوومهك وه جیقدان و بلینه و بوین ئەی فەرهنکه هه چوی له وەرچه و گرتن
زووان و فەرهنگ تیرهیل قهومی له ماناوه و کوومهك وه لادان جیاییهیل و
سەردهبوینهیل ناوهین قهومیهیل جیاواز ئیران بکهید) ۲۵.

ئەی باومت خهیاڵات پهینگیه له تاییهتەندیهیل، چوی بهشداری کردن، بوین
یا نهوین و بی تفاوت بوین، باوهری و بی باوهر بوین، روانگهی زانستی و یا
تهماشایگ ههستی، شهر وه یا نهقد و رقابتهت، وه له ناخریش وهل یهکا کنار هاتن
و ... له ناو خودی گرید.

له هویره نهبايد بچوود سهروهخوهی کار وه تاییهت له مهیدان فەرهنگی
لهههناسهی خودی یه بههایگه وه عینووان یه بنه ما بایه ئیحترام ئەرای
بگریهید بی وهگ بپرسیم ئایا ئەنجام ئەوه له هه باوهرته سوود دیرید یا نه.
ئهگه مەردم وهل بوین مارگهیل هویری فره (بیجگه کورد) وه بوین یهگ بزانتن
یه واقعیتهته ك جیاوازی روانگهیل و دینهیل وو رهویشت کار فرەس، نیهتوان وه
شوونهوارهیل ویزهیی هویرهوکهرهیل خوهران ئەلاقه نیشان بهن ئمجا چه بایه
بکهید!؟

له ئەی جووره شهرتهیلۆ هویچ کەس یا دەزگای نهبايد تهنیا بنه مایهیل خودی
چوی ئەندازه گرتن و وهتن راسی ناو له لی بکهید ك هیمان هویچ ههوهجهی
وهچهسپاندن دیرن. بایه هویرهو کرد و وه پی کار کرد، وهلی بی کینه و بی
دلبهسین وه چیشتیگ. ئەی مهیدانیشه ئەرا خودی ئەساس و قانونهیلۆ دیرید.
بخونهیل ئۆمی، له هویچ حییگ کوچگ تاقهیل سهرو سپ و رچگیای نین.

تەرس و دلەراوکیبەیل:

قهبول کهیمن، هه لویست گرتن وهردهوام له وهرایوهر یهی لهوهرچینیگ
فەرهنگی وه کار کهسهیل خوهد ك دلەراوکی کارناسانه یا وه دلبهسینیگ
تاییهت وه خوهران ئەرای کاره دیرن.

وه قهبول کهیم ك کورد باشوور له بواری قوربداین وه زووان دالگی و فەرهنگ
خودی کوتایی کردیه، فرهی له گروگرهفتهیل ئمرووژی ئیمه ئەلاتی له وهسه.

ولی مهركهزهی زهینی و کارکه فەرهنگی نیهتویهنن وهردهوام دوسدارهیل
بنهنا ناو جوورگی له ئەلوسیان ناشکرا و ئەوشاریای. بایه کورد باشوور وه چهو
یهی کورد باشووری بنوریهیده پی نه یهی هاو زووان رزار دویم و ...!! ئەی
مهردمه له وهرایوهر لهوهرچینگهیل ك خاست و ههست وان له ناوی نهود و له
وهر چهو نهگریهید ههست نهوین ئاسایش کهن.

ههر وهو جوورگ بهسیان ناخر ههفته و تاتیلی مهزوهیل جیاواز دیاره، ئەی
وهزعیشه بایه جومه و شه ممهی دیارود!

بایه مه مەرهل گروش تهکانن وه ناههنگهیل و چپینهیل کوردی باشووری ناسی
وه قوووتیانوه کرد ئەرا یهگ(ئیمه له چهرخهی تاریخ وسایمه، بهراورد گرتن
خاسیگ ئەرا چاره نویس تاریخیه ك لهوهیه بینای جهوههری فەرهنگ ئیمه
ژیروبانهو بکهید کاریگه ك بایه هه ئینگه ئیمه وه خوهریهو خهريك بکهید. ئیمه
میراتدار وهزع گوزههیشتهی خوهمانیمن، پرسین ئیمه له جهوههر و بن مایه ئەوی
چوینه ۲۶)

لهیره دو مهسهله فره گرنگ نهوهتیای مهن:

- دی دهوران وهتنهیل ناراستهوخوهی ناوهین کورد ك وه مه مەر ناوهین داشتن
فکری و شیوهی کار کردن وه ته مامی خراو بویه وه ناخر هاتیه.

- په یوهندیهیل و هاتنوجیینهیل تازه ك فرهیان یارهیل قهله م هانه سەر خهتی،
دهس وه پی کردیه.

لهی وهختیشه، شیهوکردن له باووت وه جیمهنگهیل ئەدبی نویسیای کوردە(سەردەم) ئیمە وەرەو بازیگ هالی بویهنیل هول دەید، له سەرەتا وه جوورەیل و رەنگارەنگی، ئەمجا وه عینووان سەرنامەو ئەو وهختیش وه عینووان دەورەیل گەشەکردن و ئالشتەو بوین ک قابیل وەر چەو گرتن.

وه خال قوووت هەر جوویلهی فەرهنگی تویهنید دوپارووژ خوهی بهپاید. بایه یه له وەرچەو گرت ههوهجهی جهمگا ئمرووژی وهل دا سال وەرجه ئینگه یه جوور نییه.

ئەگەر ههوهجهیل بکهیمانە یه لیست و رزار بهندیان بکهیم، ئەه ههوهجهیله ک له گوزەهشته بوینه جیاوازه، وه ئەه جوورە فامین و گرتنیگ له ئی، تویهنیهید بویشیهید: کار خاس ههوهجهی وه پاساو نهرید، پاساوویل له زەمان دەرکەفتن گیروگرفتهیل سەر درارن.

نهبايه ئەه باوهره ک وه عینووان یه بنه ما وه ئەساس بزانیهید ک گیشتی هاوگام وهل یه ک وەرە نوا بچن. ئەیه ئیمکانی نییه.

هەر بویشیگ بهسیاس وه تواناو دەرتهیل خوهی هەر چەن بریای بریای کار بکهید خاستره له وهسه ک بوسیئ تا دستوور ئەنجامدان بوود ک تایبهتمهندیهیل ئەو له ناو باوتهیل نییه.

فەرهنگه ئهرا گیشتی:

ئەگەر فەرهنگ کوومهی له نوورسنهیل گیشتی مهردم بوود وه نسبهت ئادهتیل و لهتارهوکردنهیل و نمونهیل رهفتار و کردار وسیای و پاوه جی مهردم له باووت هاتن و چین بزانیم، یا(وه ئەساس بهشداری مهردم و مهشورع بوین ک دو فەکتەر و بهش مەنن و دەوام هاوردن دهولهتەیل وه هساو تیهن له بانئ داوهری بکهیم) ۲۷ هەر جمشتیش ههوهجهی وه کیشان باوهری و چهوهیل گیشتی وەرەو خوهیه وه له شوون ئەه وه دەس خسنه تویهنید مشروع بوین یا جیگر بوین خوهی باریده دەس).

ئینگه ئەگەر له باووت کارهیل کریای ئەه جوورە ک سەرچاوهی له هویرهوکردنهیل و شیوهی کار کردن ناوخواهیه وه ئەو دهیشت خەرهل ئەه مسئهله وه شوونیا نا بچیم یه کهفیده دەسمان ک نیشتهجی بوین جهمگای فەرهنگی ئیمه نهبايه خواهش وهخت بوود.

بهلکم بایه ناراههت وه بوود ک مشروع یا جیگر بوین ئەه جوورە جمشتهیل له رهوانگه بخواههیل دەس دریاسه ئی و ئالشتهو بویه وه یا کهفتیهسه خهتهر. زاراوهی(بی جیاوازی) سهبهر و تاقهت خوهنن و نویسان کوردی نه بلاوهو کهید و نه ریکلامیش ئەرای کهید!؟

له راسی خواهش بینی بووده فهکتەر نارام گرتن گیان و تهندروستی و لهش ساقهوه کهید ۲۸، وهل هەر خاوهن هویریگ ک ههسکهرهیل ههوزهی کار خوهی نهناسید، نهتویهنید ئەرا کهمهوه کردنیش بویه، هاتهیل نکاتیفو ئەو چیشتی بنویسیئ و دهرمانئ بکهید؟

بایه ئومید داشت مهینهتهیل و رهنجهیل ک مهردم کیشن دل کارودهسهیل مهیدان فەرهنگی وه جووریگ نهرم کهید تا چوی ئەه قسیه، کووریگ رووشندل له بینای بی خهیر و بهیر فرهترهک سوود دپیرید، له دهرفتهیل و وهختهیل وه باشی بههره بگرن.

ههوزهی باشوور کانینگه له دهرفتهیل و توانای فره وه قوووتیگ دپیرید له باووت خاسهوه کردن ئەه ومزعه(سهدان خاوهن قهلهم و ههزاران دوستدار).

ههق داشتن جیاوازی له ناوهین قهومیگ ک بویشهیل جیا وه جیا دپیرید له ههقهیل سههتایی بویشهیل جیاوازیه.

وهلی وهختیگ ک داشتنهیل بی وینهی خوهد له وەر چەو نهگرید یا وه کهم بگریدان هه چوی یهسهگ له ژیر وارن له شوون وشک سالی بگهردیم!! هەر وهی جویشه شکسیر نهویشید: زەمان ک شیهچگ بوی، میهربانیهیل خوهی له ناو بهید.

بایه ناوهین خواهشینی فره و گهن بینی فره له باووت شیوهی کار خوهمان بالانسینگ بهرقهرار بکهیم، له باووت گولتوپهی سەر له ئی شیویای کارهیل ئەنجام

دريای له هویره نه چوود ك ناماده بوین ئەرا ئەویان بردن ئاست خاس کارکردن سەرکەفتن وهل خودیا تیه‌رید.

ئەگەر ئەی جووره فامینیگ بوود، فره‌وهو کردن و په‌ینهو بوین و سەرکەفتیگ بوین کار گهرنتی دیرید.

ئەي قسیه‌ی "راسل" ه ئەي ناسین جوهری کار فهره‌نگی ئیمه چوارچینه و بنه‌مای سووداریگه: بازیگ له خه‌سه‌ته‌یل ئەلوژیای ك ئەمروو وه گویره‌ی ئادمت و فیڕ بوینه‌یل ئەوانه به‌شیگه له فیڕ بوینه‌یل باش تابه‌ت وه عیسوه‌یه‌یل وه شوماریان تیه‌ریم ك له یه‌و وه له خوه‌ره‌لات فره‌تره‌ك وه خاس وه هساویان هاوردن وه وانه وه‌کاریان هاوردن له له خوه‌رئاوا (٢٩).

نوورسنیگ نوو:

دارگرتن و ژیرپا کردن هه‌قه‌یل بچوه‌نه‌یل وهل دهرکردن دستوورئه‌نجامدانا هویچ دهمزگی فهره‌نگی شایسته‌گی نه‌یرید و له‌و ئاستیشه نییه.

بایه، وه جی ته‌قلا ئەرا نیشن وه پیکان ك هه‌ نه‌تیه‌یده دی، بایه وه پیکان مشروع یا جیگر بوین و توانیل خوه‌مان ته‌که‌و به‌یم تا دی شاهد کاره‌یل نه‌یومن ك ئەو هویرخه‌ر راسیه‌یل تیه‌ل بوود ك ئویشی: (ئەي ته‌قلایه‌له وه مانای وه ئاخ‌ر هاتن ته‌قلایل بی ئاکام نییه!!)

باوه‌ت پرسیار: ئەگەر ئەي میتۆده وه‌رده‌وام بوود و له‌ئحساسه‌یل وه باوه‌ریگ کوینه‌) دویر نه‌گریه‌ید، چ کاره‌ساتیگ ته‌یده پيش!

ئهو‌هگ له ترس کاره‌یل خه‌تره‌تره‌ که‌فیده‌و ده‌بشت وه جوورینگ ئەوه خه‌یده‌و ده‌بشت ك هه‌سته‌یل بن گرتی ك ته‌نیا خوه‌یان نیشانده‌وه‌و خوه‌یان خسه‌سه‌و ده‌بشت بیلانیگ له چون بوین ئاوه‌ختی هاریگ و ناهمی که‌ری له کاره‌یل فهره‌نگی ئەرا جوواوه‌و داین وه هه‌وه‌جه‌ مه‌ردم له‌قه‌له‌م بریه‌ید. بی خه‌وه‌ر له یه‌گ فره‌وه‌و بوین وه‌فاداشتن مه‌ردم وه په‌وه‌نده‌یل نزیکیان وه ئەوه دیرید ك پاوه‌گه‌زدان و ئیعتبار یه‌ جه‌شت فهره‌نگی دروس که‌ید، ئەوه‌گ کریایه، نه

ئهو‌سه‌ه ك ئەنجام نه‌ریایه.

له باوه‌ته فه‌کته‌ره‌یل سه‌رنه‌که‌فتن له شایسته‌گه‌یل فهره‌نگی ناوه‌ین خودی وه کوئی تویه‌نیه‌ید ئەي جوور بویشیه‌ید: هویره‌و کردن دهرونگریی له چوی ئەلوژانن شیوه‌یل وه ته‌مامی دیاره. ئەنجامیگ گیشتی ئیمه وهل گرفتو گیر ناسین بن مایه‌یی رویوه‌رویه.

ئیمه له باوه‌ت ره‌وانگه‌یل ناوخوه‌ی ئازادیم هه‌ر ئەو جووره‌گ مه‌ردم فیڕ بوینه له زووانیگ چوی شوعار وه کاری بارن. وه‌لی وه‌ختی گام وه مه‌یدانیگ بانتره‌ك و واژتر نه‌یم، هه‌وه‌جه وه شیوه‌ی باو بوی دیریمن.

هه‌ر وه‌و جووره‌گ یه‌کگرتن شیوه‌یگه له به‌شه‌یل پیگه‌یل و پیویسته‌یل بی ئالشته‌و بوین هه‌ر ئەنجامدانیگ وه ده‌سه‌جه‌مییه.

به‌دبینی فره‌تر له وه‌تن له ناو کار فهره‌نگی خوه‌ش نییه و شیوه‌وکردن متۆدیك وه‌روه‌و چگنه‌یل وه پی په‌یوه‌ندی نه‌رید. له ته‌ماشای دروس ئەي باوه‌ته نه‌تویه‌نمی ئیمه ته‌نیا له‌سه‌ر گیر و گرفته‌یل ناوه‌ین بویشیه‌یل جیاواز کوردی یا له مه‌یدان به‌رنامه‌رشانن نییه، به‌لکم له لاوه‌و نه‌تویه‌نمی له نوادینه‌یل بنه‌مایلی گهن ئەجووره نوورسنیگ و سیاسه‌ته‌یلگه ك له لایه‌یل له بی به‌رپرسیاره‌تی، داگرتن هقوق دوساره‌یل، ئەو بان کیشان سه‌رمایه‌یل مادی و مه‌عنه‌وی، بیده‌نگی وه زوور په‌یامگرتن و ره‌وانگه‌ی وه کارهاوردن زه‌وقه‌یل تاکه‌که‌سی و گرووی خودی شارته‌سه‌و تا وه ئیمه نه‌ویشید قه‌یرانی ترین به‌ش کاره‌یل گوزمه‌شته و ئینگه‌ی کاره‌یل فهره‌نگی هن ئه‌وبشه، ئەنجامدان ئەوانه‌سه ك نه‌زانین و نه‌پوخته‌گی ئەوان و وه‌رده‌وامی قه‌یران له ئەي باوه‌ته پاشمه‌نه‌ی له وه‌زیگه که وه مه‌مه‌ر نه‌ناسین، گرنگی ئالشت کردن وه‌زع ئیمه کیشاسه گیر و گرفت، وه جوورینگ هه‌ر جووره له نوو وه‌تنیگ ئەوه بایه وهل جوورینگ ئیعترافا و دگانانان وه شه‌کست له باوه‌ت سه‌رنه‌که‌فتن له په‌ینه‌و کردن و گه‌شه کردن هه‌وه‌زیل فهره‌نگی گونجیای وهل هه‌وه‌جه‌یل بوود.

شیوه کار ئیلهام له هویره‌یل خام و نه‌پوخته و له‌یکه‌دانه‌یل ناشیانه بایس دهرکه‌فتن هه‌ر جوور گیر وگرفتینگ بوون.

بایه قهبول کرد، له قووناخ یهك واچین(واگرایی) و سیاسه‌تهیل كز و نه‌نجام‌دایه‌نهیل نه‌گونجیای پیکهاتهیل کارکه‌ر فره‌هنگی وه‌زع له باو‌هت کورد(باشوور) وه بندوبه‌س کیشیه‌ید.

ئه‌و وه‌خته گروگرفتهیل هاو‌ره‌نگ وهل ئه‌ی مه‌یدانا ك له زه‌ینهیل فی‌ر بوی وه بی‌هویچ کاریگ وه بار نیه‌تیه‌ری‌د.

ئه‌یه یه‌ی ئه‌ساسه له ك سه‌رگیش‌ت فه‌کته‌رهیل وسیای و هاوتا بوین له هه‌ر کاری جوو‌ره‌یگ وه کارهاوردن ده‌رفه‌ته‌یه‌له ك تویه‌نی‌د وه عینووان نیشانه‌ی سه‌رکه‌فتگ شیواز هاتنه دی ئه‌و بنیای بکریه‌ید.

به‌نا وه یه جیا له گرنگی نوورس‌ن وه مه‌مه‌ر بایه ته‌ماشا کرد له کام باو‌هته‌و کارگیری و توانای جوپه‌له فره‌تره.

ئه‌گه‌ر هاله‌ت هاوتایی بگریمه وه‌ر خوهمان و نوورس‌نمان له روی تواناییه‌یل‌ی ك هه‌ن مه‌رکه‌زه‌یه‌ت به‌یمه پی، خو‌هش بینی له بو‌ار ده‌رفه‌ت وه دی هاوردن ئالشت پو‌زوتیف دویر له ده‌س ره‌سین ئیمه نییه.

به‌هه‌ر گرتن له میکانیزمه‌یل‌ی چوی ئه‌و بان بردن ئاست توانا و به‌شه‌و کردن له نوو ئه‌رکه‌یل ته‌ینا خالیگه ك ئیمه له‌ی هال ئینگه ده‌ر بار‌ی‌د.

ئیمه بایه قه‌بول به‌که‌یم ك مه‌ردم وهل بوین جیا‌وا‌زه‌یل فره وه جوو‌ریگ سه‌رکه‌فتیگ له گرووپه‌یل، جه‌مه‌و بوینه‌یل و جه‌مگایل وهل یه‌کا ژیان که‌ن، له جووا، ئه‌ی پرسه ك چوین ئه‌ی کاره ئیمکان‌ی هه‌س بایه بویشیه‌ید: بنه‌مای ئه‌ی جوو‌ره‌یی ته‌وافق کردنی قه‌بول کردن یه‌که!

یه‌کی له بنویسه‌یل کورد له باس ناسنامه‌ی ئیمه وه پارادوکس و تاریفه‌و ئویش‌ی‌د: (ئه‌گه‌ر چه زووان فارسی نه‌ته‌نیا زووان ره‌سمی و ده‌سلات حکوومییه، به‌لکوو زووان هاو‌به‌ش گیش‌ت ئیمه‌ی ئیرانیه‌یه‌له. وه هه‌ر ئه‌و جوو‌ره‌گ وه‌تیا به‌ش گه‌ورای له داشتگه‌یل و مارگه‌یل هویری و فره‌هنگی ئیمه له فره‌یی و وه‌خشین ئه‌ی زووانه‌سه ك دلنشینه‌سه. ئه‌ی وه‌خشینه و فره‌یشه له ئه‌نجام تی‌کوشان بی‌ کوتایی کردن و دانانه‌یل هاو‌به‌ش گیش‌ت فره‌هنگ دروسکه‌ره‌یل ئه‌ی ولاته‌سه. وه گوزه‌هسته‌ی له پشینیان و دیرینه‌یل، ئینگه‌یش ژیان هویری و فره‌هنگی

ئیمه دالگ گیش‌ت زووانه‌یه‌له. وه‌لی زووان دالگی ئیمه گیش‌تی نییه (۳۰). زه‌مانیگ یه‌ك قه‌بول کردن نه‌وود، ئیمه وه بندوبه‌س ره‌سین، مانای ناو‌زانین کاره‌یل کوومه‌یی وه زه‌رد چوود و له‌ئه‌نجام زامه‌ته‌لیش خراو بوود. له ئه‌ی جوو‌ره هالیگ ته‌ینا تویه‌نیه‌ید ئومید بوود ك نه بویده باو‌هت بی‌زاری و نه باو‌هت مه‌بس بوید. له ئه‌ساس هه‌ر جمش‌تیگ بخوه‌ن نیاشته‌وود نیه‌که‌فیده وه‌ر په‌لاماردان!

له چوار چپوه‌ی پرووژه‌ی ك له باو‌هت جوپلیان ئه‌را مه‌مه‌ریل ده‌رفه‌ت دروس که‌ر نه‌وود، کاروده‌سه‌یل نیه‌تویه‌نن ته‌نیا وهل پیش‌ته‌ودان وه به‌س بوینه‌یل جه‌وه‌ری خو‌ه‌یان رزاره‌یل ئه‌وبان بردن بو‌هنه‌وسه‌ر(له هالیگ ك هه ئینگه له باو‌هته‌یل نه‌نجامدان کار فره‌هنگی ته‌ماشا کریه‌ید).

ئه‌نجام و کوتایی قسیه :

۱- راسه سه‌رمایه‌دانان پیوستی وه ناسین گوزه‌هسته‌و ئینگه و ئاینده‌س. هه‌ساسیه‌ته‌یل له‌ی باو‌هته‌و فره ها له بان. ره‌ویان له یه‌گ له لای تایبه‌ته‌و سه‌رمایه‌دانبیه‌ید، ئاخ‌ر خاسیگ نه‌یری‌د.

له لایه‌ن سه‌رمایه‌ نانه‌و ناسین بخوه‌ن، بنه‌ماترین ئه‌رکه ك سه‌رمایه‌نه‌ر له ئه‌ی ری‌ مادی و مه‌عنه‌وییه بایه وه پی‌ خاس بنور‌ی‌د.

جیا له یه مه‌یدان سه‌رکه‌فتنیگ ئه‌را جمش‌ت له نوامان نییه. ئمجا بایه وه‌ئالشته‌یل‌ی له‌ی باو‌هته‌و کریه‌ید تا خاسه‌و کردن شیواز به‌رهاوردن هویر سه‌رکه‌فتن بایه‌ده‌ده‌س.

۲- ئه‌گه‌ر زووان فارسی وه یه‌ی جاره‌کی نیس و نابوود بود و نه‌می‌نی‌د تویه‌نیه‌ید ئه‌وه له روی واژه‌یل ئیرانی په‌تی ك هه ئه‌وه‌یش زووان کوردییه له نوو زینگه‌یه‌و کردا. ۳.

ئه‌ی قسیه ك نیکی‌تین وه‌تیه‌سه‌ی ته‌نیا هه‌ست و باو‌ه‌ر کورد ئیران نییه به‌لکوو، باو‌ه‌ر ته‌مام کورد وه سه‌ر یه‌وه ك یه‌ی نژاد و په‌یره‌و یه‌ی دینن و له میرات

جه‌مگایی و فره‌ه‌نگی یه‌ی به‌هره دیرن هی‌مان نه‌تویه‌نسنه چاله‌یل ناکووک‌ی بی‌ مانا و هو‌یج و پو‌وج ك‌ ها له ناو بو‌ینه‌یلان پر‌مو بکه‌ن ۳۲. ئم‌روو گر‌نگیدان و ئه‌ونوا خ‌سن ناسین په‌یامگر ها له‌بان گیش‌تی‌ه‌و. هه‌وده‌جه وه دهر‌فه‌ته‌یل ها له رزار دو‌یم گر‌نگیدان.

بایه كو‌شش ئه‌را وه جددی گر‌تن مه‌ردم و جی‌گه‌ی ئه‌وی بو‌ود. ناسین بخو‌هن، راسی‌گه ك‌ گیش‌ت رو‌وزی‌گ وهل هه‌ر ئالشتی‌گا بایه هه‌لسنگاندن له نوو و له‌نوو ته‌ماشا پی‌ بکریه‌ید. له هه‌قیقه‌ت ئه‌ی ئه‌رکه ته‌رزی‌گه وهره‌و کامیله‌و بو‌ین وه نه‌ وهره‌و ته‌کمیل‌ه‌و بو‌ین نو‌سخه‌ی ك‌ ئاماده‌ بو‌یگ .

له باو‌مت زووان دال‌گی گیش‌تی‌ که‌م تا فره‌ وه بو‌یش خو‌ه‌یان ئاشنا و قسه‌ی‌ش وه پی‌ که‌ن وهل له باو‌مت زووان نوی‌سانن ئی‌مه وهل باسه‌یل تئوریک فره‌یا رو‌یوه‌رویم ك‌ ئه‌نجامی‌گ وهل خو‌ه‌یا نی‌اشتی‌ه‌. مه‌خله‌ز له باو‌مت نوی‌سانن:

- کیش‌ه‌ی خه‌ت نوی‌سانن

- کیش‌ه‌ی ده‌ستو‌ور زووان و نوی‌سان دروس

- کیش‌ه‌ی خو‌هنین دروس و ... هه‌وه‌ی جو‌وره هه‌ست

۲- له لی‌کو‌لینه‌و مه‌مه‌ر نه‌چین کورد باشو‌ور وهره‌و جمش‌ته‌یل فره‌ه‌نگی کوردی، دو باو‌مت ها له نوا گیش‌تی:

ئه‌لف) گ‌یرو گر‌فته‌یل ناو‌خو‌ه‌یی ئه‌ی په‌یوه‌ندی‌ه‌یله

ب) گ‌یرو گر‌فته‌یل دهر‌کی ئه‌ی په‌یوه‌ندی‌ه‌یله

له ده‌و‌روبه‌ر گر‌فته‌یل ناو‌خو‌ه‌یی وه‌کار نه‌هاتن س‌تراتی‌ه‌یل گوزه‌ه‌شته په‌یوه‌ندی‌ه‌یل ئاشکرایه‌، وهل له باو‌مت گر‌فته‌یل دهر‌کی، گریه‌دان و تو‌اسن ئه‌را خو‌ه‌ی، نه‌وین رو‌یکردنی‌گ دو‌ه‌رانه وه مه‌سه‌ئه‌له‌ی کورد باشو‌ور له وهر‌ده‌وامی و بی‌ چاره‌سه‌ری مه‌نن ئه‌وه نه‌خش ئه‌ساسی د‌یر‌ید.

له چه‌زهرت عه‌لی(د.خ) نه‌قل که‌ن: مناله‌یلدان ئه‌را په‌ریره‌وی کردن له خودان چاریان ناچار نه‌که‌ن، چو‌ین ئه‌وان زه‌مان بی‌ج‌گه له زه‌مان ئویه هاتنه‌سه‌ دی.

بایه قه‌بو‌ول کرد سه‌لیقه‌یل و خو‌ازیاریه‌یل بخو‌هن ئم‌رو‌وژی وهل گوزه‌ه‌شته‌یا فره‌ جیاوازه. ئم‌جا بایه هه‌وده‌جه‌یل ئه‌وی بناسیه‌ید و له به‌رنامه‌یل به‌شدارو هاو‌ری

کرد(مه‌به‌س داخو‌ازه‌یل درو‌وکانی و گه‌ن نی‌یه به‌لکم هه‌وده‌جه‌یل واقعی‌ه‌).
۴) له بفامی ساده‌یی و ئاسان گر‌تن وه عینووان ئامانج له باو‌مت کار، سه‌ختیه‌یل و پارادوکسه‌یل چه‌نها هانه وهر باس. له هالی‌گ ئامانج و نو‌ورسن ئینگه‌یی له بو‌ار ئاست خاسه‌و کردن ساده‌وه‌و بو‌ین بایه‌ته گیش‌ت چی‌شتی‌گ له باو‌مت ئاسنه‌و کردن چی‌ بگری‌د.

له هالی‌گ مه‌سه‌ئه‌له سنو‌وری نه‌ ته‌نیا گر‌نگ‌ترین مه‌سه‌ئه‌له‌ی ئه‌ی وه‌خته‌سه‌، به‌لکو‌و خو‌ه‌ی باو‌مت بنه‌مای‌ی پی‌ش‌نیاز کردن په‌رسیار ئی‌مه له سه‌ر بی‌ ته‌فاوت بو‌ین و بی‌ دقه‌ته‌ی‌لی‌گه ك‌ تا ئینگه دو‌ینیمان پی‌ك‌ تیه‌ری‌د.

بایه د‌یر بو‌ود ك‌ ئی‌مه له کو‌و وه غه‌له‌تی که‌فتی‌مه‌سه‌ ناو دو‌ول هه‌له‌یل وه له کو‌ویله‌و وه ئه‌نقه‌ست. ئه‌را ره‌سین وه هه‌قیقه‌ت گیش‌تمان هه‌وده‌جه‌مان وه په‌ک‌تره‌، دیوار کیش‌ان ناوه‌ین هو‌یره‌یل جیاواز و نه‌وین ئاسانه‌و کردن و ئاسان گر‌تن، نواگره له ره‌سین یا که‌م که‌مه‌گه‌ی د‌یر ره‌سین ئی‌مه وه هه‌قیقه‌ته‌.

۵) له سه‌ر‌بار فی‌ر بو‌ین دروس‌که‌ر له ئه‌وه‌ی تره‌ك‌ دم‌زگایل فره‌ه‌نگی، بایه له جو‌ور کار خو‌ه‌مانیش ره‌خنه‌گرانه قویله‌و بو‌یمن و به‌شه‌یل و ئه‌ندامه‌یل خو‌ازراو وه پیشه‌یی ئه‌و به‌شه‌یه‌له بناسی‌من. بایه بنیایه‌یل وه کارهاوردن به‌شه‌یل نه‌خو‌ازراو و زه‌ره‌د ره‌سن ئه‌وی بی‌ال‌ویه‌یدو بو‌یشه‌یل خو‌ازراو وه خاسه‌وکه‌ری وه قو‌وه‌تره‌و بکریه‌ید و زینیان بکریه‌ید.

فی‌ر بو‌ین له به‌شه‌یل پ‌و‌زوتیف و خاسه‌وکه‌ر ئه‌و دو‌یای دم‌زگایل فره‌ه‌نگی بو‌وده بایس ئه‌و بان چین فره‌ه‌نگی تیوری ئی‌مه. بایه له وهر چه‌و بو‌ود ئه‌گه‌ر چی‌ فره‌ه‌نگ تیوری گر‌نگه وهل به‌س نی‌یه.

۶) له ئه‌ی جو‌وره مه‌یدانی‌گ هه‌ست کردن وه هه‌وده‌جه‌ی بو‌ین یه‌ی دم‌زگای فره‌ه‌نگی یا یه‌ی خه‌بات رو‌وشنه‌و که‌ید، وه بخو‌هنیش گر‌نگی بو‌ین یه‌ی په‌یامیش. ئه‌گه‌ر جمش‌ته‌یل فره‌ه‌نگ ئی‌مه، له ره‌وا بو‌ین خو‌ه‌یان که‌لك‌ وهر نه‌گریه‌ید باو‌مت روی له لی کردن نی‌ه‌ون. ئم‌جا:

جو‌واودان وه چه‌وه‌ر‌یه‌یل و داخو‌ازه‌یل واقعی‌ی و ره‌وای دو‌سداره‌یل ئه‌ی مه‌یدانه له سه‌ر مه‌مه‌ره‌یله ك‌ بو‌ین ئه‌وان وه ته‌ندروستی گیانی بخو‌هن کو‌ومه‌ك‌ که‌ید.

- ۷) له هالیگ نمروو جوواو وه نهی پرسیاره ك کی چ په یامی گرید، وه پله و پایه فره سهخت و لهیهك پیچپای تره، زوورم توپژرهیل بخوهن وه كهسیگ زانن ك داواخوازانه وه دمزگا و پیکهاتهی دیاریگ روی بارید!
- دروسکردن سهروپولهیل دلنیاکهه په یوهندی وهل فرههنگ دوسهیل فهکتهه قهبول کریای له باوهت جیگهه فرههنگه وه نهلبهت خواهش بینی رینماییمان وه نهوه کهید ك جهوههر و بنهمای پیکهاتهیل فرههنگی و کارهیل کریای وه نامانچ دروس کردن یهك قهبول کردن و رووشنگری بهرنامهی رشیایه.
- ۸) ههر چی زویتر له هویر خاسه و کردن نهی هه لومهرج و لابردن کهم و کولیهیل و وه قووتهه و کردن خالهیل پوزوتیف بویمن ههم دیره.
- نهی کاره زیا له وهگ وه توندی نهجامدانی پیویستی وه ديقهت کار و لهوهه گرتن سیاسه تیگ بتهو وه تهتبیق داین وهل هه وهجهیل زهمانه پایه. خال گرینگ و قابیلی نوورسن له کار زهمان و خاسه وکردن و وه قووتهه وکردن بنیایهیل نهی مهیدانه وه ریپه وبردنه.
- رهههندهیل گرنگی لهی تیکوشانه له هه وهزی وه ریپه وبردن که فیده وه دردم و دهرچینیسی راسه.
- لهی باوهتهو دو خهت سهرهکی و کلیلی ههس. یهکی یهگ په یوهندی تهنگو تول ناوهین په یام یارهیل قه لهم و بهرهیلان ههسهی.
- دویم یهگ مهسه لهی دهرهفت و گهشه کردن باشی له دویمه ننگهیل و ناوه روکیان وهل یهکا گونجیای نییه.
- وه ته ماشای کول وه له دویمه ننگهیل سهرهکتهی وه ناسه رکهفتی یه دهر خهیم یهکی له مه مه رهیل ناکام بوین (نهوین وه دردهوامی رهویشتهیل سهرهکتهیه).
- پهی نویسهیل یا سهرچاوهیل:
- ۱- ئیمام عهلی (د.خ)
- ۲- کوردها: ترجمه ابراهیم یونسی - ص ۱۹
- ۳- کوردها: ژرار شالیان - ص ۳۶
- ۴- صادق ایوبی، فردین، ناوینه ۱۳۷۴، شماره ۲۱ و ۲۲، هویت فرهنگی، ص ۱۰۸

- ۵- تحلیل فرهنگی سیاسی ایران - قاسم خرمی
- ۶- زمانهوان، شماره ۲- سال ۱۳۸۱، ص ۲۰
- ۷- سقرات
- ۸- رفتار سیاسی - مجید مجیدی
- ۹- یونسی: کردها، ماکسیم رودنسون، ص ۲۴
- ۱۰- ایه ۹، سوره مبارکه زمر
- ۱۱- سیاست امریکائیها جهت ایجاد حس قوی ملی از بدو استقلال خود
- ۱۲- ویکتور هوگو
- ۱۳- امام جواد(ع)
- ۱۴- پیرامون يك مفهوم سیاسی - اسپینوزا
- ۱۵- کرم علیزایی/ ویرا ۱۳۸۱، زوروت احیای فرهنگی و ادبیات مردمی، ص ۵۰
- ۱۶- کردستان، سال ۱۳۸۰، شماره اول، ص ۳۰
- ۱۷- بهار ادب فارسی، بهار(ملك شعرا) محمد گلبن، ص ۴۱- ویرا، کریم علیزایی
- ۱۸- سنایی غزنوی
- ۱۹- بهادری، محمد جلیل، مجله ویرا، ۱۳۸۱، شیوههای احیای فرهنگ و ادبیات بومی، ص ۴۲
- ۲۰- بختیار علی: کردستان، سال ۱۳۸۰، ص ۴۷
- ۲۱- کنگرههای ملا پریشان دینوری، غلامرزاخان ارگوازی و ... درخواست شد شماری از خیابانها به نام بزرگان این دیار اختصاص داده شود. متاسفانه بعد از گزشت يك دهه چنین درخواستی مورد توجه جدی قرارنگرفته است.
- ۲۲- امام علی(ع)
- ۲۳- حمزه ثوف، رسول: داغستان من
- ۲۴- حضرت علی علیه السلام
- ۲۵- کردها - ترجمه یونسی - ص ۲۰
- ۲۶- صادق ایوبی، فردین: ناوینه ۱۳۷۴، شماره ۲۱ و ۲۲، هویت فرهنگی، ص ۱۰۸
- ۲۷- مشارکت سیاسی - بهزاد قاسمی نژاد

۲۸- حضرت علی(ع)

۲۹- پیرامون يك مفهوم سیاسی - اسپینوزا

۳۰- نهایی: کردستان شماره ۱، ۱۳۸۹ ص ۶۱

۳۱- کرد و کردستان نوشته واسیلی نیکتین، ترجمه محمد قازی، ص ۵۳۳

۳۲- کرد و کردستان، نوشته واسیلی نیکتین، ترجمه محمد قازی، ص ۴۰۴

نوورسنیگ گوزهری وه شعر کوردی باشوور

نزار قه‌بانی شاعر سوری ئویشید: شعر، هونه‌ر ئایه‌مه‌یل له‌رادهبه‌ده‌ر زیرکه. وه‌لی له‌ لای ئیرانیه‌یل و له‌ سروشت کورده‌یل، شعر وهرده‌وام خاسترین و نادرترین شیوه‌ بویه‌ ک له‌ هونه‌ر که‌لام یا قسیه‌ دهره‌فت دهر چی‌ئی بویه‌. که‌متر ملله‌تیگ تویه‌نیم له‌ دنیا په‌یدا بکه‌یم ک ئه‌ی هه‌مه‌گه‌ وه‌ شعر ده‌س داویدو گه‌نجینه‌یل پرو به‌ه‌اداریگ وه‌ی گه‌وراییه‌ داشتوود. سه‌ید عه‌لی صاله‌حی ئویشید: بازیگ جار هه‌سته‌که‌م ک بایه‌ له‌ هه‌ر خیزانیگ کورد(یانس ریتسوس - شاعر یونانی) وه‌ دی باتا۱.

مه‌قام و قورب شعر له‌ لای کورده‌یل وه‌ ئه‌و پایه‌سه‌ ک وه‌ سه‌ر چوارچیوه‌ی خه‌یالی شعر، به‌ه‌ادارترین مانایل دینی و هونه‌ری و تاریخی ئیمه‌ وه‌ شعر وه‌ شیوه‌یگ وه‌ دی هاتن وه‌ خوه‌ی گرتیه‌.

وه‌ی مانا له‌ گیشت ده‌وره‌یل تاریخی، وه‌ل شعر نویسان و خوه‌نین داشتویم و وه‌ل شعرا ژیان کردیمه‌، شعر لفانگ یا هه‌مزای تاریخی ئیمه‌یه‌.

دلبقرچ نوورسن وه‌ یه‌گ بوین ئه‌ی هه‌مه‌گه‌ نزیک‌ی و هه‌مه‌ده‌می گیانی و مه‌عنه‌وییه‌ وه‌ل شعرا، که‌متره‌ک وه‌ باس و له‌یه‌که‌ودان و ئاشکراکردن و په‌یا کردن بنه‌مایل ئه‌وی کار کردیمه‌، چمانی ئه‌وقه‌ره‌ ئه‌ی باوته‌ رووشنه‌ ک هه‌وه‌جه‌ی وه‌ تاریخی نه‌یریم.

هونه‌ر شعر ها له‌ خوین ئیمه‌ ری که‌یدا و ره‌وانه‌. له‌ی رویه‌سه‌ ک له‌ نوورسنه‌یل وه‌ تاریخ شعر له‌ ئه‌ی هه‌وزه‌ فه‌ره‌ه‌نگییه‌ وهرده‌وام ناوه‌یلی تیه‌نه‌ رویوهرویمان ک قولدان شعر له‌ ئه‌وانه‌ وه‌ شیوه‌ی سروشتی بویه‌ و ئال مه‌درسه‌ه‌یش نیه‌وینه‌، تا وه‌ وه‌خته‌یل و ناسکیه‌یل ئه‌ی هونه‌ر وه‌ باشی بزانونان و وه‌ سه‌ریانا زال بوون. وه‌ سه‌ر یه‌وه‌ ئه‌ی هونه‌ره‌ وه‌ خاسترین شیوه‌ پیشکه‌شی کردنه‌. (شامی کرماشانی- وه‌لی مامه‌د ئومیدی ئیلامی و ...).

له رووژگارەیل یەکم دروسکردنەیل، سەدەیل فرەى گوزەرپایە و شاعرهیل و نويسەرەیل فرەىگیش هونەر خویمان نانەسە نوای داوهرى گیشتی.

پاچەى دروسکردنەیل وه زووان کوردی(لەیره مەبەس بویش کوردی باشوورە) له پارێزگای کرمانشان، ئیلام و لورسان و هەتا بەشەیل له پارێزگای کوردسان و عێراقیش کیشاس وهی قورب فەرهنگی یەکمین ئەى هەوزەى جوگرافیە هە وردەوام مەنیهسەى وه باشوور پاچەیل زاگرووس هە ئەو جوورە وه عینووان مەرکەز خەلق کردن و وه بەرهارهیل ناسیەید.

ئەى هەوزە لەى چەن سألە دوپایە تویهنسیه، له نوای گیروگرفتهیل و سەختیهیل و تەنگیهیل فرەى، له مەیدان تاریخ قەد راسەو بکەید و بوین خودی بویشید. دوپای سەرکەفتن شوورش ئیسلامی، مەردم ئەى میلکانه له نوو پەيوهندیەیل خویمان وهل گەنجینهیل مەعنهوی بتهوتر و پاوهجیتر کردنه، گەر چه هەرگیز له لی نهوورپانه.

نويسەرەیل و شاعرهیل هاتنه مەیدان و پاراستن له ناسنامەیان کردنه سەرنامەى کار خویمان. عینووانەیل کتاوهیل شعر لەى دا سأل دوپایە وه تايبەت لەى چەن سأل گوزەيشته فرە ئاوهختیدەرەو بویه، نیشان له گەشه کردن شومارەى شاعرهیل کورد دیرید.

وهی ئەیه تەنیا یەى روى سکەیه. وه چهواشەى فرەو بوین شاعرهیل و کتاو شعر پیشوازی له شعر فرە کەمە.

جەمگای ئمروو ئیمه شعر نیهخوهندید وه ئەى دیارده بایس بوود ك شعر کوردی بچوود وەرەو قەراخ یا کەش، وه یه له شان و شهوکت ئەى زووانه نییهو چیشت گونجیای وهل خودیا وه دەس ناوردیه.

ئینگە تویهنیهید ئەى پرسیاره باریمه و نوا ك پیشوازی نهکردن جەمگا له شعر ئەرا چوووس؟

بیگومان یەى لای شعر بخونهیلین و لای ترەك شاعر و لهوهر چهو تهید شارعرەیل ك له نهخش خویمان ئەو قەرە سەر کەفتگ نهوینه.

بیشك(هەر دەورانینگ تايبەتەمەندیەیل و باشیهیل فرەى دیرید، وهی تەنیا

بازیگ له دەورانەیل هەن، ك باشیهیل و تايبەتەمەندیەیلیان پاوهجییهو بمینی دروس کەن.

هویچ شعر خاسینگ نهتویهنیهید بیس سأل دیرترەك له زەمان خودی بویشیهید، ئەرا یهگ ئەى چەن شعری دەورگیرپایە لهیوا نیشان دەید ك بویشهگەى له کتاوهیل و رپورەسمەیل و قسیهیل پەیماندار هویرەو کردیه نه له زیان)۲ وه قەول شیرکو بیگەس باس وه بندبەست یا جیاوهو کردن مەردم له شعر واقعیهتیگە ك له بلاوهو نهوین کتاوهیل شعری خودی نیشاندهید.

بازیگ مەمەر ئەى وهزعه نه له شعر بەلکم لەى واقعیهتە دوینن ك(دەوران ئیمه ئارزووهیل گەورا تا یهى جیگ رەنگ خویمان له دەسدانه وه یا هان لهیهگ خویمان له نوو دروسه و بکەن.

دنیاى رهوکردن له نامانجهیل دنیاى خهیاڵ پهروه ریگه و ئەو وهخته ك فەرهنگ له ئارزووهیل گەورا و ئەوودەرخسن و پرۆتستو یا نارەزایەتى و خهیاڵ سەرکەش خالییهو بوی وه دی ههوهجەى وه شعر نییه.

بەس له دنیاى لەى جوورە چوى تویهنیهید شعر له نوو بچوووه ناو مەردم و له سویکەنشینی و دورى ئەوى له مەردم دەرمانی بکریهید)۳.

ئەى باووته قەبول کەیم ك شعر ئمروو باشوور زاگرووس هەلاتیه له سەدها سأل تاریخ شعر کوردی.

له ئەى رویوهو ناسینی وه بان یهوهو ك یه بزانیهید باروهزە ئمرووژی زووان و ویژەى کوردی له ئەى هەوزە ئەلقەى وه یهك رهسین ئیمه وهل فرەتهرەك له سەد سأل فەرهنگ شعریه.

وهل گیشت میتامۆرفۆزی وه گورانەیلگ ك له ناوی رپ کردیهسەو، هیمان هەم شرینى قسیهى مامۆستایلی چوى مەلا پهريشان، نهجەف، تەرکەمیر، خانەى داجیوهند، نورە، شاکه و خانمەسویر، خان ئەماس، مەلا نهوشاد، سەید یهعقوب مايشتی، غولامرەزاخان ئەرکەوازی، مەلا مەنوجەر کولیوهند، مەلا هەق عەلى سیاپووش و ... تویهنیهید بوینیەد.

وه سەر یهوه شعرەیل ك لەى سەلهیل دوپایه وهتیانه کەمتر هاوخوونى وهل

هه و جهیل جه مگایا دپرن.

(واقه عیبیهت یه سه ک شاعر میل چین نمر و نه تویه نن وهل نه وهیا په یوه ندی دروس بکهن، شاعر میل جایل و جوانیش هه وهی جوور له تنیا بوینگری و چینیگ وه پی گریه دریانه له ناوی گیر کردنه تا داخوازیل خه لقهیل و هه تا رووشنهویریل نیه تیهرنه وهر چهو و شعره یلیان له سهر هه وه جهیل یه ی شاعر و فره گه ی گرووپ نیلهامدر وانه تا یهگ له سهر هه وه جهیل رووشنهویران ومهردم بوود).
وه سهر یه وه نینگه شعر نمر و تویش جووریگ له وهیه کارشیان فرهه نگی بویه و خوهنن نه وه تا راده یگ وسایه وهل ومهرده وامی شعر کوردی له نه ی سهرزه مینه پول په یوه ندی وهل دنیای گوزه شته یاس و ناسین نه وی، کاره یگه له ناسین و پهیدا کردن ناسنامه ی فرهه نگی.

له ناوچین حکومتهت پالوهی له سهره کی ترین گوران هیل گه ورا ی نیران بوی. نه ی گوران نه ی ویزه ی کوردیش نه انجامه یلی له شوون خوه ی هاورد ک فره پر به ها و وه نرخوین، له سهریانه و پهینه و بوین هه وزه ی جوگرافیای نه ی فرهه نگی، وهل دهره ته یل نه و نوا هاتی خه فتگه ی گونجیای نه را بازیگ کاره یل فرهه نگی وه دی هاورد.

وه سهریه وه پهینه و بوین و گه شه کردن فرهه نگی له ناو کورد، جیاوازه له په یوه ندیه یل و ناسکیه یل و دقت فره تره کی تواید وه نه ی کاره ته نیا و ته نیا وهل ناسین جدی تویه نیه یید نه انجام بگرید.

وه مه مه ره یل فره یگ وه داخه و زوورم شونه وار هیل نه ده بی کوردی وه ده س نیمه نه ره سینه.

زنه یای دوکتوور حشمه تلای تبیی له ی باوته و ئویشی: (نه یه گ هو یچ شوونه واری له تیگست نویسیای کوردی له تاریخ و نه ده ب و فرهه نگی نیران نه یونیه یید، مه مه ره گه ی یه سه ک مه ردم کورد له گوزه شته ی فره دویره و یانی نه و زه مانه ک زووان ره سمی و نویسان جه مگای گه ورا ی نیرانی: فارسی کوینه (نه فیستا) یا زووان دالگی یا په هله وی ک گیشتیان له یه ی ریشه ن و له یه ی خیزانن، بویه، وه نه ی زووانه یله نویسانه).

ههر نه و جوور هگ خوهنن کوردناسی و توپزینه وه له تاریخ نه دببیا ت کورده وه تایبه ت کوردی باشووری هیمان ها له قوناخ سهره تایی و له پراسیش کار وهر چه وگری له بانئ نه کریاس.

بیگومان کاره ساته یل تاریخی، چوی په لاماره یل قه ومه یل تره ک، نزیک و خیشی فارسی زووانه یل وهل مه ردم کوردا و قه بول کردن دین رووشن نیسلام وه ده س کورده یل خوهیان، مه مه ره یل گرنگیگه له هاتن که لیمه یل و وه تنه یل تورکی، فارسی، عه روی وه نه ی زووانه سه.

گهر چی کوومه ک گرتن له زووانه یل تره ک وه گه شه کردن و پهینه و بوین زووان فره وه و که یید وهل ده س له ناوگلدان راده بده زووانه یل له یه که تره کی بوود هاوکار فساد زووانیش. جیق و کویره نه ویسن زووان کوردی تویه نید له نه ی مه مه ره یله وه جمشته یل سیاسی بزانیه یید.

له ی باوته و پارچه ی نه ساسی گه ردین نیمه له نه ی توپزینه وه، شعر نوو کوردی باشووره له ی سهرده م تازه سه.

شایه د له چه و خسن وه مه مه ره یل ناو خوه ی و ده یشت له خوه ی باوته یلی و باوته نه کریایون ک وه کار و خه بات خاوه ن رایل و دینه یل بریز ته مام کریه یید و کامیله و بوود.

له ی نه ی ناوه پیویسته له گیشته هسه یلی ک هه م و خه میان وه شعر نه وان له کامیله و کردن نه ی توپزینه وه ته ئسیر دیرید وه دلپاکیه و سوپاسیان بکه یم.

وه ناوه ختی یه گ هه نه ی چه ن شعره وه عینووان مه خله ز، چی هویره دین وه دهر خسن و مه به س وهر چه و مه به س گیشته شاعر ه یلی بوود ک تویه نن، وه تیگوشانیگ ومهرده وام، خوهیان وه ی ناسته وه هه تا فیشر له نه ی ناسته له ناگایی و هویر و حاکم بوین، ک پیویستی کاره و ژیان ههر هونه رمه ندیگ ره سنه، ده سیان بره سید.

سه‌ره‌تای نه‌دبیات کوردی:

وه‌رجله وه‌گ کوردی باکوور(کرمانجی) له تورکیا و کوردی ناوه‌ین(سورانی) له ئیران و عیراق باو بوود به‌ره‌وی ئم‌روژ په‌یا بکه‌ید وه‌ عینووان بویشه‌یل بنه‌مایی و زووان نه‌ده‌بی بناسیه‌ن، زووان نه‌ده‌بی کوردی جوورینگ بوی نزیك وه‌ بویش نه‌ورامی و تیكه‌لی له واژه‌یل و كه‌لیمه‌یل کوردی باشووری ك نه‌ی پیکهاته‌یه وه‌ پی‌وه‌تن(گورانی) و له گیشته‌ جییگ وه‌ نه‌ی ناو مه‌یشووری.

نه‌ی بویشه‌ جوورینگ مه‌رکه‌زی بوین له زووان شعر کوردی وه‌ دی هاورد. کورد زوورم ناوچه‌یل شعره‌یل خوه‌یان وه‌ نه‌ی بویشه‌ یا نزیك وه‌ نه‌وه‌ وه‌ته‌ن، نه‌لبه‌ت نه‌ وه‌ نه‌و مانا ك بویش خوه‌یان نانه‌سه‌و لا به‌لکم وه‌ نه‌ی جووره‌ ك كه‌لیمه‌یل زیایی و کارکه‌ره‌یل وه‌ تایبه‌ت کاره‌یل دیار وه‌ ره‌ویشت نه‌ی بویشه‌ هاوردنه‌ و له برینگ واژه‌یل و پیکهاته‌یل و ده‌سه‌واژه‌یل له نه‌وه‌ وه‌ کار هاوردنه‌ و به‌شه‌یل بویش خوه‌یان وه‌لیا پیکه‌اوردنه‌.

نه‌ی کاره‌ وه‌ به‌ره‌یل شعر وهل هه‌ر جووره‌ بویش په‌کی بوین و په‌ی پارچه‌گی وه‌ پیان وه‌خشیه‌.

نه‌ی فه‌کته‌ره‌ بویسه‌ هاوکار په‌گ زووان شعری غولام‌ره‌زخان نه‌رگوازی(ئیلامی) و شه‌فیع کولیاپی(نه‌ده‌لانی) و خانای قوبادی(شاره‌رزوری نه‌و جووره‌ وه‌ په‌ک نزیکه‌و بوون ك نه‌گه‌ر پارچه‌ی له شعره‌یل نه‌وانه‌ وهل په‌ک تیكه‌ل بکه‌ید، ناسین و جیاوه‌و کردنیان له په‌ک ئاسان نییه‌.

خاس تره‌ك نه‌و بوو ك گیشته‌ شاعره‌یل ده‌وره‌به‌ر نه‌ی بویشه‌ گرده‌و بوینه‌ و له لای تره‌که‌و فره‌وه‌و بوین و توانای زووان خوه‌یان چوی شه‌پول وه‌ره‌و نه‌ی ناوچه‌ی هاوبه‌شه‌ کل کردنه‌ ك زه‌مینه‌ی ئاشنایی و هاوشانی زووانی و فره‌ه‌نگی وه‌ دی هاوردیه‌.

له زه‌مانینگ نه‌ی ته‌جروبه‌ یا نه‌زموون سه‌رکه‌فتگه‌ له هویره‌و بریای و هه‌ر په‌ک له نیشته‌جییه‌یل بویشه‌یل جیاواز له په‌ک ری په‌رین له نه‌ی دایره‌ی

په‌گرتگه‌ نانه‌ نوای خوه‌یان و پیله‌ی له ده‌رو خوه‌یان چنن، جیایی و جیاوازی زووانی و فره‌ه‌نگی وه‌ قووه‌ت تره‌و بوی.

شاعره‌یل ئیلام و کرماشان و لوړسان وه‌ په‌یره‌وی له نه‌ی وه‌ دی هاتیه‌، شعره‌یل خوه‌یان وه‌ تایبه‌ت شعره‌یل مه‌زه‌وی وه‌ نه‌ی زووانه‌، یانی زووان(گورانی) وه‌ته‌ن. ۷.

زوورم شیوه‌وکه‌ره‌یل له سه‌ر نه‌ی باسه‌ په‌ی رای دیرن ك له زووان کوردی قه‌دیم، بویش مه‌لوه‌ند باشووری کوردسان(گورانی) ك ساله‌یل فره‌ینگ خاستگه‌ی نه‌ی فره‌ه‌نگ بویه‌، وه‌ له هه‌قیقه‌تیش له به‌رگه‌یل جیاواز نه‌ ئه‌رامان ده‌رکه‌فتیه‌ ك نه‌ی بویش نه‌ده‌بییه‌، له باوه‌ت شوونه‌وارمیل وه‌ رزاره‌و فره‌ توانا و وه‌ قووه‌ته‌ وهل شوونه‌وارمیل په‌خشانه‌و بوی نه‌وی فره‌ که‌م و ده‌گمه‌نه‌.

بویش کوردی باشوور فره‌تره‌ك له هه‌ر بویش تره‌ك کوردی شعره‌یل و وه‌ته‌یل قه‌دیمی دیرید. ده‌قه‌یل په‌خشان و رزاری دینی، ك وه‌ ده‌س نویسیانه‌ و گرنه‌گرتینیان ده‌فته‌ره‌یل و کلامه‌یل نه‌هل هه‌قه‌.

که‌لامه‌یل نه‌هل هه‌ق مه‌سنه‌وی دا به‌شیه‌، نه‌ی له‌شوونمه‌نگه‌ موقه‌دسته‌رین و پیروزترین کتاو مه‌زه‌وی کورد نه‌ل هه‌قه‌، مانایل نه‌وانه‌ هه‌مه‌گرتینگه‌ له ره‌مه‌زیه‌یل و ئامازه‌یله مه‌زه‌وی و شاتیه‌یل دون وه‌ دون دورایده‌ور وانه‌. ۸. نه‌را مه‌خله‌ز گرنه‌گرتین نه‌وانه‌ یانه‌نه‌. که‌لام سه‌رئه‌نجام – کوومه‌ی له که‌لامه‌یل ده‌وره‌ی شای خوشین، باوه‌ ناعوس، سولتان ئیسه‌ک ك کوینه‌ترین نه‌وانه‌ هن دو سه‌ده‌یل ۳ و ۴ کووچییه‌.

که‌لام خه‌زانه‌- کوومه‌یگه‌ که‌لامه‌یل هه‌ف ته‌ن ك پردیوه‌ری و که‌لام بیبایش و په‌یان ئویشن و که‌لامه‌یل ده‌وره‌ی سولتان ئیسه‌ک هاوده‌وره‌ وهل ته‌یمور گورکانیش گریده‌و خوه‌ی.

داسانه‌یل هماسی یا شوورشی له شانامه‌ی فره‌ده‌وسی وه‌ریان گرتن وه‌ بویش گورانی وه‌ رزارییه‌و وه‌ته‌نه‌سان چوی: هه‌فت له‌شکر، روسه‌م و سوراو، روسه‌م و نه‌سه‌په‌نیار(نه‌سفه‌ندیار) نه‌رچه‌و شیرویه‌، بیژن و مه‌نیژه‌ ك ده‌سنویسیش. ۹.

ئینگه‌ وه‌تن نه‌ی پرسه‌ ك پیویسته‌ ك چوی ئیمه‌ وه‌ په‌ی جارده‌گی وه‌ شوونه‌وارمیل

ویژدهیی بهر بخویم ك هن سهدهیل سیم و چوارم كووچی بوینه وه له مولهق رهوانی بوینه، هه چوی له شوونه مهنگهیل بههلول ماهی و شای خوشین؟! میرد گهره ك پای شهرت بشانو وه زووان یار كهلام بوانو یاران چهی كهلام دل نه پیاوه میردان بیدار باوه سهنگین خاوه ۱۰ خاس زانیمن ك دویا قهبول كردن ئیسلام ئه دببات فارسیش چهن سهده ركۆد و بیدهنگی ناسه و پیشت سهر و دویای ئه وه له نوو خودی زینیه و کردیه. ئینگه ئهرا زووان كوردیش ئهی جووره چاره نویسیگ قهلهم خواردگه ئه و قهره دوبر له باوه نیه. له شوونه وارهیله وه جی مهنگ ئهی جوور ره سیمنه و ك گیش شاعرهیل هه وزه ی جیاوایش ئهوانه وه سهرنامه زووان بنه رته قهبول كردن (خسرو شیرین خانا قوبادی و ...).

لهی زه مان ئینگه ییش بوشهیل ئهی هه وزه له یه ده سه یی بوشهیل جیاواز پیکهاته، هه چوی: كه لهوری، له کی، فهیلی و ... وه لی بیجیگه و تهئسرداری وهر جله ئینگه له مهیدان ئه دببات نویسیای كوردی. ههر ئه و جوورگ نواتر ئشاره وه پی بوی مهیل داشتن شاعرهیل وه بوش هه ورامی (گورانی). بیگومان بهرگه ی وه پی باوه کرای بوود. تویه نه یید مه مه ر سهر کهفتن و شه و قه و دان بوش (گورانی) له رووشنی و خوش دهنگی تایبهت وه خودی بزانیه یید.

ههر ئه و جوورگ باوه رهیل دینیش هان له ئه و رزاره. وه ههر روی بوش باو له باشوور ناوچهیل كوردنشین وه عینووان زووان ئه دببات ده و رهیل گوزه یشته قابیلیهت و شایسته گی قویلی له خودی نیشاندا به.

ئه وهی بایه قهبول کرد ئه و ده و ره یله دی چیه و ههر ده و ره گیش تایبه ته مندیه یل خودی دیرید.

جهخت کردن وه یه گ شعر و ئه دببات كوردی له باشوور دس وه پی کردیه وهی مانا نییه ك وهر جله یه هویج شوونه واریگ وه زووان كوردی نه ویه.

ئیمه خاس زانیمن ك وهر جله ئه ی ده و ریشه په یابوین ئه دببات كلاسیك

كوردی له چوارچیوی وه تنه یل یا سرووده یل دینی (ئه هل هه ق) وه فیگوریگ سینه وه سینه (شه فایی) بویه و له ده و ره ناوبریای شیوه ی نویسیای وه خودی گرتیه ك قه دیمه ترین شونه رواره یل ئه دبی نویسیای هن بوش گورانی قه دیمه ك وهرگریای له بوش ئه ورامی قه دیمه و شوونه وارهیله دینی ئه هل هه ق گریده و خویشی، وه سن و سال كوینه ترینیان هن سه ده ی په نجم كووچییه ۱۱.

شعره یل هووره و ئه و دویای گورانییه یل كوردی له وه پیوه ره یل دهنگی بره گه بره گه له زووانه یل ئیرانی كوینه (ئه فیه ستایی، په هله و ی) چوی یه كن فره یان وه بوش گورانی وه تیایه و گیش دا بره گه یی و له وهرگر دو نیمه ی به ی تیگ شعرن ك ههر نیم به ی تیگیش وه دو بهش پهنج بره گه یی به شه و بوود وه وسان وهرده وام له ههر هال دویای بره گه ی په نجمه یانی له ناوه ین نیمه به ی ته ۱۲.

جووره یل شعر و گورانه یل ئه وانه :

به شهنه دی شعر كوردی باشوور وه ئه ساس چوارچیوه یل بویه، نه ناومایه ی شعر، نوورسن و توپژینه وه ی ئیمه ییش هه له سه ر ئه ی بنه ما وساس. له گوزیشه بازیگ له جووره یل شعر كوردی له وانه غه زه ل (دلداری)، قه سیده یا چامه، چوارینه، وه ... كه متر باوهت دین و ته ماشا كردن شاعره یل بویه.

قه سیده یا چامه :

چامه له شعر كوردی باشوور وه ل شانس ئه و قه ره یگا رووه و روی نه ویه. له شعر وردی باشوور هویج شاعریگ وه چامه و هتن نه ناسیایه.

وه ههر چاره یگ، چامه له شعر ئه و وژ كوردی باشوور جیگه ی له خوده رهند و ئه و جوورگ بایه بوود نه یید. مه گه ر شاعره یل له سه ر زه وق و ئه را خوده شگوزرانی گیان له نوویگ بجه نه وه ری و وه پی بوه خشن.

غزل یا شعر (دلداری):

شاعرهیل کورد باشووریش هه چوی شارعهیل ئەو دویای بویشهیل کوردی وه غزلهل روی خاسیگ نیشانده.

وه جووریگ ك كه مئر شاعری تویهنید بوینیدهو ك كوومهی شعرهیهلی غزلهل یا غزلهیل جی نهگرتوین. چراخ غزلهل له ناو شاعرهیل کورد باشوور وهردهوام رووشن هیشتنهسهی و رهسم غزلهل وهتن هه رگیز نهووریايه.

غزلهل له باشوور وه کار شاعرهیل کارکوشتهی چوی دوکتوور ئیره ج خالی، زارهر ساریی، مستهفا بهیگی، میسه م دادخواه، سهعید عهبادتیان، رهزا مهوزوونی، وه ... قوناخ تازهی دهس وهپی کردنه.

ئهی شاعرهیله له راسیدا تویهنن پیشاههنگهیل و نواتازهیل غزلهل سهردهم ئهی میلکانه بوون.

یهکی له تایبهتمهندییل شوونهوار غزلهل ئویشهیل ئینگهی(باشوور) نوورسن ئهوانه وه باوتهیل جهمگاییه و بردنه و کیشاننهی وهره غزلهل له جهویگ رویته وکردن عاریفانه - ئاشیقانه وه جهویگ ئوبوژهکتیف و چیشهیلی ك ههست بکریهیده.

ئهی نه تویهنیهید تهنیا ئەنجام هه لومهرج سیاسی تایبهت وه رووژگار وه هساو باید. روویکردن غزلهل وه مانایل جهمگایی وهردهوامی جمشت ئهدهبی تایبهتیگه ك له دهورهی شوورشو له ئیران دهس وه پیکریاس.

له غزلهیل شاعرهیل ئهی دهوره، زووان فرهیی کلاسیک و زووان جهمگا وه یهکا جولیلانه. له ناو کارکوشتهیل و پیرهیل ئهی کاره، زاهر ساریی تویهنیهید له توانترین شاعرهیل غزلهل ئویش وه هساو هاوردی.

غزلهل ساریی نه له سویک تهنیایی فیر بوی غزلهل کلاسیک کهفتیه وه نه له ناوهیل چواردیاری شعر سیاسی - جهمگایی خودی بهسیهسهو، بهلکم ها له شوون پهیاکردن سویکهیل تازهی زووان و خهپال وهره لای ئاسمانهیل ترهك بال

گرید.

دەر کهفتی ژیر هن ئهویه:

سهرم خوارده سهنگ و ئاخو ده وینهی مهوج دانیشم
ده ئی کاره ده خودم تهنیا کهف رهنجی وه جی هیشتم
منم ئەو خوڕ خوڕهی ئاوه ده نام دهرهوهیل وهیلان
مهکهن مهینم ئهگه نالم نه (بانکوولم) نه (مانیشتم)
بلاچهی ناگر ئیشقی بلووزه دا ده سامانم
ئهمه دهره ناگر زهرده ك سووزان سهوزی کیشتم
یه کامین بهرق باتن بو ك (زاهر) بو وه بی قهدر
رمان خاوو رمان مالم شهکان مهخز و شکان پیشتم
بنازم ئهی فهلهك لوتف چهواشهی تو ك سازینه
ده خهه تهخت و ده تهه رهخت و ده تیر و تانه بالیشتم
ئهلبهت کهسان تریش له جادهی شاعرهی ری کردنه، وهردهوامیش غزلهل وهتنه
ك له شاعرهیل نووخواز و نووبویش ئیمهه و وهی فۆرمه روی هاوردنه و شعرهیل
دلپهسنهپیگ و یاینشنیگ وه دی هاوردنه.
له ری زینیه وکردن غزلهل له شعر باشوور ئهرووژ گامهیل جدیدیگ ئه لگریایه،
چیشتهیل تازه و دلبرچیگ له خودیان خسنهسهو دهیشت. تایبهتییل ژانری
و سیستهمی (وه وینه کیشان) غزلهیل ئهوانه وه ئه لاقه ی پهیوهندی وهل
غزلهیل کلاسیک هوریدهو بوین خاسیگ و تایبهت تواید. گرنگی ئهی باوته
له نوورسن وه چوار چیوهی غزلهل نییه. بهلکوو له نهخش ئه ساسی وهخشن وه
زووان و جهو تازهی غزلهل.

م یادگار کورہیل نیلم
 کور داس و شہن کور پابیللم
 ہالیم شووان ڀمگ دہردم
 کوچگ نلتهکئی ژہ ناھ سہردم
 پا دہنیلاخ وہ گہرمہسیر نہیگ
 قہسہم وہی خوہر ناگر ناویژہ
 ہیماں شوون پام ناو لہی راخیژہ
 ہالیم نلشکہفت و سای کہمہر دیرم
 ژہی قرموقال شاردیلہ دویرم
 جفتانی دیرم پف کہم دہ قاپی
 کوہیل نیم نل یہک ژہ ریپ و راپی
 وہختی ژہ خوسہی زہمانہ پرم
 کلگ نیم دہ گووش گورانی چرم

مہیسہم دادخواہ- کورنیلم

ناشقم، دہربان زندان دل ناخر شہرم
 جوور لیوہ دہس وہ دامان دل ناخر شہرم
 دہر وہدہر گہردم وہلی رخسم فہقہت بہدبہختیہ
 ہامہ لہ پی دارایوو درہمان دل ناخر شہرم
 دہس وہ دامان زہمین و ناسمان دایمہن
 ہامہ شوون ٹہور وارن دل ناخر شہرم
 نازوو دیرم ک یہی جار روو وہ دہریا بوینمہت
 تا بزانی چہس خہم و ژان دل ناخر شہرم
 چہن خہریوی یا ک چہن داخ گران نیشتہ
 قیمہت سہوزہ بہ تالان دل ناخر شہرم
 لیو زہردم جوور لیو سہردہوا ہشک یہمہ
 سہرزہمین ہہرزوو بی گیان دل ناخر شہرم
 ناسمان تہم تہموو ٹہور خہریویہ چہمہ
 ہامسای کوورہ کہلاوان دل ناخر شہرم
 عاقبہ عومر ٹہیزم یہی دہفہ ٹہو سہر چگو
 ہامہ پہی پلپہلیل ویران دل ناخر شہرم

* موحہمد قاسمی

وه کارهارودن زووان ساده و پرووشن ئمرووژی، هونهرمه‌ندیگه بیوهگ ئه و کار خریاسه سه‌ر شانی له مه‌یدان مووسیقیای شعر و وینه‌ی خه‌یال، ته‌ئسیرگرتن له جه و غه‌زل فارسی و ئه‌ودویای بویشه‌یل زووان کوردی تویه‌نییه‌ید وه عینووان سه‌ره‌کی ترین تایبه‌تمه‌ندییه‌یل غه‌زل ئه‌ی ناوچه بزماریه‌ید.

بیگومان غه‌زل باشوور وهل ئه و پیشت سه‌رناین بازیگ که‌مییه‌یل مووسیقیایی (هه له پیوه‌ر و قافییه‌ی وه ...) توانای هاوبال گرتن وهل غه‌زل قه‌دیمی تر له ئه و دویای ناوچه‌یل کوردنشین دیرید.

ئه‌گه‌ر چه بازیگ له غه‌زله‌یل وه ته‌مامی له که‌می و عه‌یو پاک نین. وه هه‌ر روی غه‌زل - چ له شعر وردی وه شیوه‌ی گیشتی و چ له شعر باشوور وه فۆرمیگ تایبه‌ت - ناماده‌یی و شایسته‌ بوین ئه‌را پاراستن جیگه‌ی نوویای خودی نیشاندایه و دویرش نییه ک له ناینده - له که‌ش شعر نوو - یه‌کی له پر وه‌کاربه‌ره‌یل شعر نوو بوود.

* مسنه‌وی:

وهل وه هویر هاوردن ئه‌ی خاله ک توێژه‌ره‌یل مه‌سنه‌وی له چوارچیوه‌ی تایبه‌ت وه ئیرانییه‌یل زاننه‌ی ۱۳.

چوارچیوه‌ی زوورم شعره‌یل کوردی مه‌سنه‌وییه‌و ته‌نیا له‌ی ساله‌یل دویاییه ک له چوارچیوه‌یلی چوی غه‌زل وه‌یشه له وه‌تاره و کردن له شعر فارسی شعره‌یلی وه‌تیایه. ئه‌لبه‌ت له بویشه‌یل تره‌ک کوردی چوی سووانی وه کارهاوردن چوارچیوه‌یل مه‌سنه‌وی سابقه‌ی فره‌تره‌که‌؟.

چوارچیوه‌یل مه‌سنه‌وی (مزدوجه) له شعر عه‌روی ئه و قه‌ره وه کار نیه‌تییه‌ید وه‌ی له کوردی له باوه‌ت سیسته‌م قافییه‌به‌نی خودی وهل سروشت مه‌سنه‌ویا سازید وه له ئه‌ی زووانه‌ گه‌شه کردیه و کویزه به‌سیه.

له کوردی باشوور هه‌رئه‌و جووره‌گ زانیمن مه‌سنه‌وی یه‌کی له ده‌رفه‌ته‌یل

فره‌خاس وه‌تن و شعره‌یل دیرژه وه قه‌ده‌ر و پایه‌دار وه شومار تیه‌ید و هه‌تا ئمرووش هه‌م ک شعر کوردی ئه‌ی جووره‌ گوران گه‌ورای وه خودی دییه، هه‌وه‌مه‌ده‌وام له ئه‌ی چوارچیوه‌ مایه‌ گرید.

وه مه‌مه‌ر نه‌وین باوه‌ری وه دوواره‌وه کردن قافییه‌ی دیاری و سنوورنیشاتن به‌یته‌یل، مه‌سنه‌وی وه چوارچیوه‌ی تایبه‌ت هاوردگه‌ی شعره‌ی ئه‌لگه‌ردیه‌ید.

هاوردگه‌یل جیاوازی وه ناومایه‌یل ناشقانه، عاریفانه، شوورشی، تاریخی، ئه‌خلاقی، په‌روه‌ده‌یی وه ... له ئه‌ی چوارچیوه‌ ئویشیه‌ن ۱۵.

ره‌سم داسان دروسکردن له چوارچیوه‌ی مه‌سنه‌وی له یه‌که‌مین ساله‌یل وه دی هاتن شعر کوردی باشوور ده‌س وه پی کردیه.

شعره‌یل کورد ئه‌را وه‌گ سه‌ره‌تای هه‌ر شعریگ دیارود، فکر خاسیگ کردنه، وه‌ی شیوه ک پارچه‌ی دویم نیمه‌به‌یت وه شیوه‌ی نیمه‌ی له نیمه‌به‌یت یه‌کم دوواره‌وه و که‌ن تا وهل دروسکردن جیاوازی ریتمیک، بخوه‌ن له سه‌ره‌تای شعر بره‌سیده‌و، مه‌خله‌ز: وه باوه‌ یال ... سه‌رتا پا به‌رگش سیازخال دیم ۱۶.

به‌یته‌یل په‌خشوپه‌لای له شانامه‌ی کوردی وه جی مهنیه. نیشانه‌ی قه‌دیمی بوین وه کارهاوردن ئه‌ی چوارچیوه‌ی شعریه‌ له ناو شاعره‌یل کورد زووانه. هه

یه کوینه‌ترین نمونه‌یله نیشان ده‌ید ک شاعره‌یل وه وه‌تن مه‌سنه‌وی وه مانایل و باوه‌ته‌یل جیاواز وه شیوه‌ی مه‌ته‌ل و داسان نمونه‌هاوردن و هه‌وه‌ی جووریشه

مه‌سنه‌وییه‌یل وه باوه‌ته‌یل لیسکدار تاریخ شعر کوردی باشوور شوونه‌واره‌یلی وێژه‌یی چوی: رهم‌نامه‌ی روسه‌م و ئه‌سپه‌نیار - هه‌فت له‌شکه‌ر - روسه‌م

و سورا - روسه‌م و زه‌رده‌ه‌نگ دیو - که‌نیزه‌ک و یانزه له‌شکه‌ر - جه‌نگ نامه له‌عل پووش - جه‌نگ نامه یاقووت پووش - جه‌هانبه‌خش و قه‌یته‌ران دیو

- هه‌فت رهم روسه‌م - خسه‌ره وه خه‌رامان - که‌یخه‌سه‌ره و ئه‌فراسیاه وه ... ئه‌ی کوومه‌یله کورد وه شانامه‌ی کوردی خوه‌نه‌ی و ئه‌ی باوه‌ره‌ دیرن ک ئه‌لامس

خان که‌نوله‌یی، یه‌کی له سه‌رده‌ره‌یل سوپای نادر وه‌تییه و نويساسان ۱۷.

ک وه ته‌ئسیرگرتن له شانامه‌ فرده‌وسی نويسیایه. له ده‌وره‌ی ئینگه‌ زووان و وینه‌ی له مه‌سنه‌وی تویش گورانه‌یلی هاتیه.

ئەي گورانە وەر جەلە ھەر چىشىگ ئەنجام جوورچوورى باوەتەيل لە مەسنەويیە.
وەرەو لای وەينەي ئيشق و ئاشقى (تەغەزول) چين فەكتەر گرنگ ترەكە ك زووان
مەسنەوي لە زووان غەزەل نزيكەو كرديە.

ئيمە لە شوونەوارەيل شعەرەيل جاييل باشوور ئەي گورانە دوينمن. چوارچيوەي
مەسنەوي نە تەنيا خوەي لە قابيلەتەيل و دەر فەتەيل پيوست ئەي گەشەکردن
و مەنن ديرييد و ھەچوي گوزەيشتە تويەنييد وەر دەوام بوود. ژيان خوەي، لە
پەيابوين بازيگ لە چوارچيوەيل و جوورەيل ترەك شعر ھەم نەخش گرنگي
ديرييد.

سيستەم قافیەبەسین مەسنەوي ساكارت لە چوارچيوەيل ترەكە، وە جيگەي و
نەخش مەسنەوي لە شعر كوردی ھەم وەر جەلە ھەر چيشتي قەرزار ئەي جوورە
فەكتەر يگە.

چوو گەلای داران دەس خەزان باي
كەي بەقەرارم، من ساتي لە جاي
ماوام ھا وە لای خاوە بەردەوہ
مەخيزم وە دەس سووزەي سەردەوہ
گاگا مەكەفم دەساگەي داران
گا وە تووي جاجم وە پەنجەي ياران

وەلی مامەد ئومیدی - کارزان

دەبان (كولگ) دامە چەم
ھەوا داگر توي كەمي تووز و تەم
وہ يەواش يەواش دەوربين دامە گەيشت
خری دام ئەوبان چگا و كويەو دەيشت
وہ يەي جا وسا دوربين دە دەسم
قەت بو دە سينگ بار نەفەسەم
چەمەم كەفتە شار ويرانەي (ميران)
دلەم ناگر گرت رووحم بو حەيران
ناھ جگر سووز دەرچگ زە دەمەم
بوي وە لياوہي دوربين دە چەمەم
ئەو كوومە كوومە ماسە يان شنە؟
يان (ميران) ئەزیز شارەگەي منە؟

حشمەت لای مەنسوری - ميران

مانيشت وە كەور تەخت سولتانيت
خان چەمەنورەي سفرە ميمانيت
چوي باوەر بکەم تو ھەم چوي مني
گووشت گەمال پير وە دەنوئك كەني...

***

پووشانن چوي ئەور ئاسمان وە بال
زەمین سييەو بي دەلاشەيل دال
شاهين دە موولەق دەور ديا خوہشال
ھە لاشەي دال بي ئەلكەش گەمال

ئيرەج خالسي - شاهين و دال

له پهيدا بوين تا رووژ مهردن
دل گووش وه شاقه‌ی دهنګ سپاردهن
کهس نهیمه هه‌متاد له هووره کهردن
حه‌یف نه‌جهل ت زوی له‌ی خاکه بهردن ...

***

لایقه‌ن وه ت گران خه‌لاتی
زکر خه‌یردهن له هه‌ر ولاتی
نه‌غمه خوه‌شه‌گه‌د هه‌ر رووژ و ساتی
له به‌ین کوردان مایه‌ی حه‌یاتی

ره‌زا که‌رمی - وه یای نه‌لی نه‌زهر

* چوارینه (روبا‌عی)

گام نه‌نه‌وا نه‌ره‌یل نه‌ی چوارچیوه‌ی کوینه‌ی شعر فارسیه - ک له جووره‌یل
شعری له خوه‌یان دراو‌رتن ئیرانه‌یله فره‌تره‌ک مانایلیان عیرفانی و فه‌لسه‌فی وه
کاریان هاوردنه.

وه‌لی له‌ی ده‌روره‌ی سه‌رده‌مه نه‌گه‌ر چه له ده‌فته‌ره‌یل شعر شاعره‌یل جیاواز
کورد باشوور وه چوارینه‌یلی رویوه‌روی بویمن، وه‌لی نه‌خش هو‌یج کامیان له
چوارینه‌وه‌تنه‌یله نه‌وه‌قره بان تره‌ک له نه‌وه‌که‌ی تره‌ک نییه.

وه‌ختی شا‌کامی له زمسان برد گول
ناسمان ره‌نگین که‌مانی که‌رده وهر
چگنه چووپی سور بولبول، چه‌پ کوتان
نه‌ور لووتی دا له ساز گرم و هر

***

تا بلا‌چان ناسمان ری به‌له‌ی

پرز پرز نو‌قل واران هاته‌خوار
زار و زه‌وی چوی بال سه‌وز تاووسی
له هه‌زران ره‌نگ گره‌وسی چوی وه‌هار

***

وا له وینه‌ی جارچی هاوار کرد
قوشه‌ن نه‌ور تیه‌ریکی دارشان
هه‌ر له به‌رزی ناسمان نه‌ور تیه‌ریک
کوومه کوومه ئاو ره‌حه‌مت دارشان

***

وه‌لنگ گول وه‌ختیگ له‌رزی جور وی
وا له نوو گرتوگه‌و ده‌س سه‌ر چووپی
هه‌ر ده‌سی را خوه‌ی جیاتی نه‌له‌په‌ری
گول (فه‌تا پاشای) وه بولبول (سه‌ی سه‌ما)

***

باد چه‌ن مانگ رووژ گه‌رمی را شکار
وه په‌رانی سه‌رده‌وا هاتوگه‌ کول
له پروفه‌ی تیر کور هه‌له‌ت سزان
ئاگر بی دویدی میرکان گول

***

وه‌ختی له نوو هاتو سمووم سه‌رده‌وا
وا له وینه‌ی گورگ ورسگ لویلی
هه‌و له نوو وه‌لنگه‌یل زه‌رد و ه‌شک باخ
له بلینی تو داران چوو چنی

***

گورگ واران دی پاییز هه‌م له نوو
په‌رپه‌م خاک سییه کی‌شیکه ده‌یشت

وهختی ئزراییل پایز هاته ناو
چوی قهساوی خوین بولبول کرده تهیشت

***

وه له وینهی گورگ ورسک لویلی
باخهوان، بی دهسلات و دلنیا
نوورپگ دارهیل هسک و ئویشگه و
ههی ههناسی سهردمه لهی سهردهوا

حهسهن عهلی فه رهجی

* دوبهیتی

دوبهیتیش هه چوی چوارینه له چوارچیوهی کوینهی شعر ئیرانی وه هساو
تهید.

وهل دوبهیتی له گوزهیشته چوارچیوهیگ شعرهیلهمردمی بویه و تا ئاخهریل
سهدهی ههفتم زوورم له پیومر برکهیی وهتیايه(باباتاھیر ههمهدانی).

پیومر دو بهیتیهیل ههم له دریزی تاریخ تویش گوران بویه وه فۆرم ئمرووژی
دهرهاتیه.

دوبهیتی ههرحهن پیشینهی فولکلوریک وهل خوهیا دیرید وهلی له لای زوورم
شاعرهیل کورد باشوور وهل شانسا رویومروی نهویه.

نهئویشیای دیاره ک ئهگهر شاعرهیل ئیمه له باوهت دوبهیتی کار بکهن،
سهرکهفتنهیلی کهفیده دهسیان، ئهی چوارچیوه نوورسنهیل وهروه خوهی
کیشید.

وه له سهر یهوه دوبهیتیهیل په رته و کرماشانی، حه بیبه لای ستوده، فه رهاد
شاهمردادی، جهلیل سه فه ربه یگی وه ... وه شاعر ئمرووژی باوه ری وه خشن ک
چوارچیوهی دوبهیتی زینگه وه هاله سه رپا.

م کرماشانی و تو کورد بانه

له یهک دویرم و دویری دهرمانه
م له بان(په راو) و تو(ئه ربابا)
ئهری یهک ئاگری وا کهیم شهوانه

په رته و کرماشانی - په راو

هه ناسهی سهردم و رهنج بیومر وه خوهم
له ناو مال خوهم دهر وه دهر وه خوهم
سه رانهی پیری و دهر د نه داری
وه ئه و نازاریه ئاخه ر شه ر وه خوهم

په رته و کرماشانی- ئاخه ر شه ر

عه سه ل خوازم دو قه تره ها چه م تو
غه زه ل خوازم دو مسرع ها دم تو
دو ئوردی پرچ که و پیچیاسه و یهک
ک خوین بایگه رکاو په رچه م تو

حه بیبه لای به خشوده

ده یه ترسمه نوو بایتاو وه مالم
به یه تالان زمسان باخ کالم
بویته ئاگر و برشی ده جه رگم
بویته یاخی و بینه و رووالم

حه بیبه لای به خشوده

دو یار هم زووانیم من و خهم
رهفیق گیانه‌ی گیانیم من و خهم
وه ههر جا پا نهرم ها نهو نووای م
چمان ناوکه‌برانیم من و خهم

جهلیل سه‌فهره‌بیگی

وه گیس‌ت زالی‌نه‌ی ههر دو قولم که
وه زنجیره‌ی ده زلفت پاملم که
خه‌له‌ت کردم و هتم دووس تو دیرم
بیآ دوس وه سه‌رم نه‌لگر ولم که

جهلیل سه‌فهره‌بیگی

* پیوه‌ر شعر

پیوه‌ر تویه‌نیه‌ید نه‌نجام وسان گونجیای واژه‌یل شعر بزانیه‌ید. تویره‌ریل
له باومت په‌یا بوین پیوه‌ر یاوه‌زن، وه گه‌مانه‌یل و هزره‌یل جوورایجووری په‌نا
بردنه.
ئه‌له‌بت پیوه‌ر شعر ههر ملله‌تیگ گونجیایه وه‌ل تایبه‌تمه‌ندیه‌یل زووان نهو
ملله‌ته‌سه.

قه‌یدمی‌ه‌یل له تاریخ شعر وه روی مه‌مه‌ره‌یل پیوه‌ر، جه‌خته‌و که‌ن. وه جووریگ
کول‌ترین تاریخ ک وه‌ل خوه‌نین کتاوه‌یل نه‌قد قه‌دیم له زه‌ین منید، بیجگه له یه
نییه ک (شعر کلامیگه پیوه‌ردار و ...) نه‌فلاتون له جومه‌وریه‌ت و نه‌رستو له
بوتیقا پیویست بوین پیوه‌ر نه‌را شعر نهو یای تیه‌رن ۱۸.
خاجه نه‌سیردین توسی پیوه‌ر یا گیشان شعر له نهو رویه ک وه جووریگ خه‌یال
کردن بتواید، پیویست زانید و ئبن سینایش له تاریخ شعر دوای شهرت (خه‌یال

کردن) وه تایبه‌تی (پیوه‌ره‌یل) و بوینیان ئشاره که‌ید.
پیوه‌ر شعر کوردی برگه‌یییه. پیوه‌ر برگه‌یی تایبه‌ت زووانه‌ی‌لیگه ک له‌وانه گیشتیان
بی‌ده‌نگه‌یل کول، یا گیش‌ت بی‌ده‌نگه‌یل به‌رز و یا گیش‌ت نه‌وان بکی‌شیه‌ن ۱۹.
له پیوه‌ر برگه‌یی یا یه‌که‌یکه‌یی ژماره‌ی برگه‌یل نیم به‌یته‌یل وه‌ل یه‌کا
یه‌کیگه.

وه‌ل کولی، به‌رزی، یا کیشیای بوین برگه‌یل باس له سه‌ریان نییه. یانی برگه‌ی
کول تویه‌نید له وه‌رایوه‌ر برگه به‌رز یا کیشیای بوسید، ته‌نیا ژماره‌ی وانه بووده
باوه‌ت.

له شعر کوردی له هال سروشتی ههر نیمبه‌یت دا برگه دیرید ک وه دو ده‌سه‌ی
په‌نج گله‌یی به‌شه‌و بوون. دوای په‌نج برگه‌ی یه‌کم مقی کریه‌ید و نمجا په‌نج
برگه‌ی دوای ئویشیه‌ید. له نه‌ی جووره پیوه‌ریگ، برگه کیشیای ته‌نیا یه‌ی برگه
وه هساو تیه‌ید ۲۰.

ئاواره‌و په‌شيو سه‌ودام هان سه‌ر ده‌سم دامانت یا ئاقای قه‌نبر
ئا / وا / ره‌و / په‌ / شیو / سه‌و / دام / ها / نه‌ / سه‌ر (دا برگه‌یی)
ده / سم / دا / ما / نت / یا / ئا / قای / قه‌ن / به‌ر / (دا برگه‌یی)

بازیگ وه چه‌واشه‌ی نه‌ی چوارچیوه دوای برگه‌ی په‌نجم که‌سه‌ری زیای وه
پیوه‌ر چه‌سپنن ک شاید بتویه‌نیه‌ید نه‌وه وه جووریگ ئه‌لوژانن و په‌سه‌ن کردن
یا له روی ناچاری شاعر فه‌رزی بکریه‌ید، وه‌لی وه ههر هال له پیوه‌ر کیشه‌ دروس
که‌ید و بی‌توانا بوین نه‌رای وه هساو تیه‌ید.

فیر بوین پیوه‌ره‌یل فره ساده‌و بی‌زاهه‌ته. نه‌ی پیوه‌ره ساده‌و سروشتی وه
که‌سه‌یل حیا وه حیا له ههر باریگه ئیجازه ده‌ید ک له لی کلک وه‌ر بگرن و وه بی‌
شعر بویشن.

ئه‌بول‌قاسم لاهوتی شاعر ناو ئاشنای نه‌ی سه‌رده‌مه ک خوه‌ی له نه‌ساسا کورد
و کرماشانی بویه. نه‌ی جووره پیوه‌ریگ له ناو شعر فارسی ته‌جروبه کردیه ک
باوه‌ت په‌سه‌ن نه‌وینه وه له نوورسن فارسی زووانه‌یل بی‌ پیوه‌رن ۲۱.

* موسیقا و په‌له‌یل ئاهه‌نگزا له شعر:

ئەگەر فەكتەرمەيل ئاساسى لە پېكھارودن فۆرم زەينى شعر وینەيل خەيال بوود، پېكھاتەيل دەيتشەكى شعر لە ئەنجام کارابوين موسیقیيە.

لە نوورسنىگ وەفنیگۆر دەيشت یا زاهیر شعر فرەگەى وە پېوەر، قافیە، رزار وە وەتن یا کەلیمە دەس وە پى کەید.

نەتەینا پېوەر، قافیە و رزار لە چوراجپووی موسیقا قابیل بەراورد گرتنە، بەلکم واژەیل شعریش تا رادەى فرەیگ لەى کوومە گونجیەید.

زیای لە گرنگی هاوتا بوین بیدەنگەیل و ساکتەیل - ك وە عینووان(فاج ئاوايى) هەم لە لییان یای کەن - جیگەى هەر کەلیمەى لە شعر فرەتر لەوہگ لە ژیر حوکم دەستوور زووان بوود، وە موسیقا و ئاھەنگەیل شعر پەپوہندە.

لە لای تریشە موسیقی لە ئەلوژین واژەیل هەم دەس دیرید. شایەد ئەیەگ فۆرمالیستەیل روسی شعر وە(رەستاخیز واژەیل) خوہننەى، نوورسنىگ وە ئەى باوہتە بوود. چ یەگ واژەیل لە شعر لە نوو ژیانى پەیا کەن، ك وەل ژیان دەستووری و باوبوی وانە جیاواز بووت.

واقعیەت یەسە ك موسیقی لە وە دى هاتن شایستەیی و دەرفەتەیل نەخس گرنگی دیرید.

وہ نوورسن وە سروشت کولیان موسیقا، جیگەى کەلیمە لە شعر چەوہرى نەکریاس و یەى هەو وە ناکاوگیرە.

ئەى مەسئەلە وە دیاری کردن و خوہى نیشاندان واژەیل یا ئەلسان گیشتی وانە کریەید.

لە ئەى رویوہو کارکردن موسیقی شعر نیەتویەنیەید وە پېوەر یا گیان، قافیە، رزار و فرەگەى وە فاجەیل ئاوايى سنووردارەو کرد.

دوکتوور شەفیە کەدکەنى لە بارەى پېشینەى پەپوہندی شعر و موسیقا نویسیاہ: تویەنیەید لەیوا بوینیەید ك لە سەرەتا ئەى دوانە جیا لە یەك ترەكى گەشە کردنە و ئمجا وە یەکترەكى پەپوہستەو بوینە، وەلى خاستر و دروسترەك یەسە ك بویشیم لە سەرەتا وەل یەکا بوینە و ئمجا لە یەکترەكى جیاپەو بوینە٢٢.

شعر کوردی باشوور لە ئەى دەورە بازىگ تاییەتەمەندیەیل موسیقایی جیا وەل

خوہیا دیرید. ئەى تاییەتەمەندیە جارىگ پوہنىگە ئەرا شعر کوردی باشوور تا ئینگەیش وە جوورىگ شایستە و مەیدانى تويزینەوہ لە سەرى نەکریاس.

* شعر نوو:

شعر نوو کوردی باشوور لە باوہت جیاواز وەل شعر نوو ئیران دروس نەویە. شاعریل نووئویش(باشوور) هەم ئەزمونەیل وەرەو نوو چین شاعریل ئیران لەوەرچەو گرتنە وە هەمیش شاعریل کورد ئەودویا ناوچەیلش.

ئەو یایدان بایە باریمن ك پەیا بوین شعر نوو کوردی باشوور وەل دوزمەنى و قەپوقالەیل ئەوچەنەیا هاورى نەویە.

وہسەر یەوہ هەر وەو جورەگ کۆکتۆ(Kocteau) ئویشى:(رپۆرەسم و باوبوہیل و هویر و زەین ئیمە پەردەى سترەیل ئیمەن ك کاروبار و پېشھاتەیل لە وەر چەو ئیمە شارنەو چوى پېشینەى زەينى، تەمەلى سروشتى مەیەت ئیمە دەن. شعر ئشراق بیدەسودەسنىگە ك واقعیەت ئەوشاریای خەیدە وەر چەو ئیمە و دەرى خەید. شعر پەردەیل درید و گیشت چیشتیگ لە ژیر نویر پاکەوکهرىگ لە هەر سسىگ ، لویەت و پپەتئى کەید).

وہل گوزەيشت سالەیل لە سەرەتای شعر نوو کوردی یە دەرخەیمن ك کولى و بەرزى نیمەبەیتەیل لە شعر نوو تەنیا وە داواى باوہت و لە ناوبوین نییە، بەلکوو فەکترەیل ترەك چوى رەويشت سروشتى زووان و جویلەى وینەیل و ... هەم لەى مەسئەلە بەش دیرن. زووان، نوورسن و هاماج لە شعر نوو کوردی جار لە ئەو جوورە لە غەزەل و چواربەشەوبوین دوینیمەى/ کوپنەتر لە وەرچەو تپەید.

لە هەقیقەت شاعریل کوپنەگرا ئیمە وە مەمەر وەگ وە شعرەیل قالبی فیربوینە، شعرەیل نوو قەبول نیەگەن.

ئەى وەزەعە تەنیا ھن کوردباشورنییە بەلکوو(زەینەیل فیربوی وە قانونەیل و زەبتوہبەتەیل شعرکلاسیک لە رویوہروی بوین وەل نویسیایل نوو تاقەت و هویرەوکردن پپووست لەسەرى نیرن. لەى جارە ك ئەى نویسیایل بەرھاوردی

سالهیل هویره و کردن له باره شعر بویه و دیاره ئهرا ئه و جووره زهینهیل
 چوارچیوهدار و سنووربهسیای یه هه و له وهرايوهر ئهه همگه وشهه نوو وه
 تازه رویوهروی بوون، نهتویهنهیهه ئهرايان بفامیههید (۲۳).

ئهجا ئهه جوورهشعریگ ورده ورده ئهرا خودی جی واز کههید. بایه ئیعتزاف
 کرد ک چین نوو شاعرهیل کورد وهل شعر نووا هاودهه فرهتره دیرن.

ئهوان وه چهواشهه چینهیل وه له خوهیان دهرهت خاس ئاشناوه بوین
 وهل شعر نو کوردی داشتهه. بایخنهدان وه بینای شعر بایس بوود ک بازیگ له
 شاعرهیل نووبویش کورد له شعر نوو هه جار جارگیگ وه چوارچیوهیل کوینه
 ئه لگهردن.

وه ههر روی شعر کوردی باشوور هیمان وه بهتوهی و سفتی شایستهه خودی
 نه رهسیه. شایهه بتویهنی بوشیههید: ئیراد ئه ساسی ئهوان له یهسه ک کهلیمهیل
 باوهت وه کارهاوردنیان له مانای کهلیمههه خودی ئه وه دهشت ناتیه وه چوی
 قسیهکردن و دهمهتهقهه نادى مینید.

وهل ئهه هه مگه شوونهوارهیل شاعرهیل چین نوو وه نمونهیل لیسکدارگیگ له
 شعر نووا تهقیههیم، ک فره ئاوهختیداره.

وه شیوهی ئاگر مهردمهیل کوانه مردی پارو پیرار
 خوهزه و ئاگر و جاخ کوانهگهیل دلنیای جارار بویتاگ

وه شاخ دار هسک پیر وپوتار
 بهمهنیا چوزه تازه، وه لگه سزیگ

وه داخ و سهه برا روو
 خوهیشکه هاوار!

گ کوانگ سهرد و خاموشه و
 زهمین رزیاسه پای دار ...

جهعفه ر مورشدی

بیدهنگی وهره و خودی چریدهه
 ئاخ سینگم گلکووی قسیهگانهه
 تیهریکی ئاخلهه دایه و
 تهناهت ههرچی نور پاوا کردیه
 تووای لهی تیریکان بیدهنگه
 بچه سهه چیای بهرزى
 هاتگه هه ناسیگ
 قسیهگانم زینیه و بکههیدو
 له ههنگله پشی
 پر باوشی نوور دارم

عهلی بهخش رزایی

مالهگهه سهردهو

دلیم تیریکه

نهکوانگ گریگ

نه هاو دهنگیگو نه چهورپیگ

سهرم خوهلهکوو سزیان دله

دلیم جوور ههلهت

ئهرا یهه تک ئاو

شهق شهقهه بویه

زانم نهتهیههیدهو

ولام نیزانم

ئهرا شهه رووژ

له وهه خوهمهه و

(وسان) هاوور کهه...

فهتلائی ئهراهیمی

* له نووئاوهدان کردن و گورانکاری وینهیل:

شاعرهیل دوس دیرن دهنگهیل ناوخوهیان بهنودهیشته۲۴. چین خهیاڵ نهتویهنیهید بهشی له رزار ترهك بهشهیل شعر بژماریهید، بهلگوو ئهه چیینه کارکهرترین و گرنگترین فهکتهر بهشداریکهر له دروس کردن فورم زهینی یهه شعره.

وینه وهل ئیماژ شاعرهیل له راسی نهنجام کارکردن خهیاڵ له(وه نهساس جوهر شعر) له خهفتگهه زووانه.

ئهلبهت نهخش چین خهیاڵ له نوورسنهیل قهدهیمیهیل کهمتر باوهت هویرهو بوین وان بویه و ئهرا یهیشه له گوزهیشه وه جی رازانهوه کردن وه وینهه خهیاڵ و کارکردن ئهوه(وه تابهت نهخش ئهوه له پیکهاوردن و دروس بوین دویایی شعر) فرهترهك وه یهه زنجیره سهنعهتهیل قهشنگهکردن و وهتن له وهرچهویان بویه له هالیگ هوپچ یهك له سهنعهتهیل، بیوهگ له وهرچهو گرتنیگ یهه گیشهیهو بوین دروسکهر ری وه جییگ نهیوهید و خواهش هاتنیگ ك ههم له ری وه کارهاوردن سهنعهتهیل وه دهس هایتیه، فرهترهك لهوهگ زهین وهرو چوراچوو گیشهتی شعر بوهدید، تهنیا وه یهك یا چهن سهنعهت تابهت وهرو خوهی بهید.

بایه قهبول کرد، وهختی گرنگی پیوهر ئهرا مهیهتدان وه کارهاوردن خهیاڵ بوود، وهرجله وهگ گرنگی پیوهر قهبول بکهیم، چین خهیاڵ قهبول کردیمه.

خاجه نهسیردین توسی له(معیار الاشعار) وه خهیاڵ ئهنگیز بوین شعر ئشاره کهید:(ههر پیوهیگ له بهشیگ له خهیاڵ بوود...۲۵).

ئهلبهت ئبن سینا له دهرویهر دو سهده وهرجله خاجه نهسیر له کتاو(شهفا) شعر ئهه جووره تاریف کردیه:(شعر قسهیه خهیاڵ وهپا کهره ك له وهتنهیل پیوهردار و جوی یهك - له لای عهرو مقفی - وه بار هاتیه)۲۶.

ئهگهر هویرهو بویمن، دوینیم ك ئبن سینا ههم له تاریف شعر، خهیاڵ ئهنگیز بوین له شهرتیهیل یهکم زانید. خهیاڵ وه ئیعتبار یهگ سهرکبهنی وینهس، له شعر نهخشی لانیهوریهید. گرنگی خهیاڵ کردن له ئهه ئاستهسهك(جورج قالی) له کتاو(رهویشهیل شعر) نویسایه: وهختی شاعریگ له کار وسیدهو دی شعر

نیهویشید، وه رای من مهمهرهگهه یهسه ك دی وینهیل له پیکهاتن وسانهسهو وه سهرچاوهه هویرهش دی قوڵ نیهید. وه شیوهی ترهك ئاز خهیاڵ ئیمه سهرچاوهه ئهوشاریای و یهکمین خوهی له دهس دایه۲۷. وینهه خهلق و وه دی هاوردن شعر وه نهساس بنهماییل دهرکهفتی پهیوهندی ناوهین چیشهیل و وینهیهله خهیاڵ دروس له خال وه یهك رهسین و بهرخواردن زهینی دو یا چهن چیشهت جیاواز ناشکرا بوود.

"ئهزرا پانوند" شارع ئیماژیست ئهمریکی، چیشهتیگ یهه گریههی هویری و ناتفی له ئهه دهم له زهمان وهل یهکا دهربخهید، وینه ناو ناس.

رهخنهگر ترهك پهرده ئهونهرسین له روی تاریف پانوند ئهه جووره دهیدهو لا: وینه ئهلقهکردن دوچیشهت له دو دنیا ی جیاوازه، وه وهسیلهه کهلیمهیل له یهه خال دیاری.

ئهه دو چیشهت یا چهن چیشهت کریهید تواناییهیل ناتفی وه یا هویری داشتوونیش، ناشکرایه ك یانه له زهمانهیل و جیهیهیل جیاواز بوین وه هاوکار وینهیهی له یهه جی جهمهو بوینه.

توانای وینهسازی گرنگترین بهش قووهت خهیاڵ کردنه۲۸. وینهیل خهیاڵ له شعر کوردی له سهرهتا تا ئینگه قوناخهیل جیای ناسهو پیشت سهه خوهی.

ئهلگرتنهیل نهساسی له وینهیل له سهدهیل سهرهتایی شعر کوردی، سروشت بویه، وهل دویایی وهل دهس وه پی کردن شعر عیرفانی، وینهیلیش تویش گورانکاری هاتنه.

وینه خهیاڵ له شعر سهردهم کوردی جیههه شایستهه دیرد. ئاشناوهو بوین وهل شعر ئیران و دنیا یا وه ریورهسم وینهسازی، له خهیاڵ شاعر کورد ئهه سهردهمه تهئسیر گهواری نایه.

له نهقد ئمرووژی، ئیمه وه دو تیوری نهساسی بهرخواردیمه ك یهکی له وانه وه وینه تهکید کهید و تیوری ترهکیش له سهربنهمای زووان گرایه یه.

ئهه تیورییه رووژ وه رووژ لایهنگریلی فرهوهو بوون، زووان نهسپاو وهتن نهیزانن، بهلگوو ئهوه ئامانج شعر زانن، لهوهتنی دیاره ك وینهه خهیاڵ و زووان

هەردوگیان لە پێداویستیەیل شعرە و کەم گرتن هەر کامیان لە ئەی دو فەکتەرە بایس کەفتن شعر بوود.

وہل ئەی ھەمگیا ھویچ یەک لە وانە وە تەنیا یی نیتویەنید ئیجادکار بوود، تا بڕەسیگ وە ئامانج.

شایەد خاسترە بویشیمن زووان، ئەو جوورە ک مەردم فکەرە کەن، نەبایە تەنیا وە عینووان یە ی پەیوەندی یا ناوجیکەر وەتەن وە کار باوریەید، بەلگوو لە ھال وە کارھارودن ھەوہجە ی وە نامادەکردن و گورانیش دیرید و ئەی نامادە بوینەیلە و گورانەیلە بیچەک و چوین بایە وەل وینە ی ناشرکا و وینە ی زەینی شعرا بخوہنید و گونجای بوود.

گیشت کاروبارەیل یا ژیربانەیل خەیاڵ کردن و زووان وەرچلە وە دی ھاتن شعر مانای نەیرید و گیشت پەلەیل وینە یی و زەینی یە ی شعر وەل یەکا و شایەد ھاوژمان یە ی شوورش زەینی بننەو پشست سەر، تا شعر چوارچیوہو فۆرم دوایای خوہی بگرید ۲۹.

لە لای ترەو وینەیل خەیاڵ ، کلیل ری پەیا کردن وە دنیا ی زەینی شاعرە و ناسین خوہیشی ھەس، ئەرایەگ شاعر لە کار خوہی نەجابت داشتوود، تەنیا لە ئەزموون و ئاز خەیاڵ کردن خوہی ئەرا دروسکردن وینەیل خەیاڵ کلک وەر گرید و ئەوہگ تیریدە دی، زادە ی ھەست و ئاتیفەو ئەزموون و لە ئەنجامیش ئاشکراکەر کەسایەت و ھویرەوکردن و فامینەیل ئەویە.

وہ لە وەر چەو گرتن ئەی خالە ک نەقد شعر، لە ری تەماشاکردن وینەیل خەیاڵی ک شاعر وە کار ھاوردیە، وە خوہنن کەسایەت یا کارەکتەر و فەکتەرەیل و بارودوخ رۆحی ئەوی ک بویسە مەمەر وە دی ھاتن ئەی جوور شوونەواری، وە لەیوا رازننەوہی ۳۰.

بایە قەبول کرد ک شعر نوو کوردی جیا لە ھاماج شعر نوو فارسی نییە. ھەتا شاعرەیل ک جاروہ جاری شوونەوارەیل خوہیان(وہ وینە دەژ و ئاشکرای رویوہروی بویمن) وە دویربینیەو کار کەن و ئەلبەت چراخ مەکتەب شعر فارسی لە ئەی مەیدانە ھەرگیز وەرەو کوورەو بوین نەچیە و ھاوگام وە نوورسن وە

زووان دالگی شاعر کوردی باشوور وەردەوام ھە چوی چراخیگ لە دەریای شەپول خەیاڵ وە قەدرگرتن ئەو پشستکارەگ ناننە. ئەو یای ھاوردن ئەی قسیە ی ئەزرا پائۆند ک ئویشی: (ژیر تەئسیر ھەر شاعر ی وەرچلە خوہد تویەنید بوید، وەل نە ئەو جوورە سادە دل ک کەسەیل ترەک لەی قەرز گرتنە خەوہردارەو بکەیدو یا کۆششی لەیوا بکەید ک بشاریدەوہی).

ئەرا ئەو دەسە لە شاعرەیل ک وە نوورسن و گرنگیدان وە باوہتەیل شعرەیلیان توینەید ئەی ئەنجامە دەر کەفید ک وە جووریگ کۆپی گرتن لە شعر فارسی و یانەو شوونەوارەیلەسە، گونجای لە وەر چەو تیەیدو بایە بویشیەید: جی داخە ک بیریگ تەمام ھووش خوہیان کردنەسە بەخت ئەرا لە تارەو کردن. وە چوی ھەر وەتارەو کەریگ لە پەیرەو کردن ھویچ نەوسانەسەو!

قەبول کەیم ک گیشت شاعرەیل پشکەفتگ ئەر ووژی ئیمە، ھەر یەک وە گە ی خوہی، شاعر ی سەرکەفتگ وەرچلە خوہی داشتیە ک ھەر چوی ئەو شاعرە لە شعر ئەوی نوسخە ئەلگرتنە.

وہل، تەنیا ئەوانە ک ری ناسینەو، وردە وردە وە ری تاییبەت وە خوہیان گام نانە، سەرکەفتنە. وەختیگ ئەی جەم گەورای دوسدارە ک بیریگ وە زووان تا رادە ی سەرودخوہی، بازیگیش وە زووان نەئەو قەرە سەرودخوہی وەل وەل شعریگ جار سەرکەفتگ و باش و گروپیگ وە داشتن دەر و نیگ ک دەسکەفت ئەوہ پەییەنی کەم تا فرە ی واژەیل قەد راسەو کەن، چەو ئەلاوردن شعر کوردی باشوور رووشنتر دوینم. وە سەر تەمامی ئەی باسەیلە ھەرئەو جوورەگ ئالدۆس ھاکسلی ئویشید: (شاعرەیل ک لە بەن داگرتنەیل تازە نیین و یە وە خاستر زانن ک ئاز خوہیان لە میلکان نویسیای و قەلەمەرەو خوہیان وە کار بوەن، ری وە جییگ نیەوہن. جیھان وە ئازەو ھن شعرە وەل یانە لە وە چەو نوبقاننە). مەبەس ھەئەو کەسەیلەنە ک ناسنامە لە شوونەوارەیل ئەوان بەش کەم دیاریگەو وە داخەو ری وە چەواشەو گرتنەسەوہرو، وە بیری چینیە.

وہ ھەرھال شعر نوو کوردی باشوور ھە چوی یە ی ئەلقە ی بەھادارە ک تویەنید شعر کلاسیک وەل شعر سەردەما پەیوہند بەید.

شعر نوو كوردی باشوور له وینه‌سازی فرترهك وه شعر نوو فارسی نوورسن دیرید تا ئەو دویای بویشهیل زووان كوردی وه له سازین وینهیل خه‌یال له شیوازهیل وه‌ته‌نی ئەی زووانه فرترهك كه‌لك وەر گرید.

ئه‌لبه‌ت بریگ رازانه‌وهیل تازه‌یش ك له خه‌فتگه‌ی ئەی بویشه په‌روه‌ده بوین، له گوزه‌میشه ئەوقه‌ره نه وه نه‌خشیان و نه وه پییان به‌ها نه‌ریایه، وه عینوان سیمبولیگ له راسییه‌یل ك ئیماز(وینه)یل زوورم قه‌شه‌نگ و دل‌به‌رن وه باوه‌ته‌یل وه‌تیای زیایه‌و بوود.

له گرده‌و بوین رازانه‌وهیل جیاواز و جی‌گرتن هه‌ر یه‌ك له خالیگ گونجیای له زه‌مان و جی‌زه‌ینی، وینه‌ی قه‌شه‌نگی فۆرم گرید.

هه‌ له ئیواره

خه‌م وه ته‌ور گۆل دهمیگه‌و

هلاماتم تیریدو

گۆرای گۆر

ده‌ی له ساقه‌ی كلوور گیانم

منیش هه‌یتاهه‌یت

خوزه‌یه‌وه‌یل كه‌و سزئموو

كه‌مه په‌ته سوو

نه‌مه بان زه‌خمه‌یل قویلموو

وه دهر شعره‌یل قرمز ئه‌لیپچمان

شه‌وه‌کی،

خه‌م، وه ته‌ور گۆل دهمیگه‌و

شه‌كه‌تو له‌كه‌ت كه‌فتیه‌و

دار گیانم

له ژیر بار خوزه‌یه‌وه‌یل كه‌و وه شعره‌یل قرمز

سه‌ر چمانیه!

مه‌سعود قه‌نبه‌ری

ئه‌را ناو واز كردن ئەی شعره تویه‌نیه‌ید له ره‌وانگه‌یل جه‌لیل ئاهه‌نگه‌ر نژاد به‌هره‌گرت(كوومه‌ی واژه‌یل و پیکه‌ته‌یل ك فۆرم ده‌یشتیان ئەی شعر سازینه، له لایل جیاوازه‌و قابیل نوورسنن.

پیکه‌ته‌یلى ك له ئەی شعره‌هاتنه، ئەرا بخوه‌ن تازه‌گی دیرید و ئەی تازه‌گییه‌ خوه‌ی، له فه‌كته‌ره‌یل پوزۆتیف فۆرم ده‌یشتی ئەی شعره وه هه‌سته‌و تیه‌ن، شاقه‌ی كولوور گیان، خوزه‌یه‌وه‌یل كه‌و، شعره‌یل قرمز و ... ك جار‌جاریگیش بونه مه‌مه‌ر یه‌ی وسان یه‌هه‌و ئەرا بخوه‌ن ك ئەی"وسانه" خوه‌ی، كه‌كایه‌ت له نوورین نوو شاعر دیرید و له جی‌خوه‌ی به‌های ئەرا شعر وه هساوتیه‌ید، وه‌ل جار وه‌ختیگ واژه‌یل ئەی شعره وه ئاسانی یه‌ی رزاربه‌نی سروشتی له لوی یه‌كیش و سیه‌ن:

نه‌مه بان زه‌خمه‌یل قولم... له گیشتی، شاعر وه به‌هره‌بردن له واژه‌یل ره‌سه‌ن، ده‌ژ و پیکه‌ته‌یل نوو فۆرمیگ سه‌رکه‌فتی له ده‌یشت شعر ده‌رخسیه. ئه‌گه‌ر چه به‌هره‌ی تمایگ له رازانه‌وه‌یل ده‌می تویه‌نس ئه‌و له یه سه‌رکه‌فتی تره‌ك نیشان به‌ید، فۆرم ژنه‌فتن ئەی شعریشه وه‌ل ته‌ماشاکردن وه دوواره‌وه‌و بوین قاج(ه) و بازیگ تره‌ك له قاجه‌یل تا راده‌یگ دلنشینه. وه‌ینه‌یل ك له ئەی شعره هاتیه، قه‌شه‌نگ، ئمرووژی و قابیل برارود گرتن،

خه‌م، وه ته‌ور گۆل دهمیگه‌و

شه‌كه‌تو له‌له‌ت كه‌فتیه‌و

دار گیانم

له ژیر بار خوزه‌یه‌وه‌یل كه‌و وه شعره‌یل قرمز وه ... په‌یوه‌ندی ناوه‌ین وینه‌یلیش قه‌شه‌نگه. وینه‌یل پله پله، بخوه‌ن وه‌ره‌و بان كیشن و ئەوی تا بلینه‌یل شه‌وه‌کیانی جوان رینمایي كه‌ن كه‌ ئەی کاره تویه‌نید سر سه‌رکه‌فتن شاعر له وه‌دی هاوردن وه‌ینه بوود.

* نواز تاریخ

نژادی

تہنیا مہل رووژناس

وہ گشت زووانی

لہ گشت دہورانی

گورانی چری!

تا ماچ ہاوار "گلاڈیاتور" کرد

بلنترین بہیت ہماسہی خوہراوا

ناو نریا "ئسپارتاکوس"

خہندہ ئہرای خہندہ ئہلگر

نہ مہر گ بان دار شوورشی

یا شکان تہز دل "سزار"

شالو کتوپر "لژیون"

ئہرا کوشتن ژارہ

نہ ئسپارتاکوس زید وہ کوول

ک چاودیلی

سوورد قیام ہزاران "بہردہی" بی و

نواز مہنجنیق تاریخ

دہر ہہر مال کوتی

بزہ خہنہ نژادیخواز

ہیمان، ناوی چری

ہزار کہلاوہی خاپوور وہہار و واران

ہزار تیہریکی تن تیژ سلادر

ہزار دہنگ چروسای لہیرہ وہر سہوز

ولات سہردیگ نیقہلتووز لہ ئہزرہتہیل رویتہل سہر پہتی ...

جہلیل ناہہنگہرنژاد، دہروچ دو

حوکم شعر، حوکم وینہکیشانن پہیکہر تراشین و ناہہنگسازہیہ ... شاعر یہی جار، لہ زووان وہ عینووان وہسیلہ دویرہ بوود و یہی جار ئہرا ہمیشہیش شیوہی شاعری ئہرا خوہی ہیلید و وہ دہس تیہرید، یانی شیوہی ک کہلیمہیل وہ عینوان چیشتی زانیدان، وہ عینوانیگ لہ نیشانہ۳۱. لہ شعرہیل ناہہنگہرنژاد وہ نمونہیل قہشہنگی لہ سہنعت دیاری کردن روپوہروی بویمن.

وہ تاییہتی لہ پارچہی لہ ژیر لہ شعر "قہلا کہیوانوو" دیاری کردن چین مہرکہزی دروسکہر شعرہو بار مہبہس شاعر کیشید.

سہد ہزار سال سلوک / لہ ئہو دويا / ئیرنگہ / تا بلاچہیہگ

دہی / تا گرمہہرپگ کہی / ہزار جنازہی قژن قژن / بی

قیژہ / بی ئاخ / بی وانگ / تینہو سہر خہیال تہمام ناوہیل دنیا ...

ناہید موحمہدی لہ شعر "دہروہچہیل شہکت" وہ دیاری کردن دہروہچہیل شہکت وینہی قہشہنگی وہ دی ہاوردیہ.

دہروہچہیل شہکت

تووام مہتل ئہرادان بویشم

وہ زووانی رووشنی ئافتاو

وہ لاوہ لاوہی نہرمی واران

پارچہچنین پلہیل لہ شعر نوو و سفید ئہو جوورہ وہ ہویرہکاری و زانین لازم شیوہکاری کریایہ، تویہنید فرہ لہ قہشہنگیہیل شعر بکیشدہ روی بخوہن و بژنہویشا.

ع. فہیلی

ئەى شعره له پارچه پارچه بوى، هساو كرىاى هاوهلىا و ئەى پارچه وهو بوينه له ئاوادان و دروس كردن وىنهىل نهخش لا نهورىاىگ دىرىد.

زىمانه و / شهواره و / كرىوه،

وهفر / لى ناسه دهراوهوه

يهكى / گورمىچه / گوراي گور

دهى له رو دهره چه گه: / - ((ها! / خاوهن مال! / ههسه دان؟؟))

رىوار بى په لامارىگه؟

يا خه م بى كه سىگ؟

نيه زانم!

مهسعود قهنبه رى

يا ئەى شعر ع، فهىلى:

فره وهخت / راز دلّت / دهرمال / كوتى

بزهت / چوخار / له چاو / كوولا / بهسى

خه نهت / رووح / ئەلكزنى

فره وهخت / نارزووت / له عشقستان / جى گرى

نازو لارمت / له خه يال / باله و گرى / باله و گرى

كوتان، بهسان، ئەلكزان، باله و گرى ... له بهش ئەى جووره پارچه و كردنى نيه تويه نيه يد نيشان بره يد.

له گىشت ئەى كاره يله له لاي مانا و باوته و ورده ورده و دوىاى يهك ئوئيشه يد، له لاي تره و له دوىاى وه ئاسمان بلىنه و بوين (له خوار و مره و بان) له ئەنجام يه كه يل ك ناويان هاوردىم جيا وه جيا وه له ژىر يهك نوئيشه يدن نه له يهى خهت. وهى مانا و سانه يل و شكىانه يل له ئەى شعره بار مانايى و مهنتىقى كىشن.

رهخه گره بلى چوى سارتر، كار شاعر چوى كار نىگار كىش زانن. رووح جوانى و قه شهنگى تواسن شاعر زهين ئەوى و مره و فۆرمه يل و رهنگه يل جووراي جوور كىشنىد.

روى له ناو كردن وه رهنگه يل له شعر شاعر هيل نووئوئيش باشووريش گه شهى

كرديه. يهكى له باوته يلى ك شعر كوردى باشوور - وه تايهت دوىاى سهركه فتن شوورپش - وه پى بهه اى درياس، مهسئه لهى (زووان دالگى) بوى.

له رووژگار دهسلات شاي ئيران ستايش له زووان كوردى هه ر چه ن نه كرىاى بوى، وهلى ئەگر چه شعره يگ له باوته بوهتيا، دهرفهت بلاوه و بوين نياشت.

دوىاى شوورپش مهيدانىگ كه م تا فره باشى ئەرا روى هاوردن وه باوته يل قه ومى وه تاريخى وه تايهت - مهسئه لهى زووان دالگى - وه دى هات.

وهلى هوپر خاس بوين و جياوازى ناوهين كوردى و فارسى هه وهرده وام سايه خسويده بان شعره يل. وه جوورىگ شاعر كورد باشوور، خودى وه كورد زووان خونه يد.

هه م همى دارم ده دهرگاي يه زدان

ها هه ر كشوهرى كورد و كورد زووان

دايم سه ربلىنو خواهش و خوره م بووگ

شه ر دشمنه يل ده سه رى كه م بووگ

ئارام ئفتخار تو يهس ك "كوردى"

ئو نام "كورده يل" وه نىكى بردى

شانازى وه كورد، عه باسى ئارام

له هالىگ ك هوپى سنورى ببجگه له زووان و فرههنگ نيه تويه نىد سه رحه د راسگانى كورد دىارى بكه يد. ئىنگه فرهى شاعره يل باشوور وه لايهنگرى له زووان دالگى خوهيان ئەلسانه.

تى. س. ئەلىوت زه مانىگ باس له بارهى ئەرك جهمگايى شعر نوئىسئد: شاعر له قوئاخ يه كم له ورايوهر زووان و ئمجا له وهرايوه ر جهمگا بهرپر سه. ئەوى بايه رىز ئەرا زووان دانهد و له گه شه كردن و كويزه له بهسىنى و بلاوه و كردنى كوومهك رهسنى بوود.

شاعر سه رده م باشوور ئەى بهرپر سياره تى خودى جوى خاس زانسيه.

تهمام گيانه گه م "ئىلام" ئەگه ر ئەرزى وه قوربان ت

هه‌ناسه‌م که‌م وه قوربان هه‌ناسه‌ی گهرم "میهرانت"

***

ئه‌گهر بيشم، ئه‌گهر نه‌يشم، ته‌مام مه‌ردممه زانن

به‌هسته، عه‌مبه‌ره، عووده، بوو چه‌لتويك "شیروانت"

جوانه‌یللی ك په‌ر په‌ر بين و په‌ر گرتن وه‌راو پاکی

ده به‌س خوين جوور گول پاشين هه‌له‌ت كردن وه مه‌يدانت

***

ئه‌گهر خوازی خوهشی بينی خودا فيشتر بکه‌ی هه‌ر سال

قه‌تار پاوه‌کووچه‌یلت ك ناوای خه‌ن ده ميركانت

مه‌يسم دادخاه، ئيلام

شيوه‌ی په‌روپاگنده يا جارکيشان ئه‌را زووان په‌که‌ی گيشتی کورد و له ناو چين بويشه‌يل گيروگرفت تره‌ك بئ چاره‌سه‌رييه، وه‌ی جووره‌گ نمروو له ناوچه‌یللی باو بوود و له ناوچه‌یللی وهل رفلکس نيگاتيفا رويوه‌روی بويه، ئه‌ی مسئه‌له رووشنه‌ويره‌يل باشوور خسيه‌سه ناو په‌زاره‌و نگرانيه‌و.

له هالینگ وه‌يه‌کا ته‌قيان بنه‌ره‌تی روشنه‌ويره‌يل وهل گوزه‌يشته‌يا هه‌رگيز ئه‌ولانان يه‌ی جاره‌کی، ول كردن گوزه‌يشته‌نييه، به‌لکوو تويزينه‌وه‌ی دياکتیکی و ره‌خنگرانه له گوزه‌يشته و ئه‌لوژين و ئه‌وخاون كردن ئه‌وی به‌شی له گوزه‌يشته‌يه ك هي‌مان پايه‌داره‌ی و چوارچيوه‌ی خوه‌ی پاراستيه و له په‌يوه‌ند وهل ئاينده‌يا، پينه‌ی نا‌جوور نييه ۳۲.

ره‌سول حه‌مزه‌ئوف شاعر ناودار داغستان له كتاو(داغستان من) نويسايه:(ئه‌گهر بزانه‌م ك سوو زووان دالگی مرید، ئاماده‌م، هه‌ ئينگه‌ بمرم). هاوسان ك شاعره‌يل وهرجله ئيمه ئه‌را وه‌تن كوردی قه‌در و پايه دانانه شاعره‌يل نووبويش ئه‌ی دوه‌ره‌يشه‌ کوتايی و قوسوور نه‌يتوان بکه‌ن.

ره‌نگين تر وه‌ گشت / عشقم له بوو خاك رهم مه‌يه / زووانم وه‌ هه‌راج كوشی /

له دار مه‌يه / بوو خاكت / هه‌ناس / دوست داشتن / له باوه‌ش گرتگه / ئه‌ر هزار ماچ تيه‌نگ و مي‌ه‌نگ / ته‌که‌و بيه‌نه‌ گونای که‌و ئاسمان / له پاييز نوورسنت / هووره‌ی واران / هيچ ناخوه‌نی / هيچ ناخوه‌نی

بوو خاك. ع، فه‌یلی

زاهر سارايی له باره‌ی ئه‌ی شعر ئويشی:(ئه‌ی چنه‌ ئشاره‌ وه‌ تاريخ و فه‌ره‌ه‌نگ و ويژه‌ی كوردی، شايه‌د ئه‌را بخوه‌نه‌يل كورد ئه‌و دويای ناوچه‌يل تازه‌گی ئه‌و جووره‌ی نياشتوود، وه‌لی وه‌ له وهرچه‌و گرتن هه‌لومه‌رج باشوور و ناوبه‌ر داشتني ك وه‌ زوور له ناوه‌ين ئينگه‌ و گوزه‌يشته‌ ئه‌ده‌بی و فه‌ره‌ه‌نگی دروس كرياس، شاعره‌يل له هه‌ر دره‌فه‌تيگ و فؤرجه‌ی وه‌ته‌نيگ ئه‌را وه‌تن يا به‌يان ياده‌وه‌ری تاريخ كه‌لك وهر گرن).

نوورسنيگ وه‌ باوه‌ت شعر له باشوور قسيه‌ی دريژداوانيگه‌ ك ناوه‌ختيه‌ باوه‌ت باس، دمه‌ته‌قه‌ی شيه‌وكردن و نويسيانن بگريده‌يه‌و وهر.

هه‌ر ئه‌و جووره‌گ وهرجله‌ يه‌ وه‌ كولی وه‌ پئ ئامازه‌ كريا، باوه‌ت(ژن)پيش له باوه‌ته‌يل وه‌ لای چين شعر كوردی باشووره‌.

له شعر باشوور ژن فيشتر له قه‌واره‌ی(دالگ) روی خوه‌ی نيشان ده‌يد. كه‌م تر كوومه‌ی شعريگ كه‌فيده‌ دمس ك له ئه‌و شعره‌ يا شعره‌يله‌ وه‌ دالگ تايبه‌تی نياشتوودو ئه‌لبه‌ت نيه‌تويه‌نيم ئه‌ی داوا بکه‌يم ك ئه‌ی جووره‌ رويكردنيگ گيشته‌يه‌و له ته‌ماشای تاريخی ريشگ دي‌ريد.

زوورم شاعره‌يل سه‌رده‌م كورد باشوور وه‌ باوه‌ت جه‌نگ روی هاوردنه‌ وه‌لی شيوه‌ی ره‌وانگه‌يان جياوازه‌:

مه‌يمگ ! تو ماوای ئيل و ئيلخانی

جای به‌زم شه‌وه‌يل" دهوره‌ مي‌مانی"

جای تفه‌نگچيه‌يل چالاك و ته‌لان

شكارگای قه‌بيم شه‌وليزگه‌ی مه‌لان

سان و سهر بهرگه‌ی گهور مالانی
مه‌ی‌مگ ! چو وه دەس دوژمن تالانی؟

وه‌لی مامه‌د ئومیدی، ئه‌را مه‌ی‌مگ

له‌ رووژ جه‌نگ / شه‌ش دانگ به‌ش / دوژمنی بو، وه‌ مه‌یدان مین / وه‌ رووژ
ناشتی / فه‌ورسان‌یگ بو و چه‌ن شه‌هید / له‌ی ده‌وران بی‌ ده‌نگیه / شه‌ش دانگ
به‌ش / له‌ی خیاوانه‌یل ه‌شک و په‌تیه / بی‌ کاریه و ئاواره‌گی

★ع، فه‌یلی، به‌ش

سروش‌ت و ئیشق له‌ باوه‌ته‌یل د‌پ‌رینه‌ی شعر کوردی وه‌ تایبه‌تی باشوورییه. فره
له‌ ناوه‌رۆکه‌یل دل‌داری "جیا له‌ ئیشق خاکی" یا ناسوتی و ئیشق ئاسمانی یا لاهوتی
خوه‌ی باوه‌ت تره‌ک تویه‌ن‌ئید بوود.

وه‌لی سروشت به‌ش فره‌ی وه‌ عینووان لی ئه‌لگرتن وینه‌ی خه‌یال باوه‌ت برارود
گرتن بویه.

خوه‌زه‌یم ئه‌و ساعه‌ته‌ وه‌خت خوه‌راوا

خوه‌م و خوه‌ت بیم چوی دو که‌وک ته‌نیا

کشه‌ی وا بای و کزه‌ کردن خوه‌ت

چه‌فه‌ی چه‌ق چروو له‌ بان کوولا

په‌رته‌و کرماشان- خه‌وراوا

خوه‌زه‌یه له‌ ئی ته‌نیای یه‌ بایده‌و درایم گشت که‌سم
گا هه‌ی گ بایدن به‌زه‌یند وه‌ حال زارم گشت که‌سم
ئمشه‌و فره‌س دهر‌د دل‌م یه‌ی ئاسمان ژانم ئه‌زیز
بیلا ته‌مام دهر‌د خوه‌م هه‌ور هه‌ور بوورام گشت که‌سم
چوی جار جارن دی که‌سی نیه‌تیه‌ی بنیشیدن وه‌ لام
م چیمه‌نه‌گه‌ی پاولا‌ی وهر‌ز وه‌هارم گشت که‌سم
یه‌ی ده‌ف زه‌لان، یه‌ی ده‌ف شه‌مال، یه‌ی ده‌ف چه‌په‌ وا ده‌ید له‌ لیم
یه‌ی وه‌لنگ سه‌ونزی دی نه‌مه‌ن وه‌ شاخ دارم گشت که‌سم
ئمروو گ دوینید هه‌سم یه‌ی ده‌ف نیه‌نوورپیده بیم
هه‌نای گ چه‌وه‌ری رووشنی بیم فره‌یش شه‌که‌ت بومه‌ت بویش
راسی گ دی که‌ی تیه‌یه‌ی وه‌سه‌ر عمر شه‌وارم گشت که‌سم

ره‌زا مه‌وزوونی

ئه‌وسا ک مه‌ی‌مگ شووخ و سه‌رشار بو

ئاو گو‌له‌م زه‌رد جیی مارگ بار بو

بریه‌ی شال و شه‌نگ و فه‌تار بو

ولا‌ت نه‌ په‌نجه‌ی مه‌ردان کار بو

قوو قوو سه‌یادان چاک و ته‌لار بو

دایم کاره‌وان سه‌فه‌ری شار بو

وه‌لی مامه‌د ئومیدی، مه‌ی‌مگ

هەر شهو له زولفی مۆتەسل ئەفسانەمە ئەفسانەمە
لەزەوق ئەو زنجیرە دل، دیوانەمە دیوانەمە
وەی گووشەئێ تەنیاپیه، کارم قەدح پەماییه
هەر ئی دل سەوداییه، پەیمانەمە پەیمانەمە

***

ئەئى ئاشنا غەوغا مەكە یی ئاشقە رسوا مەكە
رازم وە دل ئفشا مەكە، بیگانەمە، بیگانەمە
لەئى مۆلكە "تەمكىن" دلېكەن بايەد بچېمن پەئى وەتەن
غروبەت وە ئابادی نەمەن، وێرانەمە، وێرانەمە

كەرىم تەمكىن كرماشانى، ئەئى ئاشنا

*ناو مایهئى شعر:

فره له موناقتشەیل و وەگژاچینەیل ئەدەبى وە جووررېگ وەل پەل و بەش
ناوەرۆكا پەيوەندى دېرن.

بەرېگ واجب بوین هاوئاھەنگى ناوەین ناوەرۆك و لەناوبوین لە كەژاوەئى ئەرا
گورائەیل و ئالشتەیل لە مەیدان قالیب و موسیقای شعر گران. مەمەرېگ
وەرچلەئینگە ئویشەیل شعر نوو، ئەرا شكانن قالیب و رعایەت نەكردن
دویزبوینەیل نیمەبەیتەیل لە شعر راسەو كەن، ئەئى تېكوشانە ئەرا لە یەك
نزیكەو كردن ناوەین ناوەرۆك و دەموچەو شعرە. ئەلبەت جاریش برارودەیل
رادیکال وە مسئەلەئى ناوەرۆك - شعر تا نزمى شوعار چوودە خوار. شعر بوود
رزارى ۳۳.

وہ ہەر چارەئى بەش ناوەرۆك یەكئى لە بەشەیل و پەلەیل پېكھینەر شعرە و
بالبەسین یا ئازادى شاعر لە ئەلۆزانن باوەت هوېچ گورانېگ لە ئەساس رویدای
دروس نیهكەید.

وہ لەوەرچەو گرتن جوورایجوورى و فرەبى باوەتەیل ك تویەنن لە ناو شعر
بوون، ناوەرۆك تویەنئید گورانېگ كەم لە بینای شعر وە هساو باید.
هەلومەرج جیاواز سیاسى، جەمگایى، هەرىمى و كەسى لە پېكھاتەو دروسكردن
ناومايەئى شعر بەشدارن، وە جووررېگ ك جار شوونەوارەیلئى لە یەئى هەوزە یەك
زووان وەتیاپە وە مەمەر هاوپەيوەندى وەل ژيانگەئى جیاواز لە باوەت بن مایەیل
وہ تەمامى وە یەكا جیاوازن.

وہل خوەننن تاریخ شعر ئەودویای زووانەیل تویەنیم ئەئى هەقیقەتە وە روشنى
بفامیم.

ئەلبەت ئیمە شعر بویشەیل جیا وە حیای زووان كوردى نەبایە تەنیا وە
عینووان شعرى هاووزووان بوینیم، وە ئەئى مەمەرەگ فەكتەرەیل ریشەدار
مەزەوى و تاریخی و فەرھەنگى ئیمە وەل كوردەیل ئەو دویای ولاتەیل پەيوەند

دهیڤد و ئەهی په یوه نډییه وه نزیکی ناومایهی شعر کوردی له ههر یهك له ئەو ولاته یله وه ئەنجام رهسییه.

وهل ئەهی هه مگه ته نیایی و جیایی چهن سه دهی دو یاییه و زال بوین دهسلات سیاسی - جه مگایی ناوهین ئەهی چهن ولاته، بایس بویه شعر سه ردهم کوردی باشوور و ئەو دو یایی ناوچهیل کوردنشین تا راده یگ له یه کترهك دویره و بوون.

وه راسه ئەهی دویره، وهل برارورد گرتن وه ناوه رۆك شعر ئەهی بویه یله وه خاسی ههست وه پئ کر یه یه.

کۆروش هه مه خانی له شاعرهیل سه ردهم کورد له باره ی شعر کوردی سورانی ئویشید: (دهسلات زووان نایدۆلۆژی، جه وه ههر شووندهس شعر کوردی كه مه و کردیه. په یمان داشتن له شعر کوردی وه گیشتی وه ئەهی زووان ده رخنه ی و جه وه ئیسه ی ئەهی له باز نه ی له دلاره وکیه ییل جوگرافیایی سنوورداره و بویه، شعر کوردی هیمان نه تویه نسیه ئەهی سنووربه نیه ییل نایدۆلۆژی به یده و لاو خوه ی له زووانی سیاسی ره ها بکه یه. ئەله بهت ره ها بوین له زووان سیاسی و نایدۆلۆژی وه مانای پالوین شعر له دلاره وکی و په یمان ده روین ئایه م نبویه و نیشه به لکوو وه مانا قویله و بوین له بان باوه ته ییل رووژانه یه).

هه م ئەهی له باوه ت شیوه ی ره ها بوین له ئەهی باوه ته و ئویشی: (شعر کوردی ئەگه ر بتواید خوه ی وه فه ره نگ ئیرانی بناسنیدن بایسه خوه ی له بهش نایدۆلۆژی و سیاسی ره ها بکه یه، هاوئا ههنگی و یه کانه بوین فره تر له پیش وهل سروشت و ئایه مه نیشان ده یه. رووح ئایه م و پاک ی خوه ی نه له چوارچیوه ی شوعار به لکوو له چوارچیوه ی روح کردارگرایانه و هه ستیاره ییل وه ههستی دره رکی ئاشکارتره بوود ۴).

ئیمه خاس زانیمن ك ههر چهن له باوه ت هونه ری، ئەدبیات کوردی باشوور به ره اته ی نه ره سیایگه ك تیکوشید تا له وه تن و ئاز وه تن (به یان) خوه ی سه رکه فتییه و بوود، له هه یس باوه ت قابل ته ماشا کردن و با یخ پیدانه.

شعر کوردی باشوور ههر چوی ئەو دو یایی بویه ییل کوردی له باوه ت ناومایه و وه چهن جوور ته یونیه ی به شه و بکر یه یه:

ئەلف- شعره یلی ك بوین تاریخی و ملی دیرن وه ئەوانه له گوزه شته ی مه ردم ئەهی میلکان و فه ره ههنگ و زووان دالگی وه په یوه نده وهل ئیرانا قسیه ته ده ناو.

له بریگ له شعره یل شاعروه کوومهك زهین تاریخی وه گه ردین له شوون ناسنامه ی گوم بوی خوه ی هیز گرید، ئەو دهسه له شعره یل نیشتمانی ك له ستایش و تار یف ئیران وه تیایه، ژیر کوومه ی هه ئەهی گرووپ باوه تیسه.

ب - ئیشق وه دالگیش له باوه ته ییل باوبوی له شعر سه ردهم کوردی باشووره.

ج - وه چه واشه ی ئەو دو یایی ناوچه ییل کوردنشین، جهنگ سه لمیای، له ناوه رۆکه ییل شعر کورده باشووره، له وه ره وهگ ئەهی ناوچه هه چوی ئەو دو یایی ناوچه ییل ئیران، خوه ی راسه ی راس تویش جهنگ و داگیری بوین و ته جاوزه ییل دوژمن بوی، له شعره یل زوورم شاعره یل ئەهی میلکانه له باره ی ویرانیه ییل جهنگ، قاره مانی نه وه یل ئەهی مینگه قسیه وه تیایه.

د- شعر کورد باشوور له مایه یل ئاشیقانه هه م به ره گرته. ئیشق له شعر کوردی باشوور هه چوی شعر ئەو دو یایی بویه ییل کوردی - باوه تیگ به رجه سته یه ك فره شاعره یل وه پئ شانسنیان دانه.

ح- وه سف سروشت هه م له ناوه رۆك کوینه ی پشینه ی شعر کوردی باشووره. شاعره یل سه ردهم ئەهی له وه رده وومی ئەهی ره سمه له ده روه چ شعر خوه یان جله وه یل جیاواز سروشت وه ته ماشا نیشتنه.

و- ناوه رۆکه ییل سیاسی ئەوه قه ره گه شه ی نه یرید ك له سه ری باس بکر یه یه و بنوور یه ده پی، وهل ناوه رۆکه ییل جه مگایی شعر کوردی باشوور له دو په ل قابیل باس و نوور سه نه: قوئاخ وه رجه شوورش ئیسلامی و قوئاخ دو یایی شوورش.

کامه ران ره حیمی له تو یژینه وه ی له سه ر شعر نوو کوردی ئیلامی ئویشید: یای کردن له گوزه شته وه شکوو قه وم کورد و سته مه یلی ك له در یژی تاریخ وه پبیان کریاس، خاستگه ی باوه تی شعره یل فره یگه وه (ع، فه یلی) له شعر بلین خوه ی وه عینووان "رازه یل ئالامتو" له ناو چیین شکوو تاریخی قه وم خوه ی وه قه شهنگی ته مامیگه و وینه ی کیشاس.

ئەهی وه ئامازه یل تاریخی وینه یل زینگ و گیاندار ی له نه مه نن و که فتن تاریخی

حکومەت ئەتابەکهیل لور له چاره‌بویس قەوم کورد وه شعر نیکی وه خشیه.

والی / له هانتت / جه‌وانیمان هیشتیمنه جی / خومر وه شوونی گەردی / خوه‌راوا / بیه خوه‌ره‌لات واینمان / له دل ناگر نیشته‌جیمن / بی زووان / وه کلگ تام ژان کهیم...

رازهیل ئالامتو، ع، فهیلی

ئەو دەرد و ژانه و خوهی خواردنه‌و داخیگ له زولم والیهیل پشتکۆ کریایه له شعره "رازهیل ئالامتو" ئویشیهید.

فهیلی له ئەوی شعره له بنه‌مایل وه‌سف و چه‌کایه‌ت کردن وه کاریان تیه‌رید و چوی نه‌قل که‌ر، چاره‌نوویس هه‌ربوودن چه‌کوومه‌ت والیهیل ئەو هویر تیه‌رید، وه‌لی شعر وه‌تیای نه‌ته‌مام تاریخ ئیلام، به‌لکوو وه جووریگ تاریخ ته‌مام کورد له ناو خوهی گرید.

ده‌زمان ده‌قیانوس / خوه‌نین په‌یام ۱۲۴ هزار په‌یام‌به‌ر ناشتی / نیشته‌جی ئی وه‌ر خوه‌ریم / له هه‌ر کوو هیژ گرتیم / نوورسنت چوی نوورسن ناگر / شوونمان کرده‌ خووله‌کوو / چوی یاخی بوین لافاو / چنگ له روی زه‌وی کیشای / زلزله "ژیاری" کوژ سه‌یمه‌ر / هیمان نه‌ی فه‌ره‌هنگ مه‌ده‌نی داشتیم، نه‌ ئەدبیات پاوه‌جی / فه‌رمان جه‌نگدا / ولات فره‌ هووزمان / کرده‌ که‌لاویگ / هه‌ر خوه‌ت و "ئەمله" گەد خوه‌ش والی!

هه‌ ئه‌ویش ئویشید: ئەوی شعره ره‌وانگه‌ی پر له سووزیگه وه گوزه‌بیشه‌ی مه‌ردم ئیلام، ئەوی شعره ره‌وانگه‌ی پر له سووزه وه گوزه‌بیشه‌ی مه‌ردم ئیلام، وه‌ شایه‌د له ناو دل و فامین خوه‌ی گوزرانن سه‌رسامترین وه‌ره‌قه‌یل تاریخ سه‌ده‌یل دوایی ئەوی مه‌ردم وه ئەو هویرهاوردن و ناسانن خوه‌ی، وه‌ قه‌ول تره‌ک وه‌ خاتر وریاییه‌و کردن هه‌ست خوه‌ی ناسین و خوه‌ی ناگاداری مه‌ردم ئیلام. یای کردن تیکه‌ل بوی

وه‌ گوزه‌بیشه‌یا له ئەوی شعره نموودیگ ئەو هویرنشین و جوان په‌یدا کردیه.

(ره‌زاخان) هاته‌و چوی گه‌رده‌چوینچان

یانه‌ی ئابادی له بن کرد ویران

(غولام‌ره‌زا) نیشته‌ وه‌ خاک سییه

جای بوی وه‌ سه‌مکوو ئەسپ ئەمنیه

نازران بی ناز(والی) فه‌راری

سه‌رگرده‌یل که‌فتن ده‌ گرفتاری

عه‌یش بوی وه‌ عه‌زا ته‌خت بوی ویرانه

به‌لی یه‌ وه‌فای ده‌ور زه‌مانه

چه‌رخه‌نده‌ی ده‌وران هه‌م ها ده‌ که‌مین

چه‌م گل ده‌ی ئەرا یه‌سار و یه‌مین

بنیش تا بوینیم ها ده‌ نیشانه

ئی جاره هه‌ده‌فی کام دویده‌مانه

ئی‌جاره سه‌ره‌ی کام نگوون به‌خته

وه‌ کام هه‌ده‌ف خوه‌یگ ئی تیر سه‌خته

عه‌باسی ئارام، کوچگ نویسیاگه‌ی ته‌خت خان

یه‌کی له باوه‌ته‌یلی ک شعر کوردی - وه‌ تاییه‌ت له دوای سه‌رکه‌فتن شوورش - بایه‌د ئاور له تی بریه‌ید، مسئه‌له‌ی(زووان دالگی) بوی.

له‌ رووژگار ده‌سلات شائیران ستایش له‌ زووان کوردی هه‌ر چه‌ن نه‌کریای نه‌وی وه‌لی ئەوقه‌ره‌ ره‌نگ و بوو باوه‌ بوی و ئتوماتیزه‌ بوینگ که‌له‌یل ژیربان بویا، یانی له‌ ناسنامه‌ی هه‌ستی چه‌نده‌سه‌ده‌ساله‌ی واژه‌یل وه‌ کوشش ئاشنا وه‌ پاکه‌و کردن شاعر داگری کریا ئمجا وه‌ کار هات، ئەو وه‌خته‌ ده‌رفه‌ت بالدان په‌یا کرد.

وه‌لی ئمروو وه‌ به‌رکه‌ت شوورش، رووشنی له‌ وه‌تن کاریگ باو بوییه‌ وه‌ له‌ ئەوی باوه‌ت تاییه‌ته‌ وه‌سفه‌یل له‌ وه‌ یه‌کا پیچیان و قسیه‌ نه‌فامیای بوین رزگار بوییه‌.

كوردەيل زينگن دايم وه شادی
چ دەنام شار چ دە ئابادی
هەم هەمیدارم دە دەرگای یەزدان
ها هەر كشوری كورد و كوردزووان
دايم سەر بلین و خوەش و خوڕەم بووگ
شەر دژمنەیل دە سەری كەم بووگ

عەباسی ئارام، شانازی كورد

سروش و ئیشق لە باوەتەیل دیرینەیی شعر كوردی باشوورە. فیشتەر ناوەرۆكەیل
ئاشیقانە خوەیی باوەت باس ترەك تویەنید بوود. وهلی سروشت زوورمیان وه
عینووان ئەلگرتگەیل وینەیی غەزەل باوەت ئاور لەتتی دانە، نه وه عینووان
باوەت.

شعر لە سروشت جار لە باوەت دروس كردن و وهسەف وه هونەر نیگارکیشان نزیکه و
بوود. ئەلبەت یەیی زەمانیگە ك لە شعر جمشت نەود یا هشت ئەوقەرە هەست
وه پی نه کریهید. هەر ئەو جوورەگ نواتر نویسیا شعر كوردی باشوور لە جەلا
داین وه ناوەرۆكەیل ئاشیقانە لە سویکیگەو وه زووان تەغزول یا غەزەل وهتن
كلاسیك نوورید و لەلای تریشەو وه میرات رۆمانتیسەم ئەودویای بویشەیل كوردی
پیشت بەسیه وه ئەی ئەساسە ئیشق لە شعر سەردەم باشوور فیشتەر شیوهی خاکی
دیرید تا پیشینەیی ئاسمانی. ئەلبەت شعر سەردەم كوردی باشووریش لە دو پەل
شعر نوو و شعر کوینە - وهل تەئسیر گرتن لە شعر فارسی و ... لە ئەی چوینە
تایبەتەندیگ سوود وەر گرتیه.

ئەگەر چه لە کارنامەیی ئەدەبی هەر شاعریگ - شعر ئاشیقانە - وه مەمەر
خیشی و نزیکي وهل لیبرالیزم وه دی هاوردن شاعر - جیگەیی تایبەت وه خوەیی
دیرید. وهلی شاعریلی هەن ك لە ئەی جوورە دەروشیانی فرەتر دیرن.
یا وهی جوورترەك شعر بریگ لە شاعریل تەنیا لە خەفتگەیی ئەی باوەتە وه
سەرکەفتن وهتنی و بینای رەسید.

ئەلبەت فرە لە شعرەیل ئاشیقانەیی ئەی مینگە بەرهاوردگ رووچیەیی پیهك دەم
گوزەریانە. ناسکی خەییال و نەرمی هەست دو بەش پیکهینەر ئەی تەماشای و زووان
تایبەتەس رای و ئەرای چینهیلی هەن ك حەكایەت لە یه كەید ك شاعر نەبایه
سیاسی و جەمگایه و بوود، وهی مانا ك خاسترە خوەیی تویش ئمپرسیۆنیسم یا
وهزعیگ رووحانی بکەید تا هەستەیل راسگانی خوەیی بەیدەو دەیشت و ئەی کاره
وهپایه و سەن و مەقام شعر لە دنیای ویزه ئەلگراید. ۳۵
وه سەر یهوه ناومایهی وه رەوت بنەرەتی و رووح ناھەنگ شاعریل جایل باشوور
لە ناوەرۆك ناسنامەیی پیکهاتیه.

سالەیلیگە شاعریل كورد باشوور لە مەیی كردن ناسنامەیی قەومی و فەرھەنگی
خوہیانن. وهلی گوران دین و هویرکردنەوهی سیاسی بەس نییه. چه ئەوورەگ
سالەیل درێژگ مەردم ئەی مینگە لە ژێردەسلاتیان بویە نەتیا حكوومەت زولم
كەر شایی بەلكوو بان تر لەوه(رژیم فكري) بوی ك خوازيار ئاسیمیلەیی تەمامی
نرخەیل و چیشتەیل بەھادار خوُمالی قەومەیل بوی. ئەلبەت مەمەر جەخت
كردن ئینگە لە سەر نیشانەیلی هەچوی زووان، تاریخ، قەوم و ... نەبایه تەنیا
یەیی رەفلكس نیگاتیف و ئانتی تز بی خووش بوود.

یە گونجیای هال هوچ فەرھەنگی نییه ك لە وەراییوەر هەر دیاری بیجگە
خوُمالی، هەر چەنیش پۆزۆتیفیش یەیی شەر دیاردەیی بتراشیهید.
بایه لە هەلسەنگانن وانە وهل دیاردەیل ترەكا دەس كەمەگەیی روی لە لایل
جووانی ناسینگەری بوود.

گەشەنەکردن و جوورایجووری باوەتی لە فەكتەرەیل نیگاتیف شعر سەردەم
كوردی باشوورە. ئەلبەت مەیدان دایرەیی باوەتی تا رادەییگ وه دی هات هەلوومەرچ
سیاسی - جەمگایی بویه.

باوەت ئەلگەردیان شعر و شاعریل كورد باشوور وه فەرھەنگ خوُمالی خوہی
باسیگ داوان پیهنە ك وه مەمەر نەوین زانیاری تەمام و بەس بوی لە بارەیی
ئەوی ئەرا وهخت ترەك هیلمەیی. شایەد لە زوورم فەكتەرەیل نەوین زانیاری وه
رووژ هاتی لەی دەرەو گیروگرفتەیل چاپ و بلاووه كردن كوردی بوود ك وهتاییل

تازهی شاعر هیل وه تایبته‌تی له‌ی هه‌وزه دهرفته بلاوه بون په‌یا نه‌کردن. هه‌ر چه‌ن له‌ بلاوه‌و کراییل یا په‌خشه‌و بویل وه زانایی ئه‌ی گرفته‌ بگریم و ئه‌وه بلاوه‌و کردنه.

(شهرح یه‌گ هه‌فته‌نامه‌ی په‌یک ئیلام له‌ په‌ی وه‌ختیگ وه‌رقه‌ی وه‌ عینوان زووان ئیمه‌ له‌ ژیر چاودیری کامران ره‌حیمی بلاوه‌و بوی ک وه‌ داخه‌و وه‌ مه‌مه‌ره‌یلگ وه‌ل به‌سینا رویوه‌ری بوی).

وه‌ له‌ وه‌ر چه‌و گرتن زامه‌ته‌یل شایسته‌ ک له‌ی چه‌ن ساله‌ له‌ وه‌ر چه‌و تیه‌ید، ناینده‌ی له‌ پله‌و پایه‌ی خاستر له‌ ئینگه‌ پر بار تره‌ک ئه‌را شعر ئه‌ی ناوچه‌ دوینییه‌ید.

شعر کوردی باشوور دویای شوورپش له‌ لای فه‌ره‌نگ و باوه‌رپگ ک ئاوخوهر سه‌ره‌تایی بویه، ئه‌لگه‌ردیاسه‌و وه‌ له‌ لای تریشه‌و داین و سه‌نن هه‌ست و فامین وه‌ل شعرا له‌ ئه‌و دویای ناوچه‌یل کوردنشین ها له‌ نوای پای، ک ئه‌ی هه‌ر دوگه‌ له‌ ناومایه‌ی شعر ته‌ونید ته‌ئسیره‌یل بنه‌ید. هه‌ر وه‌و جووره‌گ ژۆزف کامۆنیاکا ئویشید: شعر وه‌ عینووان یه‌ی جووره‌ فامینه‌ و نامازه‌ی په‌خشوپه‌لایه‌، وه‌ یه‌ک ره‌ویشته‌ دمه‌ته‌فه‌ له‌ باره‌ی هویره‌و کردن یا پرسیارپگ تویه‌نید فره‌تره‌ک وه‌ هه‌قیقه‌ت نزیکه‌و بوود.

په‌ی نویسه‌یل:

- 1- صاله‌حی، سه‌یدعه‌لی، جهان و مویه‌های ازلی، ص ۵۹ - ویزنامه‌ شعر نو کوردی ۱۳۸۰
- 2- پاوند، ازرا، شعر نو از آغاز تا امروز، حقوقی، ۱۳۵۷، ص ۵۸
- 3- فرج سرگوه‌ی، شعر پرسشی بی مرز است، مصاحبه.
- 4- بجنوردی، محمد: شعر امروز، همشهری شماره ۲۳۷۲
- 5- تبیبی: ادبیات کوردی، مجله‌ ناوینه، ۱۳۷۳ - ص ۱۴ و ۱۵، ص ۱۱۳
- 6- میمندی، علی: موقعیت زبان کوردی، مه‌باد، ۱۳۸۰، شماره ۵
- 7- سارایی، زاهر: دیوان غلامرزای ارکوازی، گوپه، ۱۳۷۹، ص ۱۰۵
- 8- ر - ک تبیبی، حشمت‌الله: مقاله‌ اهل حق، مجله‌ وحید، شماره ۹
- 9- مگری، محمد: له‌جه‌های غرب ایران، ص ۸۰ - ۷۰
- 10- چمچمالی، عباس، ئه‌وه‌ل و ئاخ‌یار، زه‌مانه‌وان، ۲، ص ۱۸۶
- 11- مگری، محمد: له‌جه‌های غرب ایران، ص ۸۵ - ۷۰
- 12- تبیبی: ادبیات کوردی، ناوینه، ۱۳۷۳، شماره ۱۴ و ۱۵، ص ۱۱۴
- 13- شفیع‌ی کدکنی: موسیقی شعر، توس، تهران، ۱۳۸۵، ص ۱۷۶
- 14- سارایی زاهر: دیوان ارکوازی، گوپه، ۱۳۷۹، ص ۹۹
- 15- شفیع‌ی کدکنی: موسیقی شعر، توس، تهران، ۱۳۸۵، ص ۱۷۶
- 16- سارایی، زاهر: دیوان ارکوازی، گوپه، ۱۳۷۹، ص ۹۹
- 17- احمد شریفی: سروه ۱۳۷۱، شماره ۶۹
- 18- وحیدیان کامیاری: وزن و قافیه شعر فارسی، ۱۳۶۷، ص ۵
- 19- وحیدیان کامیاری، تقی: همان، ص ۹۱
- 20- سارایی زاهر: دیوان ارکوازی، گوپه، ۱۳۷۹، ص ۱۰۰
- 21- سارایی، همان، ص ۱۰۱
- 22- شفیع‌ی کدکنی: موسیقی شعر، توس، تهران، ۱۳۵۸، ص ۳۴

کوددهکسان ریواس.

چاوهریتم،
 چوی جارجاران، گولوانگ سوو
 یهقهه‌ی شهوار و پهره‌ی دهوار بهیده کنار
 وه شهونم وههاری
 گوونای وهنه‌وشه تهپ تووز ناسمان
 بشوورید
 هزار شهمدان، له ژیر ناینه‌ی ناسمان
 دایرسنی
 له ناو دکان ناسمان، له خیوان کاکه‌شان
 تهوقه تهوق هساره
 باوش باوش نویر، خهروار خهروار
 چووپی و ساز وه نرخ سازگار بفروویشید
 چاوهریتم
 چوی جارجاران گولوانگ سوو
 له دلاهوو، بهرزی ناسوو،
 خه‌نجه‌ری له غلاف بکیشید
 له مۆکۆل ترا چه‌ته‌ی شهو بنیشید
 منال خه‌یال بیحال دلّم شاد بکه
 له ناسوو له منو خودد
 له وههار پار و پیرار یاد بکه‌ی
 وه تو ده له‌وره هاوسای ناسمانید
 بهرز و نزم دیاره، عومر خودر له کتاو وه‌فر
 هه‌لس
 سییه‌دهوار ههور، بهرگ ناسمان نیه...

- ۲۳- حقوقی، محمد، شعر نو از آغاز تا امروز، ۱۳۷۵
- ۲۴- کامونیکا، ژوزف: برای گلوله‌ای از دور، عشق شدم، همشهری
- ۲۵- وحیدیان کامیار: وزن و قافیه شعر فارسی، ۱۳۷۶ ص ۲
- ۲۶- همان
- ۲۷- نوری علا و اسماعیل: صور و اسباب در شعر امروز ایران، بامداد، تهران، ۱۳۴۸، ص ۵۷
- ۲۸- براهنی: ته‌لا در مس، مولف، تهران، ۱۳۷۱، ج ۱- ص ۱۱۴
- ۲۹- شعر دوست، چشم انداز شعر معاصر تاجیکستان، ص ۲۷
- ۳۰- میرصادقی: واژه‌نامه هنری شاعری، کتاب مهناز، ۱۳۷۳، ص ۷۵
- ۳۱- نجفی، ابوالحسن: سارتر و ادبیات، جنگ اصفهان، ۱۳۴۵، ص ۹
- ۳۲- شمس اوری، گرم: در تعریف روشنفکران، مجله مهاباد، ۱۳۸۰، شماره ۵، ص ۵۳
- ۳۳- سید حسینی، رزا: مکتبهای ادبی. کتاب زمان، تهران، ۱۳۶۵ چاپ دوم ج ۱، ص ۲۸۳
- ۳۴- همه‌خانی، کوروش: ویژنامه کنگره شعر نو کوردی در ایران، مصاحبه، ص ۳۱
- ۳۵- کامونیکا، ژوزف: برای گلوله‌های از دور، عاشق شدم، همشهری، ۲۵ دی ۱۳۸۱

مانگ * پورته نهك نيه توای
 دوی کهل به تیهی ناسمان نیه.
 نه، نه، نه، شرهیی حجاو ناسمان
 دم به بیان دیاره، بپرس، بزبان، گهرد و خاک
 و خول
 مایهیی عهزاو رووح ناینه نین
 ناینه پاکه، تو هلس، تهپ و تووز گلارهیی دل،
 وه دهسمال هه وریشم
 *ناساره زله پاک بکه
 چاوه ریتم
 چوی جار جاران گولوانگ سوو
 تیخ شه مشیرد وهر جه تیخ خوهر کزه بخه یده
 جهرگ تاش
 هه لدرید سینهی سارکی
 بکوشید گه له سوورا ته م
 واز بکه یید ههر چی نئشکه فته
 پای ههر کهژ و که مەر "کووده کسان" ریواس
 داخه یید
 کتاوی له وه لنگ دار قولهی دالاهوو
 وه قه له م شاهوو
 وه جه وه هر سیروان
 وه خهت نه لوهن
 وه شه قل قلاقیران
 وه چاپ بیستوین
 وه یاد فهرهاد
 وه نه قاشی شیرین

وه بیان یاد بیهی

رهزا که رمی (تهنیا)

گهرده چویچان
 ههر نیمه روان
 هه نای خهو که فیده دیه که
 ریچه رمی کوکنی له مالا درایدو
 چوود... چهن فهرسه خ دویر
 له بیوانی
 روی نهو ناسمان
 گوچانه گهی هه لگری
 چوپینه هاوار که ی
 تا هه ناسه تی بریه ییدو که فی
 * * *
 نمروو ... نیمه رو
 ناسمان سنگ یه زیدی دا له قهی
 گهرده گوچان گهنی زهوی هه لگردو له دویرا هات
 پیچیا ناو قه ورسان دیه که یاو
 چهن خولی خواردو له ژیر زهوی نخما بوی
 تا تهپ تووز نیشه و
 چوار سهرک که فته دهیشت!
 ههر چوار نزیك وه یهک
 چه و هه لاوردن
 ههر کام یهک ناسین:
 ئیرنگه له ناو ئی برشه کهر نیمه رو

شيعری کوردی باشوور

تايبەت بە دوومين کۆره جيژنی
ريژنان له شاکه و خان مەنسوور

گورانی ناو
ماچەيل ديۆل کوت وای پایيز
هەناس شەکت دارەيل
کەنە نەزر
بەلکم
واران دنيا شووری
له ولات خوولەکوو
ئەرا ساریژ زام
کۆدتای سهوز بخەيدە ری!

عەلی حسین فەیلی

له ناو ئی قەروسان چک و چوولە
یەکه و گردوین و هە نوورسئە و یەک و
مقیانە و بردوی!

یە ی هە و زهوی هاته له ره

چوی ژن پاوه مانگ

چمانی ژانیگ پیچیا ناو دلایا!

گەردە چویچان سییەگ

له ناو قەروسانا بویه و راس و

چوار سەرك هیژدا

وه بان گرده چویچانە

چمانی لانه دالی بوی

چوار خای چەرمی له ناوی بوی

ئەوسا

چەن خوئی خوارد دە ناو قەورسانا و

روی نا له بیاون چک و چوول

وهره و ئه ورهگ هەر نیمه روان

هەنای خە و کەفیدە دیه کە

ریچەر می کوکني

له مالا درایدو و چوود ...

سەلاحیدین قەره تەپ